

Od Save do Bospora.

Potopisni spomini. — Napisal **Ivan Knific.**

I.

Ne vem, kako je prišlo do tega. Vtepel sem si v glavo, da moram potovati v Carigrad, v ono čarobno mesto ob Bosporu, ono krasno turško stolico ob Zlatem rogu, o kateri sem čul in čital že toliko zanimivega. Pravijo, da je Carigrad zaradi svoje divne lege najlepše mesto na svetu. Srce me je sililo, naj grem pogledat, je-li to res

mi je napisalo „potni list za popotnike“, in sicer take, ki potujejo v inozemstvo; napolnil sem si denarnico s pisanim papirjem in bleščečimi kronicami — sodelovali so pri tem najrazličnejši elementi —; poslovil sem se seveda od svojih ljubih in dragih in odšel sem v širni svet sam, čisto sam . . .

Ker me je vlekle srce v daljino, nisem se mogel ustavljati v bližnjih krajih.

Z e m u n.

ali ne. Saj so minuli časi, ko se je mogel še ponašati kot velik potnik oni, ki je videl Carigrad, ki je stal na Akropoli, ki je prehodil bazare damaščanske, ki je z Oljske gore zrl na sveto mesto, ali ki je splezal na Keopsovo piramido. Par in elektrika sta nam odprla pot v kraje, dotodaj skoraj nepoznane.

Kupil sem si torej „Baedekerja“ ali pravzaprav Meyerjevo knjigo: „Türkei, Rumänien, Serbien, Bulgarien.“ C. kr. okrajno glavarstvo

Pozno na večer sem dospel v mesto Zemun, ki leži na skrajnem koncu Slavonije. Sicer bi se bil lahko peljal naravnost v Belgrad; pa bilo je že pozno v. noč, in po noči stikati za srbskimi hoteli se mi ni ljubilo, zlasti še, ker je prihod v Srbijo združen z nekaterimi težkočami; tudi je duševni užitek večji, če dospeš v Belgrad po Donavi, kakor pa če pridriš po železnici.

Z e m u n (Semlin) je mesto s 13.000 prebivalci. Le-ti so skoraj izključno Nemci in Srbi.

Čudiš se, da se tukaj, na meji Hrvaške, Ogrske in Srbske, govori večinoma blažena — nemščina, bodisi po hotelih ali po prodajalnicah; le nižje ljudstvo ti „parlira“ srbsko. Ulice so napisane hrvaško, srbsko, nemško, ponekod tudi madjarsko. Nad prodajalnicami se na vrhu svetí cirilica, spodaj pa bereš: „Gebrüder Schlesinger“, „Isidor Deutsch und Comp.“, „Samuel Silbernagel und Sohn“ . . . Zakaj neki Hebrejci tako srčno ljubijo baš obmejna mesta? Vsaka druga prodajalnica v Zemunu je gotovo judovska. Čudno varna si, Avstrija, ko te pri vseh koncih in krajih ščiti „rodu Abrahamóvga sin“!

Zemun sicer ni veliko, pa je vendarle precej čedno mesto. Hiše so lepo pobeljene, ulice ravne in dobro potlakane. Trgovina cvete; ob obrežju Donave vse mrgoli. Mesto ima realko, pet katoliških in dve pravoslavni cerkvi.

Na severni strani mesta stoji „Ciganski grič“. Tukaj so imeli nekdanj celjski grofje svoj grad; razvaline se vidijo še dandanašnji. Sedaj pokopujejo na tem griču i katoličani i pravoslavni svoje mrliče. Madjari pa so pred nekaj leti na vrhu griča sezidali velik in lep stolp; to je spomenik tisočletnice, odkar so se Madjari „preselili“ na ogrske planjave. Bilo je njega dni mnogo vika in krika, kako da si upajo Madjari spomenik postaviti na tla, ki niso njihova in niso bila nikdar njihova. Pa spomenik vendarle stoji, in se smeje — Slovanom „v brk“.

Krasen je razgled s tega stolpa. V podnožju griča teče Donava, ki je tukaj široka poldrug kilometer. Proti severu in vzhodu se razprostira brezmejna ogrska planjava; kakor daleč seže oko, sama ravnina in nič družega kot ravnina. Proti zapadu in jugu se širi pod tvojim vznožjem mesto Zemun. Od zapada semkaj se vije kot srebrna nit bistra Sava; proti jugu zreš na srbske griče in hribe. Tamkaj pa, kjer se Sava potaplja v mnogo močnejšo Donavo, se dviguje prestolno mesto kraljevine Srbske, slavni Belgrad. Oko ti obstane na močni trdnjavi, ki je sezidana vrh griča. V njeni bližini kipi proti nebu mogočni stolp srbske metropoli-

tanske cerkve. Dalje proti jugu in zapadu pa se širi mesto, skoraj amfiteatralično zidano po hribu. — Pa je vendar lep razgled s tega stolpa, dasiravno vrhu pročelja sedi mogočna Hungarija, z žezlom v roki in s krono na glavi, pod njo pa se blesté zlate številke: 896—1896.

II.

Parnik se je že pripravljaj na odhod, ko stopim na most ter hočem na ladjo. Tu pa me ustavi policist, češ: Pokaži prej svoj potni list! Samozavestno mu ga pomolím; toda, glej ga spaka! „Ni vidiran“, mi reče in mi ga dá nazaj. Prosim ga, naj ga vidira, če je še čas. „Što me briga?“, mi odgovori, pa vendarle pristavi: „A neka bude!“ stopi v svoj urad in pritisne v moj potni list prvi pečat.

Komaj stopim na ladjo, že zaplovemo po motnih valovih mogočne Donave. Bližamo se mestu Belgradu. Že jasno zaznavamo močne utrdbe gornjega mesta; ladje plove tik mimo trdnjave. Zavijemo v strugo dobre mi znanke Save. Krasen pogled na mesto! Nismo se vozili pol ure, že pristanemo ob desnem Savinem bregu. Na skromni deski se blesti ime: „Beograd“.

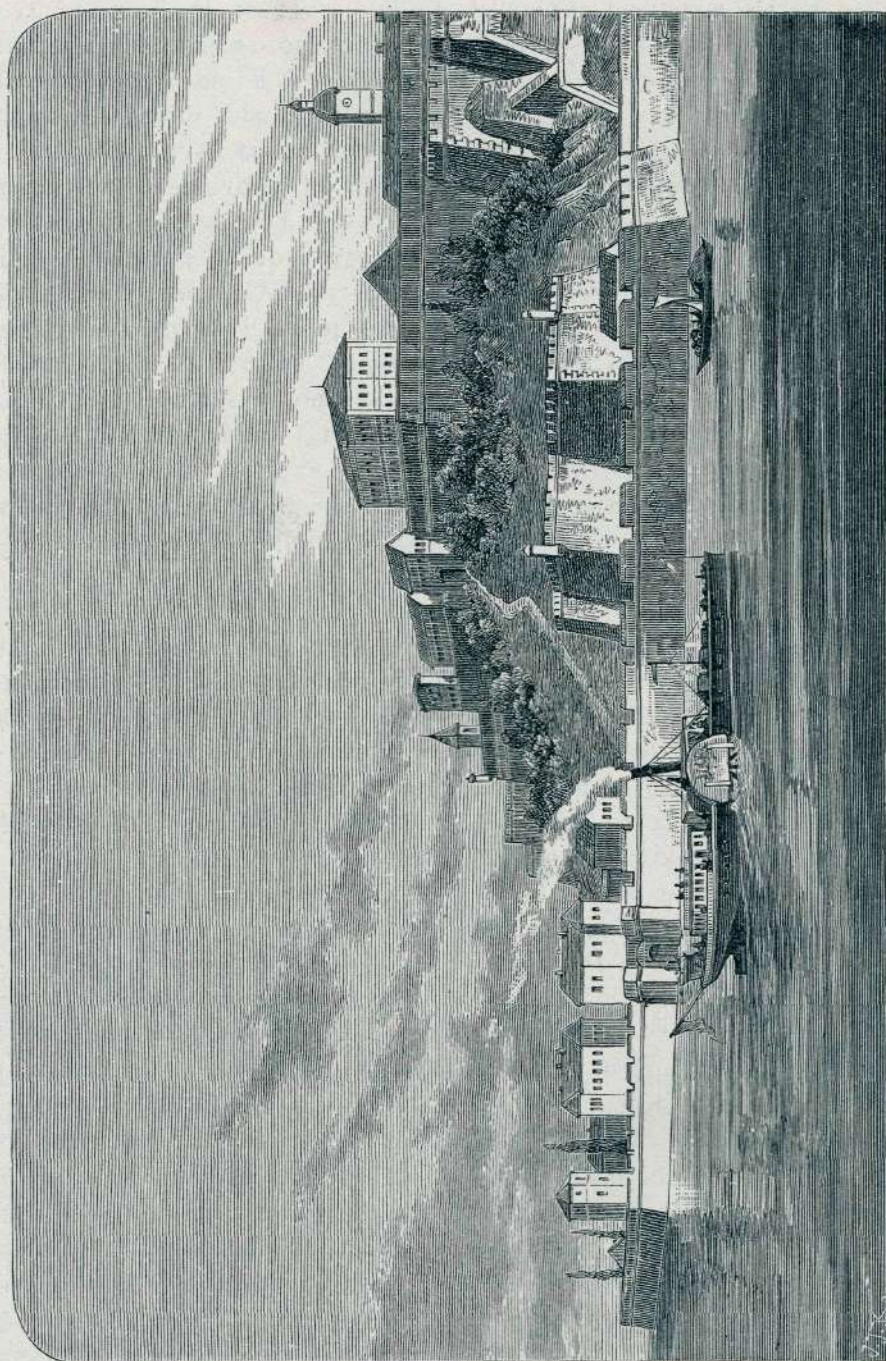
Preiščejo nam prtljago, revidirajo nam potne liste, in drugi pečat, že v cirilici. se je zasvetil v moji knjižici. Mahnem jo po cesti navzgor ter se nastanim v „Svratištu kod srpske krune“.

Sprehajal sem se po mestu. Izprva mi ni ugajalo bogve kako. Vedno sem moral paziti na svoje noge. Mesto je namreč slabo tlakano; cesta je pokrita z okroglimi ali pa štirivoglatimi kamni. Le važnejše ulice, kakor Terazija, knez Miloševa, knez Mihaelova ali pa Milanova cesta imajo ob straneh trotoar. Imeti moraš torej dobro obuvalo in dobre noge, da se ne utrušiš, ko hodiš po mestu.

Kmalu pa sem spoznal, da ima mesto vendarle marsikaj lepega in zanimivega. Zlasti novejšje zgradbe so dokej lepe in moderne. Posebno lepa je kraljeva palača ali konak. Brhki vojaki čuvajo svojega Aleksandra in njegovo Dragico. Biva li pa v tej palači tudi sreča in zadovoljnost? Kdo ve?

Lepe so palače vojnega, finančnega, justičnega ministrstva. „Skupština“ se je zadovoljila s skromnejšim poslopjem. Da je

če so ta zabavišča vedno vredna, da se jim gradé tako monumentalne stavbe. — Lepa je glavna pošta, lepi so nekateri konzulati

Belgrad.

mesno gledališče krasna zgradba, mi ni treba posebej poudarjati. Saj je bila ena glavnih nalog XIX. stoletja, zidati pred vsem lepa zabavišča. Drugo vprašanje pa je seveda,

„Dom in Svet“ 1902, št. 1.

in hoteli, lepe so razen tega še nekatere trgovske in zasebne hiše. Drugo pa je malomestno, ali pa recimo: predmestno, saj drugače v Srbiji ni mogoče.

Oprostite, pozabil sem belgrajskega vseučilišča. Srbi imajo namreč v Belgradu tri fakultete: juridično, tehnično in filozofično. Medicinskega oddelka manjka popolnoma. V celi Srbiji se ne izšola niti en zdravnik. Zato pa je n. pr. dunajsko vseučilišče prenapolnjeno s srbskimi medicinci. — Poslopje samo ni posebno lepo; vendar pa Belgradu ne jemlje časti.

Po mestu vozi konjski tramvaj, ponekod tudi električna železnica, dasi je klancev v izobilici. Mesto se torej počasi modernizira; morebiti postane sčasoma popolnoma novodobno.

Popoldne sem se odpeljal po „električni“ v Topčider, ki je Belgrajcem to, kar je Dunajčanom Prater ali pa Ljubljčanom Latermannov drevored, samo s tem razločkom, da leži Topčider dobro uro pešhoje zunaj mesta. V davnem času so imeli tukaj Turki svojo topničarsko vojašnico, in odtod tudi ime Topčider¹⁾. Kraj je postal znamenit zaradi tega, ker je bil tukaj umorjen knez Mihael Obrenović l. 1868.

Topčider je skrit v tihi dolinici. Nekaj restavracij in preprostih hiš, to je vse, kar vidiš. In vendar je zlasti ob nedeljah in praznikih ljudstva tukaj bajè na stotine. Mislil sem si, da ugledam krasno kraljevo palačo ali vsaj vilo. Toda motil sem se. Majhna, enonadstropna, preprosta hiša nosi napis: „Letnji dvorac knjaza Miloša. 1831.“ To je torej ona kraljeva pristava, v kateri je umrl ta knez; in ne daleč od nje, v onem delu parka, kjer se pasejo krotki jeleni in brhke srnice, in ki se zato imenuje „Košutnjak“, so zarotniki, pristaši Karagjorgjevičevi, l. 1868. umorili Miloševega sina, kneza Mihaela. Preprost križ naznanja mesto, kjer se je izvršil umor. — Jetniki obdelujejo park; nekateri, menda nevarnejši, imajo noge vkovane v železne obroče; verige so privezane na njih.

Izprehajal sem se med nasadi in premišljeval žalostno zgodovino kraljevine Srbske. Tužna ti majka, Srbine! Dobro se je godilo Srbom, dokler so imeli še lastne vladarje.

¹⁾ Topči = topničar, dere = dolina.

S ponosom se vsakdo spominja carja Dušana Silnega. Pa žal, nekaj let pozneje so na Kosovem polju l. 1389. Turčini pokopali srbsko samostalnost. Padel je na tem bojnem polju car Lazar in brez števila plemičev, drugi pa so se uklonili pod turški jarem. Več kot 400 let so Srbi delali tlako divjim Turčinom, dokler jih nista v začetku devetnajstega stoletja osvobodila kneza Črni Jurij in Miloš Obrenović ter ustanovila samostojne kneževine. Toda grda nesloga, ta vrag slovanskega rodu, je povzročila hude domače prepire med Obrenoviči in Karagjorgjeviči. Koliko je trpela Srbija pod rajnim kraljem Milanom, ki jo je l. 1885. zapletel celo v bratomorno vojsko z Bolgari! Bode-li Srbija srečna pod mladim kraljem Aleksandrom in kraljico Drago? Koliko so škodovali ugledu Srbije lanski škandali, ki so nam še vsem v živem spominu! Pa molčimo rajši o tem...

III.

Prostrana je srbska stolica, dasi se ne more ponašati z velikim številom prebivavcev. Šestdeset tisoč jih šteje pa vendarle, in to po večini samih Srbov. Dasi pa so mestni napisi samo srbski, se vendar tu v restavracijah in prodajalnicah govori še mnogo nemško.

Ogledal sem si belgrajsko trdnjavo, ki nam je znana zlasti izza bojov Evgena Savojskega in generala Lavdona. Razume se, da jo stražijo vojaki pri vseh vratih. „Šta ćete ovdje?“ me vpraša narednik, ko hočem vstopiti skozi glavna vrata. Šele, ko ga potolažim, da „idem samo na šetnju“, me pusti v miru, da prestopim prag. Ampak močno je še to zidovje, dasiravno že staro! Debeli zid in težka železna vrata bi še dandanašnji od te strani branila vhod vsakemu sovražniku.

Poleg trdnjave je mestno izprehajališče Kalimegdan (= bojno polje). Tukaj se zbira zlasti na večer belgrajska gospôda, da si odpočije od dnevnega dela in truda. Park je urejen kaj ukusno. Zlasti lep je odtod razgled na dolnje mesto, na Savo in onstran Save na obširno polje, kjer je pred davnim časom „mali princ“ Evgen razvrščal

svoje trume, in odkoder je bombardiral belgrajske Turke. Toda časi se izpreminjajo: sedanja trdnjava se ne bi mogla dolgo časa tako uspešno braniti, kakor se je nekdanj.

Srbi se s ponosom prištevajo med „pravoslavne“. Katoličanov je v mestu malo, samo okrog 4000. Večinoma so Nemci, Čehi ali pa Hrvatje. Domačinov katoličanov je malo. Srbin je in ostane Srbin, t. j. pravoslaven.

Pa saj nimajo katoličani niti ene javne cerkve. Avstrijsko poslaništvo je dalo na svojem vrtu sezidati javno kapelo, ki ni sicer velika, pa je čedna. Obiskal sem jo, da v njej mašujem. Baš so prihajali otroci k šolski maši, pri kateri so molili sv. rožni venec — nemško. Nekam neprijetno dirne človeka, če sliši sredi srbske stolice moliti nemško. Župnijo oskrbuje mlad duhovnik djakovske biskupije, ki me je po svoji slovanski gostoljubnosti povabil na zajutrek. Pravil mi je, da ima mnogo posla. Šola, previdevanje, pogrebi, zelo velika in težavna pisarna, povrh tega pa še dvojno opravilo ob nedeljah, to je za enega človeka preveč. Pridiguje eno nedeljo nemško, drugo srbsko. — V celi Srbiji, ki šteje dva in pol milijona prebivalcev, je katoličanov samo nekaj tisoč, in še ti so večinoma tujci. Župnije in cerkve imajo pa tri, in sicer: v Belgradu, Nišu in Kragujevcu. Kdaj se bo neki izpolnila želja sv. očeta Leona XIII.?

Vsi drugi Srbi so „pravoslavni“. Toda za čast božjo niso posebno vneti, kakor se vidi. Molitev jim ni mnogo mar; oni potrebujejo samo zunanjih ceremonij. Cerkvâ je v Belgradu malo; velika, mogočna stolnica in pet malih cerkvâ — to je vse, kar potrebuje 50.000 vernikov. In še te hiše božje so vedno prazne.

14. septembra je praznik Povišanja svetega križa, pri Srbih „Krstovdan“. Obenem je smrti dan kneza Miloša Velikega († 1860). Zato je bilo onega dne v katedrali veliko zadušno opravilo, katero je vodil sam metropolit Inokentij v obilni azistenci. Radovednost me je gnala v stolnico. Ljudi je bilo malo; za vratmi in ob stenah jih je nekaj oprezovalo. Duhovščina je bila za-

stopana polnoštevilno. Pop za popom je prihajal in izginjal za ikonostazo¹⁾. Vsak nosi dolgo črno haljo s širokimi rokavi; na glavi nosi žametasto črno ali pa črnordečo štulo, ki je zgoraj širja kakor spodaj, in ki je bila oni dan pokrita z dolgim črnim zagrinjalom. Nekaj veličastnega ima tak pop na sebi; siva brada in dolgi lasje ga delajo še častitljivejšega. Odkril bi se mu na cesti, ko bi ne korakala zraven njega ponosita popadja, pred njim pa večji ali manjši popčiči in popčice . . .

Stopil sem torej v srbsko stolnico. Boga mi, lepa je in prostorna! Vsa pozlačena je ikonostaza; dičijo jo krasne slike. No pa

Srbska narodna noša.

saj Grki in zlasti pravoslavni gledajo na to, da je ikonostaza kolikor mogoče lepa. Vse polno sveč gorí po cerkvi. Ravnokar so začeli pevci peti: „Gospodin, pomiluj!“ Potem pa je šlo naprej brez konca in kraja: „Pomiluj, pomiluj, pomiluj!“ Že sem mislil, da so pevci končali, kar se iznova oglasi

¹⁾ V grških in pravoslavnih cerkvah loči veliki in edini oltar od ladje „ikonostaza“, t. j. visoka, lesena stena. Pokrita je s podobami svetnikov; odtod njeno ime (ikon = sv. podoba). Ikonostaza ima troje vrat: dvoje ob strani in eno na sredi. Skozi stranska vrata hodijo popi, diakoni in leviti; srednja se odpró le pri izpremenjenju.

pevovodja, in sicer za terco više: „Gospodin, pomiluj!“ Velik zbor srbskih bogoslovcev ti zakroži iznova: „Gospodin, pomiluj!“ In tako so prepevali ta „pomiluj“, kot da bi jim šlo za stavo. Nato se je bral menda list in evangelij, vmes pa se je pelo še marsikaj družega. Vselej pa, kadar so pevci zapeli: „Slava Ocu i Sinu i svatomu Duhu“, vselej se je pričelo vse ljudstvo križati. Vsem se je poznalo na obrazu, da je to zanje sama zunanost; pravo notranjo pobožnost dobiš pri Srbih redkokdaj, ker jim manjka temeljitega verskega pouka.

Koliko časa je služba božja še trajala, ne vem. Izginil sem dalje po opravkih. Da bi pri nas imeli tako dolgo cerkveno opravilo, nam vsi ljudje uidejo iz cerkve. Vsekako pa moramo pohvalno omenjati srbsko cerkveno petje. Če je še tako dolgo, poslušaj ga pa vendarle rad, tako blagodejno ti zveni na ušesa.

IV.

Hočeš potovati v Turčijo, moraš imeti za to še posebnega dovoljenja, ki si ga moraš poiskati pri turškem konzulatu. Napotil sem se torej v stari turški oddelek belgrajski, ki se imenuje Dorčol, in kjer zdaj prebiva samo še okrog 160 mohamedancev.

V Jovanovi ulici sem poiskal hišo, na kateri berem napis: „Consulat général de Turquie à Belgrade.“ Majhna je, neznatna, ne boljša kot pri nas zidana kočica. Stopim na dvorišče, kjer zagledam vodnjak na vreteno, baš kakor pri nas na kmetih. Na dvorišču stoji koliba, v katero stopim in pozdravim: „Dobro jutro!“ Za pisalno mizo sedi turški konzul, oblečen seveda v evropsko, francosko nošo. Le fes, ki je ležal pred njim na mizi, je izdajal njegovo orientalsko pokoljenje. Čekal je nekaj po papirju. Razodenem mu svojo željo. Prav rad mi ustreže, samo plačati mu moram pred vsem šest frankov za kolek in pisarije. Šele potem me prične izpraševati, kdo sem, kaj sem in kam grem. Napraska nekaj turških čirečar, zapiše spodaj francosko: „Bon pour

se rendre à Constantinople“¹⁾), prilepi na potni list turški kolek za dvajset piastrov, podpiše svoje slavno ime: Izmail Assim — in bila sva gotova. „Fala lijepa“, mu rečem in odidem. — Pa pravijo, da se s slovenščino ne pride nikamor po svetu! S srbsčino pomešano jo razume še turški konzul v Belgradu, Izmail-efendi . . .

Tudi za Rumunijo je treba takega posebnega dovoljenja, in tudi to mi je drage volje in brez vseh stroškov dala „Legatiunea regala a Romaniei in Serbia.“

V Belgradu si na razpotju. Potuješ lahko v Carigrad po orientalski železnici skozi Sofijo, Plovdiv in Adrianopol; ali pa se pelješ po Donavi v Oršovo, odtod v Bukarešt in Konstanco in po Črnem morju v Carigrad. Odločil sem se za le-to zadnjo pot; nazaj se pa popeljem po orientalski železnici.

Pravijo, da je izmed najlepših voženj po Donavi vožnja iz Belgrada v Oršovo. „Vodniki“ kajpada radi pretiravajo.

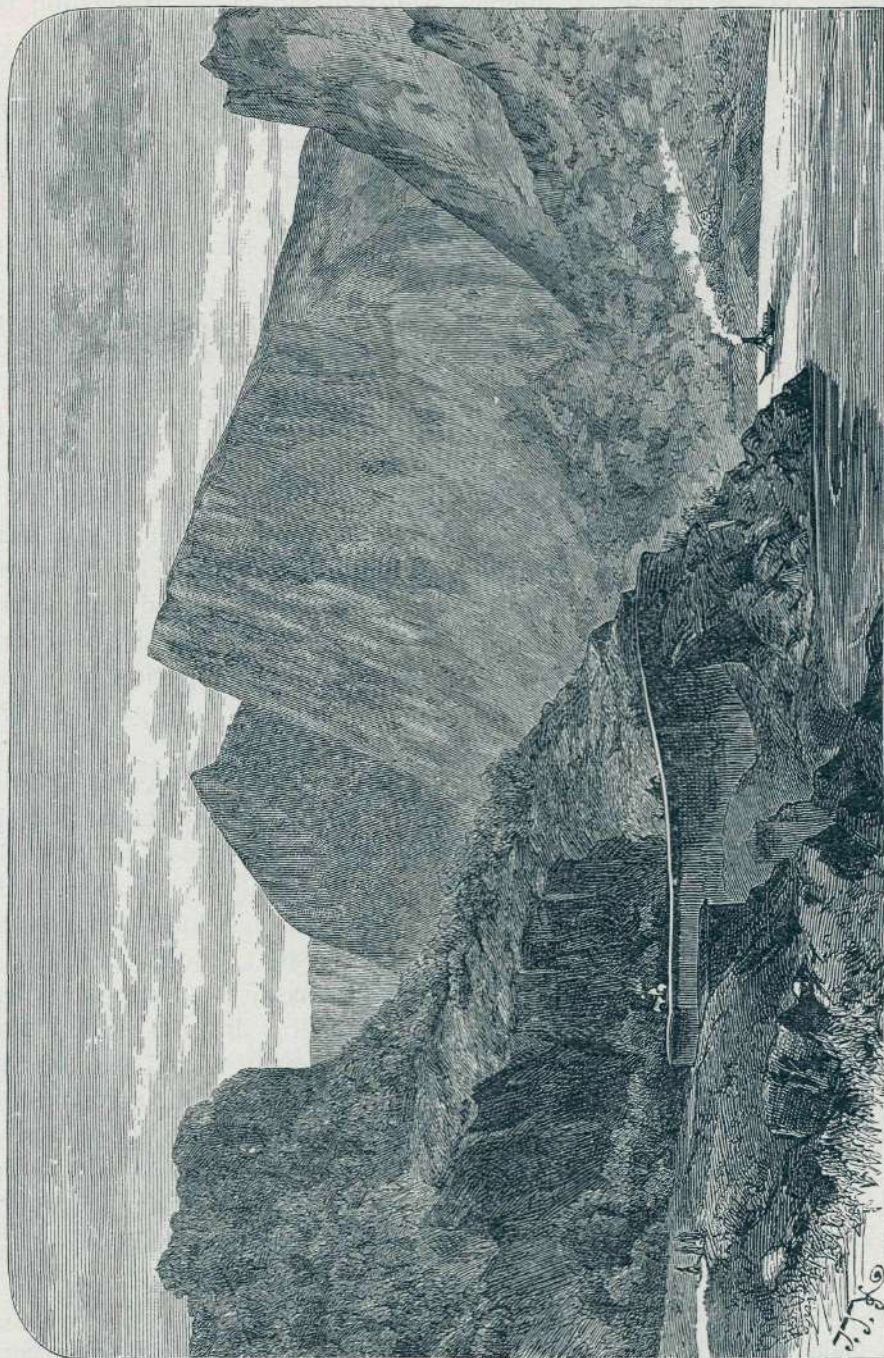
Naveličal sem se že Belgrada. Ker parobrod v Oršovo odide šele drugi dan in to že ob petih zjutraj, sem se peljal rajši z lokalnim parobrodom v Smederevo, dve uri pod Belgradom. Tako imam dvojno ugodnost: gmotno, ker je v Belgradu, v „srbskem Parizu“, dokaj drago življenje, in pa pri spanju pridobim par ur, kar je na potovanju tudi nekaj vredno.

Iz Savine struge smo v par minutah priplavali v kalno, pa sila široko Donavo. Zdrčimo tik mimo trdnjave; mesto se nam smeje raz bregove. Bili smo že daleč, pa smo še gledali visoki stolp metropolitanske cerkve. Proti severu nas pozdravlja milenijski spomenik v mestu Zemunu; pred nami se širi ogrska banaška ravnina, iz katere se iz daljave dvigajo beli stolpi mesta Pančove; proti jugu pa zavirajo Donavi strugo mali srbski griči. Na njih so posejane redke vasice, med tem ko na ogrski strani ne vidiš niti lesene bajtice. Drugače pa je vožnja iz Belgrada v Smederovo enolična, četudi ne dolgočasna.

¹⁾ „Ima dovoljenje, da potuje v Carigrad.“

Že iz daljave nas pozdravljajo bele hiše mesta Smedereva (Semendria). Mesto ni veliko; šteje do 7000 duš; pa ima jako lepo

Meščani se oblačijo kakor v Belgradu, tako tudi v Smederevu; kar je gospôde, gosposko, „evropejsko“; nižje in preprosto

Kazanska soteska.

lego^{na} ob Donavi. Zato cvetè tukaj živahna kupčija. Saj so vse ceste polne ljudi; ob glavnih ulicah je malone vsaka hiša prodajalnica.

ljudstvo pa hodi vedno v narodni noši, bodi obleka še tako zakrpana in umazana.

Srbske narodne noše opisavati mi ni mogoče, ker ima najbrže vsaka vas svojo

posebno obleko; vsaj tako se ti zdi, ko hodiš po trgih in srečavaš najrazličnejše oprave. Bogatice, ki so obenem narodnjakinje, nosijo črn, svilen jopič s širokimi, rdeče podloženimi rokavi; v kite pa so si vpletle rdečo čepico, ki jim služi namesto robca. Da bi Srbinja nosila navadni robec, nisem opazil.

Narodnjaštva je pri Srbih opaziti — preveč. Kar ni Srbin, to je „Švaba“. Zlasti na piko so vzeli Nemce; morajo že vedeti, zakaj. Na svojo cirilico so ponosni. Pisavo rabijo izključno fonetično. Izprva se ti čudno zdi, če bereš: Лубет (Loubet), Дайч (Deutsch), НьюЙорк (Newyork) itd.; pa sčasoma se navadiš tudi tega. —

Krasna noč je legla na zemljo. Mesec je razlil po celi okolici svojo blede svetlobo. Iz hotela, kjer sem stanoval, sem gledal svetlo površje cesarske Donave. Lahno so šumeli valovi; pripovedovali so si na uho, kaj so videli in kaj doživeli na svojem dolgem potu. In nekaj teh valčkov je prišlo tudi izpod Triglava . . .

V.

Mnogo prijetnejša je vožnja na ladji kot po železnici. Imeli smo krasno vreme, ko sem se iz Smedereva po Donavi peljal v Oršovo. Spravil sem se na vrh ladje, sedel na prednji konec in zrl na Srbsko in na Ogrsko. Lahen vetrič je preganjal vročino, ki itak v jeseni ni prevelika. Bilo je torej jako prijetno.

Vožnja od Smedereva do Baziaša je še vedno enolična: na eni strani ogrska stepa, na drugi pa mali srbski griči. Dolgčas nam je preganjala truma ciganov, ki so se peljali v Baziaš. Delali so nam pravo cigansko muziko; dva pa sta pela, plesala čardaš in vriskala, da se je razlegalo i na Srbsko i na Ogrsko.

Zanimiva postane vožnja šele pri Baziašu. To je mala vasica kraj Donave, ki pa je zelo važna za promet. Le-tu se neha ogrska državna železnica. Na severni strani Donave se pričenjajo Transsilvanske Alpe, ki so del Karpatov in segajo globoko tja dolí na Sedmograško in v Moldavijo. V

Baziašu se pričinja znana Sečenijeva cesta, ki pelje tik Donave prav do Oršove; ponekod je izsekana naravnost iz skale.

Na obeh straneh obdajajo hribi reko Donavo. Struga se zožuje bolj in bolj. Ves ta del reke se imenuje „Klisura“, t. j. predor. Voda je na nekaterih krajih zelo nizka. Dasi je Donava že regulirana, se vendar nahaja še nekaj slapov, ki so vožnji seveda zelo nevarni. Pa kaj bi se bali; saj imamo do brega krmarja!

Glasovita je Kazanska soteska, ki je v resnici divjeromantična. Če imenuje „vodnik“ vožnjo iz Baziaša v Oršovo najbolj interesantno vožnjo po Donavi, če je ta del reke „najveličastnejša rečna ožina v Evropi“, je pa Kazanska soteska višek te vožnje, in pred to sotesko se skrrije še Renova „Lorelei“. Struga se zoži tako, da znaša povprečna širina reke samo 189 m, na najožjem mestu celo 161 m, med tem ko je Donava nižje Smedereva široka malone 2000 m, globoka pa je zato reka v soteski do 60 m! Visoke pečine štrlé nakvišku na obeh straneh; v njih pa so si orli poiskali svoja bivališča.

In skozi to sotesko je nekdam že cesar Trajan gradil cesto takrat, ko je hitel z vojsko nad bojevite Dake, prebivavce današnje Rumunije. Deloma je dal cesto izklesati iz skale, deloma je napravil kraj stene močne mostove, viseče na železnih drogovih. Še dandanašnji se poznajo v soteski luknje, kjer so bili ti drogoví pritrjeni, dasiravno je zob časa razdril skoraj vse drugo. Koncem Kazanske soteske pa, malo pred Oršovo, je vzdana v skalo tabla z napisom: „Tabula Trajana.“ Nizka je, skoraj nevidna. Mnogo je trpela vsled starosti; zato jo je dala pred nekaj leti srbska vlada prenoviti. Na njej so zapisane besede:

Imperator Caesar, divi Nervae filius,
Nerva Trajanus Augustus Germanicus, ...
... Montis et fluvii anfractibus
Superatis viam patefecit.

Kmalu za Kazansko sotesko se odpre dolina; še nekaj minut, in dospeli smo v skrajno mesto Hungarije, v Oršovo. Iz-

krcamo se in razidemo po hotelih. — Prostrano je mesto Oršova; prebivavcev ima dobrih 3000, in ti so Rumuni, Madjari in Nemci. Nekaj ulic ima in lepo število hiš, ki so vse pritlične, pa čedne. Eno prednost pa vendarle ima Avstrija pred Srbijo, namreč to, da skrbi za red, snago in lepoto.

Sredi popoldneva smo prišli v Oršovo; zato sem imel čas iti pogledat zanimivi otok Adakalé (= trdnjava na otoku) ali Novo Oršovo. Med avstrijsko Oršovo in rumunsko Verciorovo leži namreč sredi Donave precejšen otok, ki je svoje dni pripadal Turkom. V Svetoštefanskem miru l. 1878. so sicer sklenili, da morajo Turki zapustiti trdnjavo na otoku, niso pa določili, čigava posest bodi otok sam. Turki ga niso privoščili niti Srbom niti Rumunom, ampak so poklicali Avstrijo, naj ga posede. Adakalé je torej samosvoje ozemlje pod varstvom Avstrije. Na njem prebiva do petsto pristnih Turčinov in majhna avstrijska posadka (krog 50 môž). Prebivavci ne plačujejo nikakršnih davkov; istotako ne poznajo vojaške dolžnosti. Bili bi zelo srečni ljudje, ko bi ne bil otok tako pust in Turčini tako leni.

Mahal sem jo po prašni cesti proti rumunski meji, dokler nisem prišel do broda. Več Turčinov je že čakalo svojih žrtev. Svoje mohamedanstvo so kazali s tem, da so nosili fese, katerih drugoverci navadno ne nosijo. Neki deček, strgan in umazan seveda, prične kričati nad menoj: „Tešek kérem¹⁾, tešek kérem!“ Vsedem se v čoln; deček prime za vesli na sprednjem, njegov oče pa na zadnjem koncu, in zdrčali smo po Donavi. Nekaj minut in pristali smo pri otoku. „Tešek kérem!“ in skočil sem iz čolna.

) Tukaj izvolite, prosim!

Avstrijski vojak koraka po straži gori in doli in pazi, da se v trdnjavo ne prikrade nepoklican človek. Deček me pelje v turško naselbino. Prekoračiva več pragov, greva skozi več ozidij, da prideva slednjič do „čaršije“¹⁾. Ozka ulica vodi skozi kolonijo. Pred nizkimi hišami sedé Turčini, pijejo kavo in pušijo tobak. Semtertja se prikaže kaka Turkinja z napol zakritim obličjem. Vsi me gledajo, kot da bi me hoteli živega snesti. Ko pa vidijo, da sem suh in pohleven, me pusté dalje.

„Kave, mein Herr, kave!“ zakliče nad menoj kavedžija²⁾, in že sem sedel pri fin-džanu³⁾ pristne turške kave, zraven pa pri-

Trajanov napis.

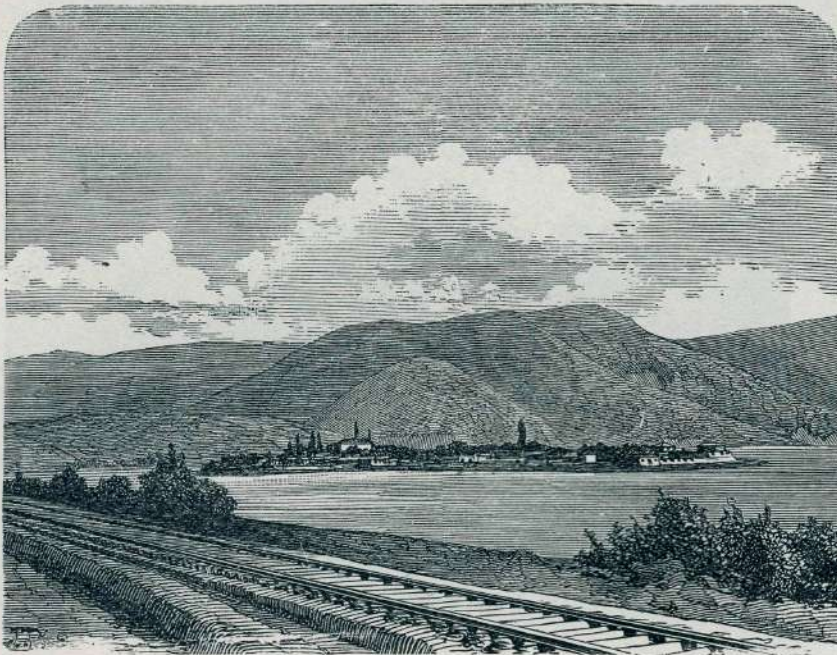
grizoval „sultanov kruh“, t. j. neko sladčico, prirejeno iz sladkorja in različnih sadežev. Kavedžija je bil zelo zgovoren, že postaren Turek. Govoril je izvrstno nemško, saj je že nekaj časa bival na Dunaju; v Meki sicer še ni bil, pač pa že večkrat v Carigradu, Smirni, Bejrutu in Kahiri.

Začujem neko kričanje. „Mujezin³⁾ nas kliče k večerni molitvi“, reče kavedžija s smehljajočim obrazom. Radovednost me je gnala v mošejo. Stara, pa precej velika dvorana je predelana v molitvenico. Klopi

¹⁾ Trg. — ²⁾ Kavarnar. — ³⁾ Zelo majhna čaša. ⁴⁾ Cerkovnik.

nima nikakršnih, pač pa ima kor (brez orgelj seveda) in nekako prižnico. Tla so pokrita s pisanimi pregrinjali. Na stenah visi nekaj tabel s turškimi napisi, najbrže izreki iz korana. Pred neko duplino stojita dva muslima¹⁾ in opravljata svoj akšam²⁾. Molila sta turško, stala, priklanjala se z gornjim telesom, poklekovala na tla, poljubljala prah in delala bogve kaj še.

Zapuščal sem staro trdnjavo, ki je brez vsake strategične vrednosti. „Tešek kérem!“ in pristali smo na levem bregu Donave. Mesec je priplaval izza visokih Transilvanskih Alp, ko sem dospel v Staro Oršovo.

Stara Oršova.

VI.

Gotovo si že slišal o slovitih toplinah Mehadiji in Herkulovih varih; saj jih Madjari priporočajo na vse pretege, in po vseh večjih avstrijskih postajah je gotovo nabit tudi plakat z naslovom: „Herculesfürdő“. Šel sem jih pogledat.

Peljali smo se od Oršove dobrih 20 km proti severu, dokler nismo dospeli do čedne postaje „Herculesfürdő“. Nebroj voz-

¹⁾ Mohamedanca. — ²⁾ Večerna molitev.

nikov čaka pred postajo in ti kliče: „Tešek kérem!“ Od postaje do toplin je še precej dolga pot; zato je najbolje, da sedeš v kočijo in se izročiš vozniku na milost in nemilost. Cesta zavije med visoke hribe. Dolina je res sila romantična. Skoraj si misliš, da si zašel v Tirole, pa si vendar globoko doli v zadnjih izrastkih Karpatov. Voziš se dolgo časa po gladki cesti, dokler ne zagledaš pred seboj lepo zidanih visokih hiš in na njih izključno madjarskih napisov, dasiravno bivajo v celi okolici sami Rumuni.

Že v starih časih so bile znane toplice „Ad medias“ in pa „Aquae Herculi sacrae“.

Pravijo, da se v okolici nahaja še nekaj starih spomenikov. Toplice so lastnina države, in le-ta jih tudi oskrbuje. V sezoni so baje prenapolnjene. Kajpada vlada v Herkulovih varih draginja kakor v vsakih drugih toplinah. Vrelcev je osemnajst; rabijo jih devet. Menda so izvrstno sredstvo zoper revmatizem, protin itd. Res krasne toplice so Herkulovi vari sredi divjeromantične doline. Izprehajališč in zabavišč imaš na izbiro. Visoki hribi za-

pirajo pristop vsem škodljivim vetrovom. Po dolini pa šumi deroča Černa, ki se pri Oršovi izliva v Donavo.

Mehadije nisem videl; tudi ni na tako velikem glasu kakor Herkulovi vari.

Med Staro Oršovo in med državno mejo se pride po krasnem drevoredu do „Kapelice ogrske krone“, ki stoji ravno tam, kjer so dne 8. septembra l. 1853. izkopali ogrsko kraljevo krono z državnimi insignijami. Ko so namreč l. 1849. prodirali Avstrijci in Rusi proti Aradu, kjer je bila

tedanja uporniška vlada, se je vstaški vodja Košut zbal, odpovedal se vrhovni oblasti in jo izročil poveljniku Görgeyu. Ko je pobegnil, je pa vzel seboj kraljevo krono z drugimi znamenji ogrske kraljeve oblasti. Dragoceni plen je izginil, in tudi ko je že cesarska vojska podjarmila vso Ogrsko, ni bilo moči dobiti nazaj ogrske krone. Čez štiri leta je na tem kraju pri Oršovi kopal rumunski delavec Juon Morosina z drugimi delavci in našel skrinjico s starodavnimi vladarskimi znaki.

Za Kazansko sotesko so zanimiva tako imenovana „Železna vrata“, turški „Demirkapi“. Donavo stiskajo tu od obeh strani visoke skale, s katerimi se končuje na levi strani Karpatsko gorovje, na desni pa Balkan. Skale se vlečejo počez skozi celo strugo. To so Prigradske pečine, nevaren prehod za ladje. Tukaj pada Donava jako naglo. Pri začetku kataraktov ob Szentski pečini je Donava še 50·76 m nad morjem, pri „Železnih vratih“ pa le še 30·88 m.

Prišel sem v Oršovo nazaj in stopil v pisarno „Donavskega parobrodnega društva“, da si kupim vozno karto. Imel sem namreč

Herkulovi vari.

namen, peljati se iz Oršove po Donavi do Gjurgjeva, odtod pa z železnico v Bukarešt. Usoda je hotela drugače. „Danes ne odide nikak parobrod proti Rumuniji“, mi pravi uradnik. „Kako to, da ne? Danes je nedelja, in v nedeljo popoldan vozi ogrski parobrod, saj tako je pisano na voznem redu“, mu rečem. On pa mi odgovori: „Parobrod se je pokvaril. Počakajte do jutri. Jutri popoldan odide drug, avstrijski parobrod.“

Tešek kérem, tu ga imaš šmenta! Tako lep načrt sem si bil napravil, pa mi ga ena sama beseda vsega uniči. Naj li čakam cel dan brez vsega dela in postopam po Oršovi? Nikakor ne; saj ni parobrod edino prometno sredstvo. Čemu pa je železnica?

Gostilničarju potožim svojo srčno bolečino. „Čez nekaj časa odide rumunski vlak iz Verciorove. Če se peljete s kočijo, ga še ujamete“, me potolaži. Čez par sekund pa pristavi: „Ne, ni mogoče, da bi ga ujeli; je že prekesno.“ Zapeljivec pa je v istem hipu privedel na mesto voznika, ki me zagotavlja: „Gospod, jaz imam čile konje; pripeljem Vas še o pravem času.“ Dal sem se preslepiti, stopil na voz, in zdrčali smo po prašni cesti v dobro uro oddaljeno Verciorovo, prvo vasico in železniško postajo v Rumuniji. Pa kaj bi vam pravil, bilo je že davno prepozno! „Vlak je že

Kapela ogrske krone.

blizu Turnseverina“, mi reče rumunski stražnik, ko se peljeva čez mejo; voznik pa se hudomušno nasmeje; je pač vedel, zakaj.

Ista ceremonija, kot na vsaki meji na Balkanu, se je vršila tudi tukaj. Treba je odpreti kovčeg; uradnik ti pa vidira potni list i na ogrski i na rumunski strani. Majhen potok Bahna mejí Avstrijo od Rumunije. Na

stilnic in pa menda samo en hotel, to je vse, kar zazre tvoje radovedno oko. Stopim v hotel, pozdravim pristno rumunsko: „Buna sara!“¹⁾ in zgovorimo se, da ondi prenočim.

Hotel, v katerem sem bival, je bil podoben kranjski kmečki gostilni, če ni še slabši; vsaj snažno ni bilo tako, kakor je v naši domovini. Prodajalnica, žganjarija in pivnica so bile pri tleh, v prvem nadstropju pa spalnice. Gostilničar je govoril samo „romaniescu“; dobro, da je znal njegov sin za silo nemško.

Lačen sem bil, kakor še nisem bil na potovanju. Bom li dobil kaj jesti? Zvem, da imajo samo rumunske narodne jedi. Dobro, pa jih pokusimo! Natakar mi prinese velik krožnik „čorbe“, to je juhe, v kateri je kuhano meso, krompir, korenje in še drugazelenjava. Mo-

Železna vrata.

eni strani mostu vihra rdeče-belo-zelena ogrska, na drugi pa rdeče-rumeno-modra rumunska zastava. Visoko na pečini je zapisano z belimi črkami: „Romania“. Prekoračiva most, in ker je moj „pasportul“ v redu, naju pusté v miru dalje. Z Bogom, Avstrija!

Verciorova je mala vasica brez vsakih posebnosti. Nekaj bornih poslopij, par go-

jemu želodcu je teknila prav dobro; kako bi drugemu, ne vem. Nato mi namesto pečenke prinese „piláf“, t. j. nekak „rižoto“, v katerega je vkuhano piščé²⁾. Za nameček dobim še kos sira, ki mi pa ni šel v slast. Še kozarček vina, nato pa hajdi spat, da si odpočijem za dolgo vožnjo, ki me čaka!

(Dalje.)

¹⁾ Dober večer. — ²⁾ Pile (srbsko) = piščé.

Od Save do Bospora.

Potopisni spomini. — Napisal Ivan Knific.

(Dalje.)

VII.

Dospel sem v glavno mesto Rumunije. To vam je dolga in obenem dolgočasna vožnja iz Verciorove do Bukaresta! No pa saj je po Donavi menda še dolgočasnejša.

Najbolj zanimiva je še vožnja iz Verciorove do Turnseverina skozi Železna vrata. Voda je nizka; vidiš tudi par slapov. Berlinski kongres (1878) je naročil ogrski vladi,

jita samo še krajna dva; pa tudi ta je zob časa že dobro oglodal. Pravijo, da jih še enajst stoji v vodi; vidijo se samo takrat, kadar je reka zelo plitva.

Od Donave zavijemo v ravnino, v Malo Valahijo. Med Turnseverinom in bližnjo postajo Palota se je teden poprej zgodila grozna nesreča. Trčila sta dva vlaka, osebni pa brzovlak. Osebni vlak je vozil zlasti mnogo

Turnseverin.

naj regulira Železna vrata; pa Donava še ni regulirana docela. Takih naravnih lepot, kakor Kazanska soteska, pa Železna vrata nimajo.

Vlak vozi tik mimo reke do konca Železnih vrat pri Turnseverinu. To je malo rumunsko mestece, ki pa ima zelo razvito trgovino. Tukaj je stal nekdanj takoimenovani „Trajanov most“. Sezidal ga je Konstantinov vojskovodja in poznejši sočasnik, Sever, po katerem ima tudi mesto svoje ime. Donava je tukaj 1000 m široka in 6 m globoka. Most je imel 20 slopov, izmed katerih sto-

petroleja. Vozovi so se razpočili in prevrnili, petrolej se je razlil po nasipu in tekkel v dolino. Nesreča je hotela, da se je užgal. Grozen prizor! Velikanski plamen je zajel potnike; dim jih je večinoma zadušil. Prebivalci bližnjih vasi so hiteli na pomoč, pa pomagati niso mogli, ker jim je branil ogenj, dim in smrad. Ogenj je uničil vse vozove, valil se je dalje in osmodil vso okolico. Več dni so rabili delavci, da so očistili tir. Pod nasipom pa so še vedno ležali polomljeni železniški vozovi; preostalo ni nič drugega kot strto, ožgano železje. — Ljudje so se

Razvaline Trajanovega mostu.

kar križali, ko smo se peljali mimo tega mesta.

Naj vam li opisujem nadaljno vožnjo? Saj se nismo peljali skozi nobeno važnejše mesto, da izvzamem *Krajovo*, glavno mesto Male Valahije.

To je torej ona stara Dacija, ki je svoje dni Rimljanom prizadevala toliko preglavic. Stare Dake je ukrotil še le cesar Trajan, ki je premagal njih kralja Decebala in osvojil njih glavno mesto *Sarmizegetuzo*. Poslal je mednje veliko število naselnikov, ki so deželo romanizirali tako, da se še dandanašnji ondi govori romansko narečje, rumunščina. Od stare latinščine se seveda razlikuje zelo zelo; vendar pa spoznaš na prvi pogled latinsko koreniko, in če bereš rumunsko knjigo počasi, boš razumel marsikaj. Žal, da ima moj „Vodnik“ tako malo zgledov; našteva samo nekatere najpotrebnejše besede. Šteje se na primer tako-le: un, doo, tre, patru, činč, šease, šeapte, opt, nove, seče. Izgovarjava ni posebno zamotana. Rabi se tudi člen, ki pa se stavi na konec besede, n. pr. šeful (predstojnik), bagajul (prtljaga), pasportul (potni list), trenul (vlak) itd.

Valahija je velika in rodovitna ravnina. Na njej raste večinoma koruza in pšenica. Vendar pa je videti dežela zelo zanemarjena. Vasi so redke, hiše borne, spodaj zidane in ometane z ilovico; strehe pa so lesene, krite navadno z lesenimi deščicami ali pa tudi z bičevjem.

Vlahi, kar je preprostih seveda, nosijo belo plateno ali volneno obleko. Najpreprostejši nosijo bele, navadno zelo široke hlače in pa plateno srajco, ki jim sega — „more sarmatico“ — vrhu hlač do kolen, in katero prepasujejo s širokim pasom. To ti je noša rumunskega kmeta. Tak ti dela na polju, tak se vozi po železnici. Kvečjemu si zavoljo mraza

obleče še dolgo belo suktnjo, obuje volnene nogavice in na noge priveže neko usnje, katero pritrdi z močnimi jermeni. Kar pa je „civiliziranih“, se nosijo po naše, „po francosko.“ Tudi gospôde vidiš na železnici, ki se prav nič ne razlikuje od dunajske in pariške, le da imajo Rumuni navadno zelo zagorele obraze. Ni čuda; saj je v Rumuniji še v jeseni zelo vroče.

Rumuni v praznični obleki.

Potniki so me brž spoznali, da nisem Rumun; saj jim še odgovarjati nisem mogel po „romanescu“. Pa smo se vendar po-

Rumunski deklici.

govarjali celo dolgo pot. Nabral sem po „Vodniku“ vse rumunske besede; prikrojil sem nekatere latinske po svoje; oni pa so spravili na dan vse svoje zaklade nemške in srbske. Govorili smo lakonično ter si dopovedali z besedo in z znamenji vse: odkod smo, kaj smo, kam gremo, kakšen je Bukarest, kakšna je Avstrija, kaj je novega po svetu itd. To dela vožnjo šele zanimivo.

Noč je pokrila s temnim odelom mater zemljo, ko smo se pripeljali v Bukarest in izstopili na postaji „gara de Nord“. Ta postaja stoji že zunaj mesta. Stopim v omnibus in se za 10 „bani“²⁾ popeljem v sredo mesta do „Piaza sfintu“¹⁾

Gheorghe.“¹⁾ Deset bani za dobre pol ure, tako po ceni se ne voziš nikjer!

VIII.

Rad bi vedel, kako si predstavljate glavno mesto Rumunije. Jaz vsaj sem si mislil, da mora biti Bukarest veliko, pa umazano mesto; njegovi prebivavci pa naj bi bili več ali manj podobni ciganom. Toda motil sem se. Bukarest je dandanašnji „najbolj elegantno mesto jugovzhodne Evrope“, dasiravno se še ne more kosati z mesti na zapadu. Ceste so večinoma dobro tlakane; skrbi se kolikor-toliko za snago; plin razsvetljuje mesto po noči; ponekod, zlasti po bulvardih,²⁾ je upeljana tudi že električna razsvetljava. Za promet skrbé razen fijakarjev še omnibusi ter konjski in električni tramvaj. Izkratka: mesto se sme imenovati moderno, dasi so predmestja še jako preprosta in umazana.

Bucuresci (Bukarest) stoji na veliki, razsežni ravnini Velike Valahije ob majhni rečici Dimbovici. Mesto šteje 240.000 prebivavcev; razsežno pa je, da nikoli tega. Ni namreč zidano tako kot druga mesta, hiša ob hiši, ulica ob ulici, marveč skoraj vsaka hiša ima še svoj vrt in je nekako od-

Bukarest: Calea Victoriei.

ločena sama zase. Zelenje vidiš, kamorkoli pogledaš, in zato je mesto tako razsežno.

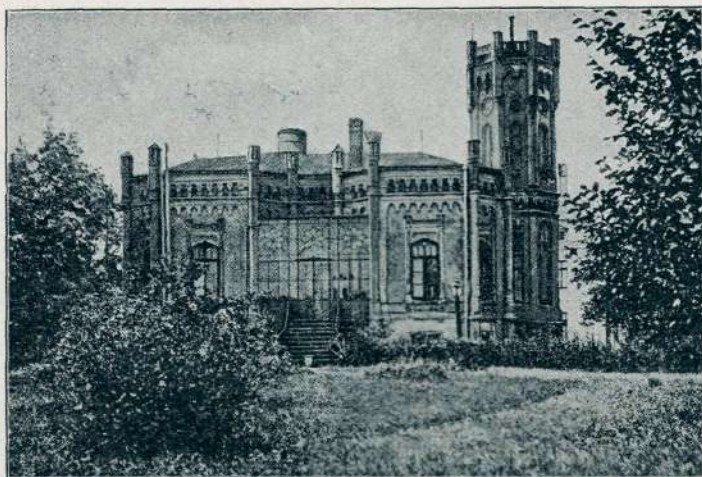
¹⁾ Severni kolodvor. — ²⁾ Centimov.

¹⁾ Trg sv. Jurija. — ²⁾ Najširše ceste.

Če se pelješ z glavnega, to je s severnega kolodvora v mesto, vidiš izprva samo majhne neznatne hišice. Kmalu pa prideš do glavne prometne ulice, do široke Calea Victoriei,¹⁾ ki te prepriča, da si prišel v glavno, prestolno mesto, v moderni Bukarest. Ulice res da niso ravne, ampak zakrivljene brez vsega reda; pa so vsaj snažne.

Življenje v Bukarestu je jako živahno. Prebivavci mesta se nosijo seveda vsi gosposko à la parisienne; narodne noše vidiš zelo malo in še to samo v predmestjih. V vsem se vidi, da prevladuje francoski vpliv; saj se tudi mnogo govori francosko, in navaden izraz je n. pr. „merci“ (hvala lepa)! Vendar nas še marsikaj spominja orient. V predmestjih se dela še mnogo pred hišami. Razen v sredini mesta povsod vpijejo prodajavci in hvalijo svoje blago; pa tudi časnikarji ne zaostajajo za njimi in ti ponujajo svoj; „Adeverul“, „Epoca“, „Patriotul“, „Drapelul“, „Timpul“, „Liberalul“.

Veliko lepih poslopij ima Bukarest. Najlepša stojé ob Calea Victoriei ter ob Elizabetinem in Karolovem bulvaru. Krasna

Bukarest: Meteorološki zavod.

poslopja so: glavna pošta, ki so jo otvorili pred par leti; pravosodna palača (kot siten človek sem jo moral videti tudi od znotraj;

¹⁾ Ulica zmage.

zašel sem v sodno dvorano, ki je bila natlačeno polna; državni pravdnik je imel svoj govor; razumel kajpada nisem ničesar); mestna hranilnica, narodna banka, vseučilišče,

Bukarest: Pravosodna palača.

različna ministrstva, poslaništva in konzulati, narodno gledališče itd. itd. Izkratka: modernih stavb je zadostno število.

Preprosta sicer, pa lepa je kraljeva palača. Po čudnem naključju, ki pa je zasebnega značaja, sem imel priložnost, ogledati si jo tudi od znotraj, dasiravno je vstop navadnim ljudem zabranjen.

Ozrimo se prav na kratko v zgodovino rumunskega kraljestva.

L. 1859. sta se združili kneževini Moldavija in Valahija v eno kneževino Rumunijo ter sta si izbrali za vladarja Aleksandra Kuza, ki je moral po nekaj letih vladarstva izginiti s površja. To na Balkanu ni nič nenavadnega. Boljari so si izbrali za kneza princa Karola Hohenzollernskega, ki je leta 1866. prevzel vlado kot Karol I. in vlada še dandanašnji. L. 1881. se je dal oklicati in kronati za kralja. Njegova soproga kraljica Elizabeta je umetnica; kot pesnica je svetovnoznana pod

pseudonimom „Carmen Sylva“; izvrstno tudi slika in igra na klavir. Pa saj je to popolnoma po Rousseaujevem načrtu, da tudi venčane glave opravljajo kako ročno delo. Portugalska

kraljica je n. pr. diplomirana zdravnica itd. Honny soit, qui mal y pense! ¹⁾

Kakor srbska tako tudi rumunska kraljeva dvojica nima otrok. Za prestolonaslednika pa je določen kraljev nečak, princ Ferdinand Hohenzolernski.

Poleti bivata kralj in kraljica skoraj vedno v svojem letovišču Sinaji blizu ogrske meje. Sinaja

je menda pravi pravcati zemeljski raj; tako vsaj so mi pravili ljudje, ki so bili že tamkaj. Kraljevi dvorni kastelan, ki oskrbuje celo palačo, g. Krämer, je bil tako prijazen, da je — po protekciji seveda, brez te ne prideš daleč po svetu — razkazal prostorno in krasno palačo i meni i gospodični Minki Kne-

rumunskega kralja in njegove soproge? Z nekim svetim strahom sem hodil po različnih budoarjih kraljeve dvojice,

po prestolni dvorani, antišambrah in spalnicah, občudoval krasno opravo, gobeline in zavese in se divil umetninam, katerih gledati ni dano navadnemu zemljanu. Kdaj bi si bil pač mislil, da bom, zarobljen sloven-

Bukarest: Kraljeva palača.

ski kmet, sedel na stolu, na katerem navadno sedi rumunski kralj, in prijemal v roke stvari, ki so last rumunske kraljice, dične pesnice Carmen Sylve!

IX.

V južnem delu mesta stoji na nizkem hribčku glavna rumunska cerkev — metro-

Rumunska kraljica Elizabeta (Carmen Sylva).

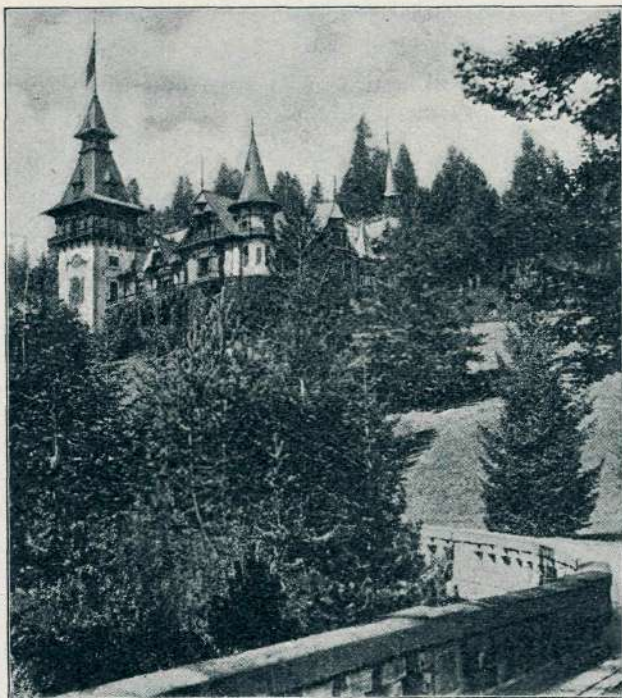
Rumunski kralj Karol I.

zovi, slovenski umetnici v Bukarestu. Naj vam li opisujem čudovito lepe dvorane

¹⁾ Brezčasten naj bo, kdor slabo o tem misli! (Napis na prvem, najimennitnejšem angleškem redu.)

polija. Rumuni, kakor znano, se prištevajo vzhodni pravoslavni cerkvi. Kakor vsi narodi na Balkanu, tako so tudi Rumuni cerkev sami zase, in ta cerkev ima svoj sedež seveda

v Bukarestu. Obred je grški; oprava cerkvá srebrena ter stoji pred ikonostazo. Ob hudi je na las podobna drugim grškim oziroma suši jo baje nosijo v procesiji po mestu.

Grad Peleș na Sinaji, letovišče rumunskega kralja.

pravoslavnim hišam božjim; samo obredni jezik je rumunski. Pisali pa so še pred nekaj desetletji ta jezik v cirilici!

Rumunski popi so oblečeni ravno tako kakor srbski. Črn talar, nad njim širok črn plašč, na glavi pa temnordeča ali črna štula: to je navadna oprava rumunskih popov. Diči jih dolga črna ali siva brada in dolgi lasje. Zanimarjeni pa so tako kot poljski židovi. Umazanost jih tudi v mestih ne zapusti.

Metropolija v Bukarestu je sicer zgodovinsko znamenita, posebno lepa pa ni. Temna je kot vse pravoslavne cerkve in začrnela. V cerkvi se hrani telo sv. Deme-

¹⁾ Sfantu Dumitru.

trija, ¹⁾ zaščitnika mesta Bukaresta. Rakev je edini razloček je ta, da so nekatere stavbe novejše in bogatejše okrašene kot druge.

Kraj cerkve ima rumunski metropolit svojo preprosto palačo; na drugi strani pa stoji adunarea deputatilor, ²⁾ dokler svojim poslancem v mestu samem ne postavijo večje in lepše palače. Izpred metropolije je lep razgled na razsežno mesto.

Najlepša pravoslavna cerkev je brez dvoma domnike Balaše, ne daleč od metropolije. Nisem še videl tako krasne grške cerkve. Stoji v čudovito lepem parku. Krasna je i odznotraj i odzunaj. Sezidana je v bizantinskem slogu. Krasé jo zelo lepi mozaiki; odznotraj pa se vsa leskeče zlata in srebra. Sezidala jo je „domnica“ ²⁾ Balaša, hči kneza Konstantina Brancovana.

Ostale pravoslavne cerkve so podobne druga drugi kot vinar vinarju. Isti slog, ista pozlačena ikonostaza, isti zlati svečniki, tudi temne so vse;

Bukarest: Metropolija.

²⁾ Poslanska zbornica. — ³⁾ Princesinja.

Pravoslavna nuna, pop in menih.

Neznatna pa je takozvana Bukurjeva kapela. Bukur je bil, tako pripoveduje pravljica, ustanovitelj mesta Bukaresta, in po njem je dobila rumunska stolica tudi svoje ime.¹⁾

Zelo lepa je katoliška stolnica svetega Jožefa. Sezidal jo je slavní dunajski mojster Schmidt v slogu starorimskih bazilik. Arhitektonično je „največja in najlepša monumentalna cerkvena stavba v Bukarestu“. Zares krasna in nad vse snažna je ta cerkev.

Nadškofijski tajnik me je povabil na zajutrek in mi povedal marsikaj zanimivega o katoličanih v Rumuniji. V celi državi sta dve biskupiji: nadškofija v Bukarestu in pa škofija v Jassyju. V mestu samem je katoličanov krog 20.000. Imajo dve župniji in nekaj zasebnih kapelic. Tudi v drugih večjih rumunskih mestih so ustanovljene katoliške fare. Kleriki se izobrazujejo ali v semenišču v Jassyju ali pa v Italiji. — Vprašal sem gospoda tajnika, kateremu samostanskemu redu da pripada, ker nosi tako lepo črno brado. Smehljaje mi odgovori: „Na Rumunskem se katoliški duhovniki ne brijemo.“ Da bi bil to vedel, pa bi si bil pustil rasti onih par brčic, in vrnil bi se bil v domovino „z veliko mršavoj bradoj“!

¹⁾ Bucuresci = Bukurjevo (mesto).

O drugih znamenitostih rumunske stolice naj molčim, ker se mi mudi dalje. Zato pa omenjam družega dogodka, ki sicer za moj izlet v Carigrad nima nikakršnega pomena.

Bral sem, kako strogi so Rusi nasproti katoliškim duhovnikom. „Črnuh“ ne sme prestopiti ruske meje brez posebnega ministerialnega dovoljenja iz Petrograda in zavezati se mora, da ne bo opravljal nikakih duhovniških opravil v sveti blagoslovljeni Rusiji. Radoveden sem bil, bi-li ne mogel kako preslepiti teh premetenih Rusov. Šel sem torej v palačo ruskega poslaníštva v Bukarestu z namenom, da me vržejo na cesto. Stopim k tajniku, ga prosim, naj mi dá dovoljenje, da smem potovati na Rusko, v Odeso, in mu izročim svoj potni list. Na prvi pogled sem spoznal, da o nemščini ne razume mnogo. „Kaj ste?“ me vpraša in me ogleduje od glave do nog.“ „Dijak na vseučilišču na Dunaju“, mu odgovorim. Tristo zelenih! V potnem listu je pa zapisano, da sem „cooperator“ (kaplan) nekje na Kranjskem. „Tukaj je pa zapisano, da ste cooperator“, mi reče tajnik. — „Veste, to je

Stolna cerkev v Biserici.

Bukarest: V cerkvi sv. Jožefa.

tako“, mu odgovorim kolikor mogoče flegmatično in resno. „Ob počitnicah sem bil cooperator v svoji domovini; sicer pa študiram modroslovje na Dunaju.“ Gospod tajnik je bil z mojim odgovorom zadovoljen; sedel je in zapisal v potni list, da sem „javljen dlja sledovanja v Rossiju“, to se pravi: Dobil sem dovoljenje, da smem po-

tovat v sveto Rusijo, in sicer celo brez vsakih pogojev. Vrata v Rusijo, ki so sicer katoliškemu duhovniku zaprta s sedmerimi pečati, so mi odprta na stežaj. In vendar mi niti najstrožji moralist ne more očitati najmanjšega pregreška. Res, da nisem potoval v Odeso, — zamudil bi se bil s tem najmanj pet dni — res, da sem moral plačati takse dva rublja in 25 kopejk, dovoljenje sem dobil pa vendarle.

Kaj si je neki tajnik mislil pri besedi „cooperator“? Morda suplenta na državni gimnaziji in to — ob počitnicah! V hotelu so me v potno knjigo vpisali kot trgovca; mislili so najbrže, da je „cooperator“ „compagnon“ kake trgovske tvrdke!

Bukarest: Spomenik Mihajla Zmagovavca.

(Dalje.)

Idilica.

Nad planinami
višnjevo je vse,
pod planinami
višnjevo je vse,
na planinah pa
snežnobelo vse . . .
In očem se zdi,

da ves krog planin
kakor živ visi
sredi visočin . . .
Duši pa se zdi,
kot bi prav tako
prosto dvignjena
bila nad zemljo . . .

Silvin Sardenko.

Od Save do Bospora.

Potopisni spomini. — Napisal **Ivan Knific.**

(Dalje.)

X.

Zjutraj na vse zgodaj smo se odpeljali iz Bukaresta. Zavili smo jo zopet v nepregledno ravnino Velike Vlahije in dirjali dalje in dalje proti Donavi, proti Črnemu morju. Redke so vasi, še redkejša mesta ob železnici.

Ravnina je zelo rodovitna. Tu raste večinoma sama koruza. Veliko polja pa je popolnoma neobdelanega. Ne vem, je-li prebivavcev premalo, ali pa so tako zanikarni, da polja še vsega obdelati nočejo. Živine vidiš malo, znamenje, da je živinoreja še na nizki stopinji. Tuintam zagledaš čredo konj ali ovac; ob vaseh pa se pasejo — prašiči ščetinarji.

Kmalu za postajo Fetești se pripeljemo do Donave. Od enega brega Donave do drugega je 16 *km*! Mislite, da se šalim, pa se ne: Od enega brega do drugega je 16 *km* ali dobre tri ure pešhoje. Donava se namreč nedaleč odtod zavije zadnjikrat proti severu in se razdeli v več strug. Glavni dve strugi tvorita veliki otok B a l t a. Kadar voda naraste, je ves otok pod vodo. Mislite si to velikansko jezero, v katero se je tu razlila narasla Donava! In čez to jezero vozi železnica po visokem nasipu! Zato se po pravici imenuje ta nasip ena „najiminitnejših železniških stavb novejšega časa.“ Delo je bilo dokončano l. 1895. in je stalo 34 milijonov frankov.

Otok je pravo močvirje. Trume prašičev se valjajo po blatu; štoklje se izprehajajo po nizki vodi. Hiš je zelo malo.

Za promet je najvažnejša vzhodna struga. Po tej vozijo parobrodi. Monumentalen je most čez ta rokav, prvi most čez Donavo za Budim-Pešto, če izvzamemo železniški most pri Petrovaradinu v Slavoniji. Pešci pa za Budim-Pešto nimajo nikakršnega mostu več čez Donavo. 38 *m* visoko nad vodo vozi železnica. Na bregu je posejano čedno

mesto Černavoda. Konec mostu stoje visoka kamnita vrata z napisom: „Podul Regelei Carol I.“¹⁾ spodaj pa je napisana letnica: 1890.—95. Kraj mostu stojita dva velikanska bronasta „dorobranca.“²⁾

Rumunska pokajina med Donavo in Črnim morjem se imenuje Dobrudža. K Rumuniji pripada še le od l. 1878. Svetoštetanski diplomati so naročili Rumuniji, naj Rusiji odstopi Besarabijo, kot odškodnino pa dobi Dobrudžo, ki je nekaka visoka planota, pusta ravnina brez vode. Dežela je zelo nezdrava; zato tukaj mnogokrat razsaja mrzlica. Pokrajina je podobna stepi: polja ne vidiš nikakršnega, pač pa se pasejo po njej trume ovac, konj in govedi.

V tej stepi prebivajo Bolgari, Tataři in Čerkesi. Mnogo jih je prišlo na železnico. Temnordeči fes ter zagrnjene ženske nam pričajo, da so mohamedanci. Sicer pa vidiš mošejo v vsaki vasi; v Konstanci so menda celo tri. Siromašne so kočice teh Tatarjev in Čerkesov. Ozke, nizke hiše so zidane iz ilovice; vrata so nizka kot pri nas večja okna; streha je pokrita z bičevjem. Ponekod vidiš samo streho; stanovanje mora biti v zemlji. Pri nas še živina nima tako slabih hlevov.

Mimo postaj Medžidije in Murfatlar se slednjic pripeljemo v mesto Konstanca ob Črnem morju. Kraj je morebiti starodavno mesto, rimska Constantiana. Blizu tod je stalo nekdanje mesto Tomi, kjer je pesnik Ovidij živel v pregnanstvu. Sredi Konstance so mu postavili velik bronast spomenik. Mesto ima do 12.000 prebivavcev. Konstanca je znana tudi kot antisemitsko mesto; saj so l. 1900. vrgli vse žide iz mestnega odbora. Sicer se pa Abrahamoviči ne brigajo toliko za pomorsko trgovino; ta posel so prevzeli večinoma Grki, ki so še hujši od židov.

¹⁾ Most kralja Karola I. — ²⁾ Domobranca.

Ob enem je Konstanca tudi rumunsko kopališče. Zato se v mestu nahaja mnogo novodobnejših hiš in hotelov. Mesto je čedno in snažno, ulice lepe. Gospode vidiš v izobilju. Govoré pa se v mestu vsi mogoči evropski jeziki.

Rumunska vlada seveda zelo skrbi za svoje najboljše pristanišče. Ravno kar ga razširjajo. Zadoščalo bo vsem modernim zahtevam.

Izprehajal sem se po obrežju in zrl po nepregledni gladini Črnega morja. Čuvstev, ki so me navdajala, vam ne morem popisati. Hitimo naprej — naprej proti Carigradu!

premožnejši, so prinesli s seboj tudi odejo ali vsaj slamnate plahte; drugi so se raztegnili po tovorih in zabojih, po trdih klopek ali pa kar po golih tleh. Za Turčina je vse dobro. Če kak „Frank“ zaide mednje, ga gledajo sicer po strani, ne storé mu pa nič žalega, saj niso tako divji, kot si jih navadno mislijo.

Nekaj časa sem se še oziral proti Konstanci, kjer je v luki žarelo nekaj električnih žarnic; potem sem pa tudi jaz šel k počitku in sem prav sladko zaspal. Solnce je že priplavalo iz Črnega morja, ko sem zopet prilezel na dan.

Pokrajina v Dobruđi.

XI.

Zapuščali smo Rumunijo. Pozno zvečer smo stopili na parnik „Karol I.“, ki je o polnoči odplul iz Konstanca proti Carigradu. Dvakrat na teden namreč vozi rumunski parobrod v zimskem tečaju, in sicer v nedeljo in četrtek zvečer. Potnikov nas je bilo zelo veliko. Samih pristnih Turčinov se je vozilo, seveda v najnižjem, t. j. tretjem razredu, 200 do 300. Ne vem, so jih li izgnali iz Rumunije ali pa so odšli prostovoljno; res je to, da je ta velika karavana posedla ves krov. Kot snopje so ležali na trdih tleh. Nekateri,

Črno se imenuje to morje, ne zato, da bi bila njegova voda bolj črna kot druge morske vode, ampak zaradi tega, ker je to morje zloglasno vsled svojih viharjev in neviht, in ker se nad njim premnogokrat kopičijo črni temni oblaki. Bal sem se, da ne bi tudi takrat kazalo Črno morje svoje zlobne moči; pa bilo je izredno mirno, valovi ne preveliki. O kaki morski bolezni, ki navadno napade one, ki se vozijo po Črnem morju, ni bilo ne duha ne sluha.

Prilezel sem torej na dan in zrl na sinje valove, ki so se zrcalili v jutranjem solncu.

Nekam hladno je bilo. Ni čuda: saj je bilo že 4. oktobra, dasi so mi v Konstanci izdali vozni listek, glaseč se na 21. september. Pravoslavne države na Balkanu so namreč vsled svoje trmoglavosti ostale trinajst dni za zapadnimi narodi. Kdaj jih bo pač srečala ta pamet, da bodo spoznali, da koledar ni verska, ampak politična zadeva; in če je papež Gregor XIII. popravil stari julianski koledar, si je s tem pridobil zasluge le na vednostnem polju.

Most pri Černi vodi.

Za seboj zaslišim napol glasno petje. Bil je to novoporočen par, ki je živel samo še v idealih; mislil je nemara, da mu bo pot skozi življenje postlana s samimi rožicami. Šla sta občudovat stolico turškega sultana. Nisem ju hotel motiti v njiju sreči in zadovoljnosti.

Oziral sem se krog sebe. Sama nepregledna morska gladina, kamor pogledaš. Ne vidiš suhe zemlje niti proti zapadu, niti proti severu in jugu, še manj seveda proti vzhodu. Sami smo torej pod milim nebom. Kaj bi bilo, ko bi naenkrat nastal strašen

vihar? Pa kaj bi se bali: ozračje je mirno, morje tiho!

Potniki so vstajali in prihajali na vrh ladje. Turčini so pričeli jesti melone, piti črno kavo in pušiti tobak; žene pa so se še bolj globoko zarile v odejo. Bog varuj, da bi kdo videl njih odkrito obličje! — Kmalu se je na ladji pričelo živahno gibanje.

Že smo se vozili dolgo časa, ko se globoko doli na jugu prikaže nizko gorovje. Radovedneži takoj posežejo po daljnogledu. Ondi se pričinja glasoviti Bospor. Počakajmo torej še pol ure, pa bomo zavili v najlepšo morsko ožino na svetu, krasno po narodi in slavno po zgodovini!

Barčica po morju plava,
drevesa se priklanjajo;
oj le naprej, oj le naprej,
dokler je še vetra kej!

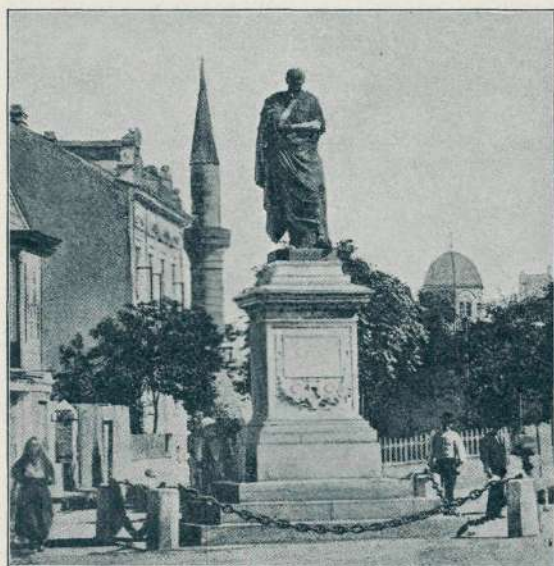
Pripluli smo do vzhodnega konca divnega Bospora. Rumili Fener¹⁾ na evropski, Anadolli Fener²⁾ pa na azijski strani nam naznanjata, da se tukaj pričinja glasovita morska ožina. Blizu evropskega obrežja zagledamo nekaj strmih pečin, ki štrlé iz morja. To so one Simplegade, o katerih nam pripoveduje bajka o Jazonu in njegovih Argonavtih. Obrežje je od začetka na obeh straneh še pusto in neobljudeno; ob strmih pečinah se odbijajo razljučeni morski valovi. Pa kmalu se prikažejo mesta in gradovi, rajsko-lepo zasejani po obrežju. Prizor za prizorom se vrsti pred tvojimi strmečimi očmi, eden lepši od drugega. Zaprl sem knjigo, naslonil se na ograjo in zrl tja doli, kjer se mora čez nekaj časa prikazati „kraljica vseh mest“, stolica turškega sultana.

Vas se vrsti za vasjo: Bøjükdere, Terapia, Arnautköj in Ortaköj na desni, evropski strani; Bejkos, Čengelköj in Bejlerbey pa na levem, azijskem bregu. Vila stoji poleg vile; izmed njih pa se vzdigujejo visoka poslopja evropskih poslaništev, katerih prebivavci tukaj ob Bosporu iščejo počitka ob času neznosne vročine.

1) Rumelijski svetilnik.

2) Anatolijski = maloazijski svetilnik.

Pri vasi Ortaköj se nam naenkrat odpre pogled na Carigrad. Nikdar ga ne bom pozabil v svojem življenju. Stal sem na krovu in kakor začaran nepremično zrl na čarobno mesto. Rajskolep je ta pogled. Stotine in stotine hiš je posejanih po obeh bregovih Zlatega roga; med njimi pa kipi proti nebu cel gozd slokih minaretov. Bogve kolikokrat sem že sanjal o bajnokrasi Aji Sofiji: tam-le gori se mi smeje z griča. V

Konstanca: Ovidijev spomenik.

duhu sem si neštokrat predstavljal rajskolepe sultanove palače: tik ob Bosporu ležita divnokrasi palači Čiragan in Dolmabagče. Izkratka: kar sem nebrojnokrat zrl v sanjah, vse te carigradske lepote stojé sedaj pred menoj.

Zaradi svoje divne lege se mora Carigrad po vsej pravici imenovati najlepše mesto na svetu, dasi po svojih stavbah zaostaja daleč daleč za zapadnimi mesti. Slavni

pesnik lord Byron je zaklical ves začuden: „Videl sem krasne starodavne Atene, zrl sem divni tempelj v Efezu, obiskal sem Delfi, prehodil sem Evropo od enega konca do drugega, obiskal sem najlepše pokrajine v Aziji — pa ni ga razgleda, ki bi se mogel primerjati s pogledom na Carigrad.“

Sprejmi me torej za nekaj dni v svoje naročje, ti krasno mesto, starodavni Byzantion, turški Stambul, grška Κωνσταντινούπολις, slovanski Carigrad! Bog s Teboj: Allah bereket versün!

Ukrkali smo se ob obrežju. Samo rumunske ladje in pa nekatere francoske imajo namreč pravico, da pristanejo neposredno ob obrežju; druge ladje pa se morajo usidrati daleč od njega. Nebroj ljudstva, pred vsem seveda postreščkov, stoji na kamnitem nasipu. Zdi se ti, kakor da bi zrl na jezero rdečih fesov. Že od daleč kričé in mahajo nad potniki; ko pa mornarji zvežejo ladjo po mostu z bregom, se ta kričeča truma kakor divja razlije po krovu. Krepko moraš držati svoj kovčeg, da ti ga ne iztrgajo iz rok. „Signor“, „monsieur“, „mein Herr“ in ne vem kako še, vpijejo nad teboj, in s skrajno težavo se jih ubraniš, da te ne pomčekajo. — Enemu izmed njih izročim svoj kovčeg, potem pa rijeva skozi nadležno množico v „douane“¹⁾, kjer mi pregledajo potni list in prebrskajo prtljago. Zlasti volkovi so menda na knjige, naj bodo že te ali one vsebine. Zato sem jih bil že prej previdno vtaknil v žepe, katerih dosedaj še ne pregledujejo.

Po ozkih, zakrivljenih ulicah slednjič dospem v Galati do hotela, v katerem sem usidral svojo barko. (Dalje.)

¹⁾ Mitnica.

Od Save do Bospora.

Potopisni spomini. — Napisal **Ivan Knific**.

(Dalje.)

XIII.

Prvo, kar sem si ogledal v Carigradu, je sloviti Galatski stolp, in sicer zato, da se tem lažje orientiram v prostranem mestu. Saj je ta stolp znan zaradi svojega divnega razgleda.

Strme ulice vodijo od Bospora oziroma Zlatega roga po hribu navzgor. Na vrhu strmine, kjer predmestje Galata prehaja v evropsko Pero, stoji imenovani Galatski stolp. Okrogel je in ima debelo masivno zidovje. Njegovo podnožje leži 100 m nad morjem, visok pa je stolp nad 50 m. Na vrhu ima galerijo, s katere turisti občudujejo čarobno turško stolico. Ta stolp je zdaj opazovavnica za ogenj, in z njega se nanzanjajo požari. Za pet piastrov (eno krono) se ti s tega stolpa nudi krasen razgled na mesto in na morje.

Carigrad stoji med dvema deloma sveta, med Evropo in Azijo; večji del mesta se razprostira na evropski strani, predmestje Skutari, ki je pa nekako mesto samo zase, stoji na maloazijskem obrežju. Med Evropo in Azijo se preliva morska ožina Bospor, ki veže Črno in Marmarsko morje. Preden pa Bospor preide v Marmarsko morje, se na evropski strani zajeda v kontinent naravni zaliv, svetovnoznani pod imenom Zlati rog. Ta luka je najvarnejše zavetje vojnim in trgovskim ladjam.

Raz stolpovo galerijo se oziram na bajno mesto. V podnožju hriba ležita Bospor in Zlati rog. Brez števila ladij se ziblje po njima, velikih in malih. Jambora zraven jambore kipi proti nebu. Tam-le ob obrežju se je baškar usidrala velika trgovska ladja. Bogve odkod je prišla. Na obrežju stoji velika množica ljudstva; še semkaj gori se čuje nerazločno vpitje carigrajskih pouličnjakov. Pod menoj se razprostira predmestje

Galata, ki je bilo svoje dni izključno trgovišče Evropejcev. Proti severu od Galate se širi moderna Pera. Po sredi tega predmestja vodi edina, kolikor toliko elegantna ulica Grande rue de Pera. Od Galate proti severozapadu se razprostira ob Zlatem rogu predmestje Kasim Paša in ne daleč od njega židovski Hasköj.

Dva mostova vodita čez Zlati rog: Novi ali Galatski most in pa stari Mahmudov most. Največ prometa je seveda ob Galatskem mostu.

Onkraj mostu se dviguje pravi turški Carigrad ali Stambul. Hiše so pozidane na nizkem, ne strmem hribu. Prav blizu Galatskega mostu stoji lepi kolodvor orientске, balkanske železnice. Za kolodvorom se širi prostorni Serajski vrt s staro sultanovo palačo Eski Seraj. Za to palačo ob desni strani ugledaš rajskolepo džamijo Aja Sofija, pod njo pa sicer neznatno poslopje Visoka vrata. Vrh hriba, od Aje Sofije na desno, kipé proti nebu velikanske kupole ogromne mošeje Sulejmanove. Nebroj visokih, vitkih minaretov se ti kaže v tem delu mesta.

Ozrimo se še na azijsko stran! Amfiteatralično je zidano mesto Skutari ob vznožju visokega hriba Bulgurlu. Mimo Skutarija in Stambula zagledaš proti jugu sinje valove Marmarskega morja; iz njega se dvigujejo zali Princevski otoki, med katerimi je največji Prinkipo.

Carigrad je svetovno mesto prve vrste. Orientski pesniki ga imenujejo „mater svetá“. Razsežno je, da nikoli tega. Prebivavcev je imelo mesto l. 1885. — poznejših podatkov nimamo — 873.565, in sicer: 384.910 Turkov, t. j. mohamedancev, 152.741 Grkov, 149.590 gregorijanskih Armencev, 6442 katoliških Armencev, 4377 Bolgarov, 44.361 Judov,

1082 katoliških turških podanikov, 819 protestantov in 129.243 inozemcev. Statistika je sicer lepa veda, pa je suhoparna in — nezanesljiva.

XIV.

Stal sem na Galatskem mostu, ki veže Galato s Stambulom. Most leži na

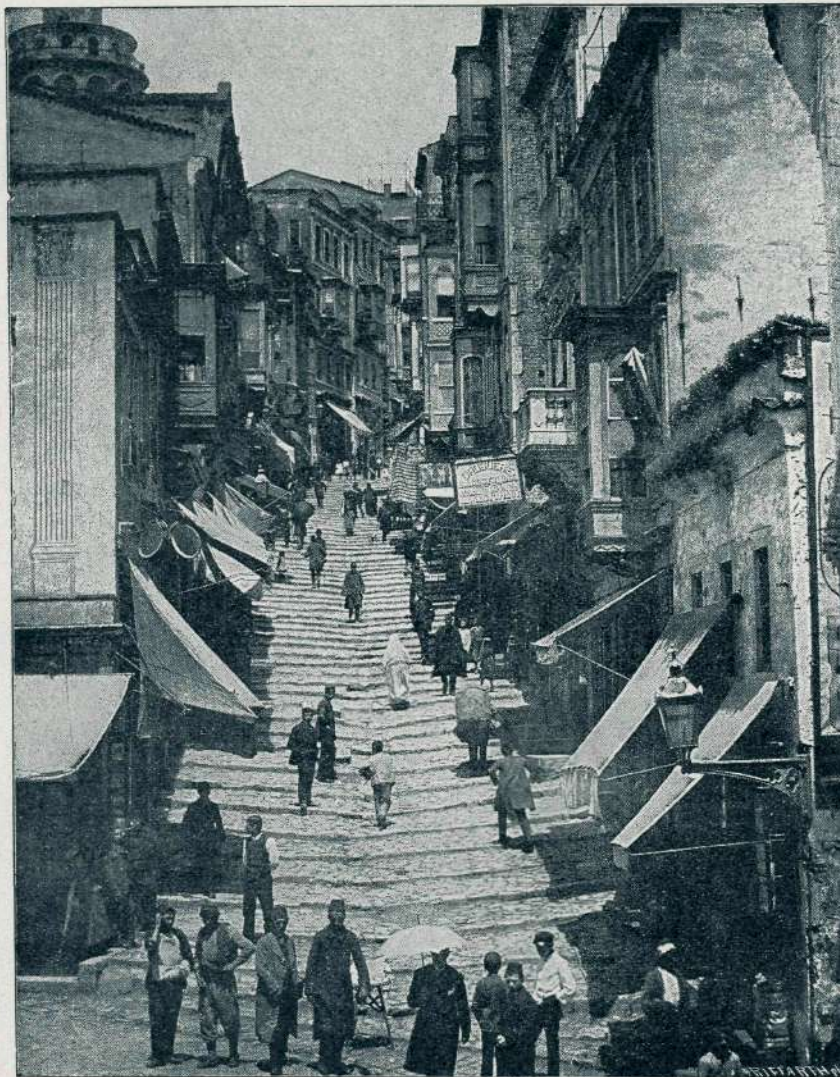
železnih ladjah in je dolg do 450 m. Lesen je sicer, pa širok, da malokateri tako: Na obeh straneh mostu so v Zlati rog, pravokotno na most, napravljene pomoli, ki služijo kot pristanišče lokalnim parobrodom. Na eni strani je mesto za parobrode, ki vozijo po Zlatem rogu noter gori do Ejuba na koncu zaliva; na drugi strani pa se ukrcajajo ladje, ki vozijo v Skutari, po Bosporu, do Princcevkih otokov ali pa še dalje. Na teh lesenih, skrpanih pomolih je postavljenih celo število barak, ki služijo kot prodajavnice, kavarne in restavracije. Na teh pomolih se trži z južnim sadjem vsake vrste; na njih se gnete vedno vse polno ljudstva.

Čez most se valí vedno in vedno nebrojna množica ljudstva in kočij.

Na mostu se ti nudi prava pristna narodopisna razstava. Kakor v kalejdoskopu zreš tukaj sliko za sliko, prizor za

prizorom, in vendar se tvoje oko nikdar ne naveliča. Ne bom govoril o tem, da se ti z mosta odpira krasen razgled na vse strani; marveč postojva pol ure na mostu in opazuje množico, ki hiti čeznj! Saj so tukaj zastopani vsi narodi Evrope in Prednje Azije.

Kako si neki predstavljaš carigrajskega Turčina? Morebiti si bil vzel za merilo ono

Carigrad: Jüksek-Kaldyrym (Strme ulice), na levi Galatski stolp.

prislovico: „Turek ima široke hlače, dolge, dolge pa mustače.“ Misliš si Turčina oblečenega v temnordeče, široke hlače, ki so preklane še-le pri kolenih, široke pa tako, da bi lahko v njih shranil pet Evropevcov, da jih pohrusta za malico. Nosi naj kratek, rdeč

jopič in širok pas v tri gube, izza njega mu visita ob vsaki strani dva samokresa, spredaj pa handžar z zlatim ročajem. Na glavi nosi zelenoovit turban. Brke naj ima tako dolge, da si jih lahko trikrat ovije krog ušes; gleda pa naj tako divje, da strepečeš pred njim od strahu. — Kaj še! Stopi z menoj na Galatski most, pa boš videl, da niti trohica tvojih sanj nima dejanske podlage.

Razlikovati nam je staroturško in novoturško nošo.

Staroturki nosijo hlače navadno sive, podobne našim, samo da so zgoraj mnogo

Hamal (prenašavec tovorov) v Carigradu.

širje kot spodaj. Siv telovnik, nad njim siva ali temna suknja in povrh vsega tega dolg in širok kaftan, siv ali črn, s širokimi rokavi. Na glavi nosijo fes, ovit z belim ali zelenim robcem, pa tako, da je zakrit samo spodnji del fesa. To je staroturška noša, ki pa izginja bolj in bolj. V Carigradu se tako nosi le majhen del prebivalstva.

Novoturek je moderniziran docela. Siva ali pa črna obleka mu je ukrojena popolnoma po pariški modi. Da nosi visok cilinder, bi ga smatral za najelegantnejšega Dunajčana ali Parižana. Še v teh dveh mestih ne dobiš tako fino opravljenih gospodov,

kakor ti je opravljen carigrajski Osman-paša ali Izmael-bej. Uradniki nosijo črn frak, znan pod imenom „stambulina“, zapet do vrha in brez vseh našitkov. Vsi Novoturki pa nosijo fes brez vsakega ovitka. — To je navadna carigrajska noša. Od naše se ne razlikuje prav nič, razen po fesu.

Kaj pa ženske? Le-te se pa že bolj razlikujejo od svojih sovrstnic, frankovskih madam. Pravoverne Turkinje nosijo širok plašč, „feredže“, ki je pa tudi izginil že skoraj popolnoma. Novodobne mohamedanke — bogate seveda in gosposke — nosijo črno ali sivo krilo; gornji del telesa pa pokriva nekaka „pelerina“, ki služi obenem kot robec. Denejo si to ogrinjalo na glavo in pod brado ali pa pred brado pritrjujejo z buciko. Vidiš torej samo obličje, podobno kot pri naših redovnicah. Prav po koranu si morajo tudi obraz zakriti s pajčolanom. To storé le bogatejše Turkinje. Pajčolan pa je navadno tako redek, da vidiš skozenj vse poteze „skritega“ obličja.

Nasloniva se na železno ograjo in glejva v svet, ki hiti čez most! Opaziva najraznovrstnejše obraze in najraznovrstnejšo nošo: od belokožnega Nemca do črnega, pa finega zamorca. Teh je v Carigradu zelo veliko. Skoraj na vsakih deset korakov zagledaš črno polt in volnene lase. Kdo bi mogel našteti narodnosti vseh onih, ki stopajo čez most? Kozjebradi Francoz, vročekrvni Arabec, flegmatični Rus z dolgo, široko brado, Tatar s svojo visoko kalmuško kapo, potuhnjeni Grk z majhnimi lisičjimi očmi, Jud-krivokljun, burni Arnavt, ponosni Črnogorec, bahati Anglež: vsi stopajo drug za drugim. Pozlačene kočije in kmetiška kola, livrirani lakaji in razcapani cigani se srečavajo sredi Galatskega mostu. In tako se ta kalejdoskop vrtil in vrtil, pa se nikoli ne izteče.

XV.

Skozi celo predmestje Galata se vije dolga, precej široka ulica Grande rue de Galata ¹⁾, glavna prometna cesta ev-

¹⁾ Velika ulica Galatska.

ropskih predmestij. Konjski tramvaj vozi po njej, visok v eno nadstropje. Počasi se pomika naprej zaradi velike gneče, ki je cel dan na tej ulici. Bosonog deček hodi pred njim in s piščalko pripravlja pot svojemu gospodarju.

Na obeh straneh ulice so gostilne, prodajavnice, skladišča, pisarne parobrodskih družb, menjavnice, brivnice, druga zraven druge. Nebrojna pisana množica se izprehaja po ulici od Zlatega roga tja daleč v zunanja predmestja. Kmet ti ponuja sadja: grozdja, smokev, melon, buč, hrušk, jabolok; od druge strani vpije nad teboj Grk ali Jud in ti ponuja svojo kramarijo: zlatih zapestnic, uhanov, nožev, namizne oprave; trgovec te vabi k sebi, da kupiš pri njem najlepše svile, dragocenih maloazijskih pregrinj, svetlega orožja iz Damaska. Tovorni konji in osli nosijo na hrbtu velikanske tovore, da se jim šibi koščeni hrbet. Vozniki vpijejo nad teboj: „Guarda, guarda!“ Nekdo drugi s kričečim glasom ponuja izobrazencu berila: časnikov v vsakem jeziku in vsake vrednosti. Armenski postrežčki nosijo na hrbtu cele skladovnice. Na več metrov dolgih drogeh prenašajo nosači sode, zaboje in še marsikaj družega. Zemlja se trese pod njimi; vse žile na golih bedrih so jim napete; kri jim je šinila v obraz. Invalid nosi na hrbtu svojo lajno; strgan otrok, ki hodi za njim, mu jo navija. Derviši prosjačijo; capini, došli iz Arabije, Bohare in Perzije, največ pa z Grškega, te prosijo bakšiša; ne prosijo te, ampak zahtevajo ga od tebe: „Bir bakšiš, čelebim!“¹⁾ In če mu odvrneš: „Inajét olà!“²⁾ te pa meri od nog do glave. Bog pa te varuj, da bi mu rekel: „Haide git!“³⁾ Zamazani cokljar ti stopi na kurja očesa, pa se ti takoj opraviči: „Saras jok!“⁴⁾ ali pa po novogrško: „Den pirási!“ In tako dalje...

Kakor na vzhodu sploh, se tudi v Galatski ulici vsa dela in opravila vršé na ulici in ob ulici. Vsa vrata so odprta na stežaj

1) Daj milodar, gospod!

2) Allah naj ti ga dá!

3) Poberi se!

4) Nič ne dé!

ali pa so jih kar postavili na dvorišče. Mesarji, brivci, peki, čevljarji, krojači: vse ti opravlja svoje delo javno, če ne na ulici, pa vsaj ob ulici.

V prvi vrsti so vzeli Galato in Pero v zakup Grki, Armenci in Francozi. Zraven grških prodajalnic: Miltiade Noios, Ananiadis, Ullyse Panisides, Ἀδελφοὶ Θωμαΐδαι, Alexis & Jacobides, so odprli svoje šotore Armenci: Surenian, Abrahamian, Guessarian. Zraven „Prix fixe“ stoji zapisano: „Τιμαὶ ὠρισμένα“; zraven „Grand depôt“: „Μεγάλη ἀποθήκη“. „Trgovino za vse“ so krstili za „παντοπώλειον“, brivnico („salon de coiffure“) v „κουρείον“, kavarno v „καφενεῖον“, restavracijo v „ἔνοδοχειον“; pivo se imenuje „ζῦθος“, pivnica: „ζυθοπωλειον“. Toči se n. pr. tudi dunajsko pivo, „ζῦθος Βιέννης“. Novodôbni Grki namreč pišejo in izgovarjajo β kot v. Za našo črko b jim služi μπ, kar se ti od začetka zdi nekam čudno, dokler se ne navadiš.

XVI.

Preden odidemo čez Galatski most, da si ogledamo pravi turški Stambul, pretipljimo prav nalahko kosti in rebra onega dela mesta, ki leži na severnem bregu Zlatega roga, pred vsem ona dva dela mesta, ki se imenujeta Galata in Pera!

Že v davnih časih so staremu Bizancu nasproti sezidali malo predmestje in ga imenovali Galata ali tudi Pera¹⁾. Ob času bizantskih cesarjev so tukaj bivali Genovezi, katerim so se kmalu pridružili Grki. V poznejših časih je ta del mesta zelo narasel.

Ob vzhodu hriba, ob vodi, Stambulu nasproti, in pa po strmih gričevih klancih je razprostrta Galata. Razen imenovane „Grande rue de Galata“ ima še nekaj širokih cest, druge pa so ozke, umazane, in zlasti one, ki vodijo v Pero, zelo strme. Veliko je tukaj menjavnic. Ne smeš si pa misliti menjavnic velikih in elegantnih. Grki, Armenci ali pa Judje so si najeli kolikor mogoče majhen prostor, postavili predse stekleno omaro, v kateri hranijo najrazličnejši

1) Τὸ πέραν (ἄστυ) = onostransko mesto.

denar, in za to omaro sedé pričakujejo, da se jim v mrežo ujame kaka muha. V Galati ima svojo palačo tudi znana Otomanska banka, ki pa je vse kaj družega kot otomanska. Imajo jo namreč v rokah večinoma bogati Angleži. V bližini te palače in pa še niže v Galati so l. 1896. Turki „masakrirali“, t. j. davili in morili Armence, ker so jim menda zrasli čez glavo.

Strme, kamnite ulice vodijo iz Galate v Pero. Ker se nama zdi škoda brusiti podplate po trdem kamenju, idiva v skrito hišo in poiščiva kolodvor podzemeljske železnice-vzpenjače. V dveh minutah so naju dvignili za dobrih 100 m in postavili na glavno prometno cesto tega predmestja Grande rue de Pera¹⁾. Ob tej ulici stojé najfinejše trgovine, če smemo v Carigradu sploh govoriti o finesi. V tej in v sosednjih ulicah stojé najmodernejši hoteli: Grand Hotel de Londres, Royal, Imperial, Khedivial, Bellevue, Bristol itd. Restavracijo zagledaš, kamor se ozreš. Tu se prodaja tudi pristno carigrabsko pivo iz pivovarne Bomonti: ζθος Μπουόντι, vrček po 70 par (35 vinarjev.)

Pera je pravi evropski, ali če hočete: francoski del mesta. V Peri so vsi evropski konzulati in poslaništva. Tukaj dobiš tudi dvoje gledišč, kjer se igra francosko in laško; pravijo, da so predstave zelo slabe; saj pa tudi ne prihajajo najboljše moči v Carigrad. Le truma lačnih igravcev dolgočasi radovedno občinstvo. Turki pa še niso toliko omikani, da bi se bili povzpeli do gledišča. Različne panorame in tingeltangelni vabijo k sebi nižje ljudstvo in mladino. Zabave dobiš torej v Peri dovolj, če le hočeš.

Pera in Galata sta večinoma krščanski; le par minaretov se dviguje iznad streh. Vse katoliške cerkve so zidane v teh dveh delih mesta; razen njih pa še mnogo grških in armenskih. V Peri in Galati je mnogo evropskih učnih zavodov, večinoma s francoskim učnim jezikom. Še Turki so v Peri

sezidali svoj „Cesarski licej“, nekako turško vseučilišče. V njem poučujejo večinoma Francozi, seveda v svoji „langue d'oui“. Sicer so pa nižje turške šole še na zelo nizki stopinji. V ljudski šoli se moslimčki komaj naučé brati in pisati, pa nekaj korana jim vbijejo v glavo. Evropske šole so večinoma samostanske. Vodijo jih n. pr. lazaristi, šolski bratje, šolske sestre.

Pera je torej pravzaprav zapadno mesto na vzhodu. Da si pa ne boš domišljjal, da je Pera majhen del Pariza, naj ti povem na uho, da sta Galata in Pera še najbolj podobni kakemu laškemu mestu že bolj tretje vrste. Ulice so zakrivljene, umazane, tlak iz sirovega kamenja; po ožjih ulicah tudi ne diši posebno prijetno. In vendar je Pera najlepši del Carigrada! Smo pač v Orientu. Kakšen bi postal Carigrad, ko bi ga dobil v roke civiliziran narod! Že tako ga hodi gledat velika množica radovednih tujcev. Ko bi bilo pa mesto opremljeno z zapadno udobnostjo, bi ga Evropejci preplavili. Turčin pa je len in veruje samo na svoj — kismet (usodo).

XVII.

Prvi dan sem hodil po Carigradu z evropskim slamnikom na glavi. Ljudje so me gledali po strani; semtertija sem slišal besede: „Bon jour, monsieur!“¹⁾ in zaničljiv posmeh. Turek ne vidi rad „Franka“; nekaj mu pravi — skoraj gotovo slaba vest — da bo v nedoglednem času moral zapustiti Evropo in se povrniti v svojo prvotno domovino.

Pa bodi kakor hoče, skenil sem, da si kupim fes, in sicer ravnotako temno-rdečega, kakor ga nosijo Turčini. Vznemirjal me je samo Baedeker, ki pravi, da se moslimi norčujejo iz Evropeca, ki nosi turško pokrivalo. „Kaj se bodo norčevali?“ me potolaži gostilničar; „še zmenil se ne bo nihče za Vas.“

Za deset piastrov (dve kroni) si ga kupim, lepega, temnega, baš kakor ga nosijo Cari-

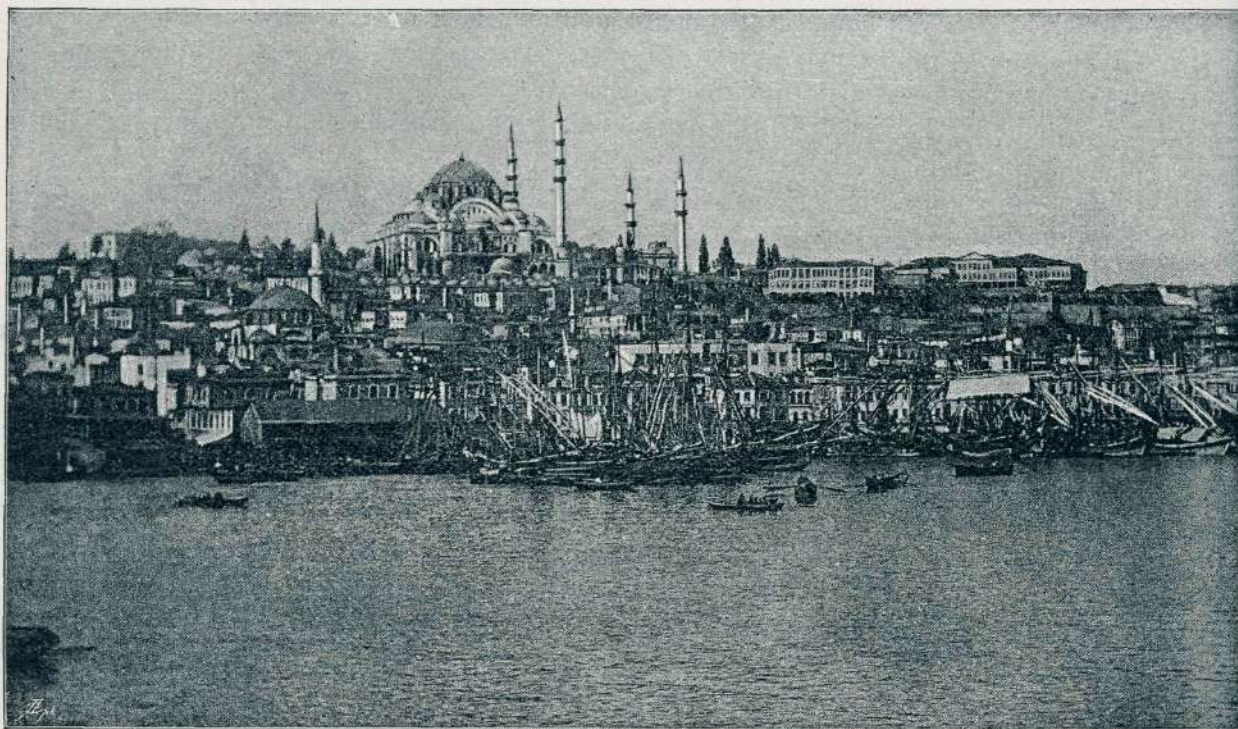
¹⁾ Velika cesta peranska.

¹⁾ Dober dan, gospod!

grajci. Črn frak in črne, ne preozke hlače: to je oprava bogatega Turka, modernizirane seveda. Temno polt imam že izza otročjih let; črni lasje in črne obrvi — kot nalašč. Sedaj pa še fes na glavo! „Vsak Vas bo imel za pristnega Turka“, me zagotavlja gostilničar. Pogledam se v ogledalo: „Bon jour, monsieur Abdallah!“ Manjka mi samo še brčic pod nosom. Nič ne dé; obrit bom še bolj imponiral. Ibrahim-paša sade Mehemmed efendi jo odrine čez Galatski most tja

nodoheji in kafeneji: vse še vrsti drugo za drugim.

Prerijva se skozi gnečo do turške pošte. Ni posebno veliko poslopje; tudi lepo ni po našem okusu. Za Turčina je seveda lepa palača. Pred njo so postavili pisachi svoje mize. Za nekaj par napiše učeni pisar stari mamic dolgo pismo do sina, ki služi pri vojaki tam doli nekje pri Bagdadu. Pred pošto si lahko omisliš za nekaj piastrov pečat, ki ti ga v par minutah izgotovi „pe-

Pogled na Carigrad iz Zlatega roga.

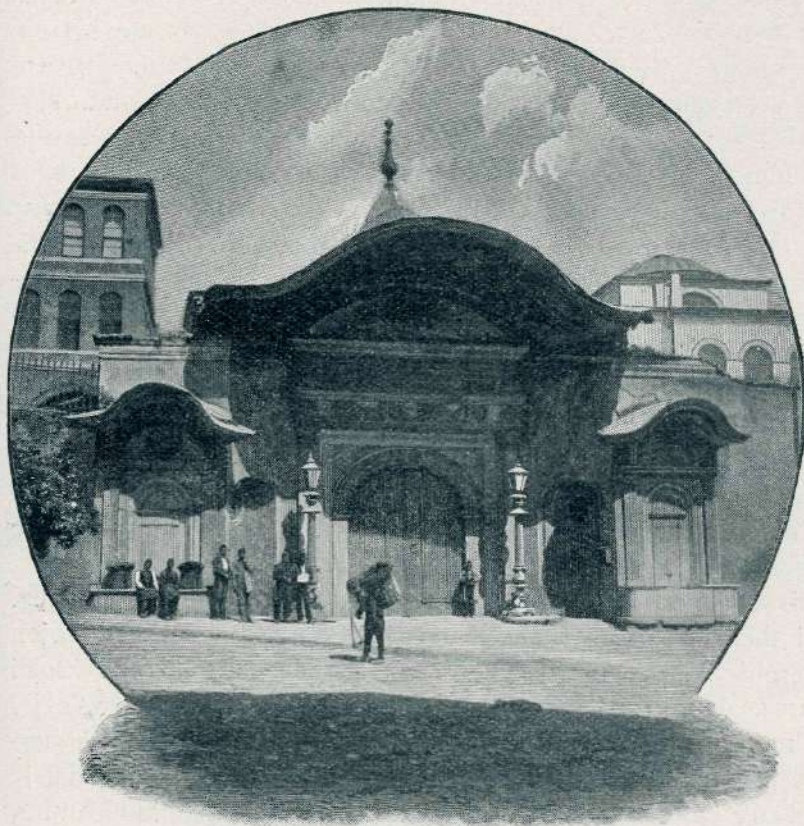
gori v Stambul. In res, živ krst se ne ozre name. Baedeker, pri mojem fesu si se zmotil!

Komaj prestopiva Galatski most, že naju pozdravlja lepa velika džamija Jeni Valide. V okolici te džamije je največ prometa na južni strani Zlatega roga. Tu je Ribji trg, Sadni trg in bogve kaj še. Prodajalci ti upijejo, da te boli glava. Kočije prihajajo čez most; tramvaj vozi odtod tja gori v pravo mesto. Prodajalnice, kavarne, turške seveda, nekaj hotelov nižje vrste, grški kse-

čatar“ v turških črkah prav lično in lepo. — Ker turška pošta ni zanesljiva, so si posamezne države, kakor Avstrija, Nemčija in Francija, v mestu postavile lastne pošte. Zaradi njih je lansko pomlad med turško vlado in med evropskimi poslaništvi nastal resen prepir, ki se je poravnal s tem, da je ostalo vse pri starem.

Če zaviješ po ulici na levo, prideš do kolodvora balkanske železnice, ki je lepa novodobna stavba. Mi jo pa zavijmo rajši

na desno, kjer dospemo do glavnega vhoda, v Visoka vrata. Tukaj je sedež, oziroma tukaj so pisarne velikega vezirja ter notranjega in zunanjega ministrstva. Poslopje ima skromno lice; da ne vihra z njega zastava, in da ne vidiš nad vratmi turških grbov, bi šel mirno svojo pot naprej.

Carigrad: Visoka vrata.

Iznad Visokih vrat te pozdravlja lepa moderna stavba Dette publique. Kaj pa je to? me vprašate. Takoj vam razložim; samo pobrskajmo prej v — turške finance!

Krog l. 1880. so bile turške finance tako slabe, da si slabših misliti ne moremo. V

dvajsetih letih si je vlada nakopala na vrat dolga do 250 milijonov turških lir, to je v avstrijskem denarju okroglih pet milijard kron! V l. 1875. se je pričela vstaja na Balkanu. Srbija in Bolgarija sta postali samostojni državi. Rusko-turška vojska je snedla mnogo denarja, in nič manj boj za Bosno in Hercegovino. Turške blagajnice so tako oslabele, da se je Turčija kar naenkrat uprla; da noče, ker ne more, plačevati nikakršnih obresti. *Waih geschrieen!* Upniki — pred vsem Judje, so bili v velikih skrbeh: Kaj bo, če ne bo nič dobička! Zbrali so se odposlanci vseh upnikov in s turško vlado napravili to-le pogodbo: Dolg so znižali od 250 na 120 milijonov turških lir, torej za dobrih petdeset odstotkov! Od tega dolga dobivajo upniki male obresti. V povračilo pa jim je turška vlada prepustila nekatere državne dohodke, n. pr. tobačno in solno režijo, vse davke iz Vzhodne Rumelije in z otoka Cipra ter vsakoletno vsoto, ki jo sultanu plačuje Bolgarija.

Zastopniki evropskih upnikov bivajo v Carigradu, da upravljajo turške dolgove. Za stanovanjske pa so si sezidali lepo palačo Dette publique. Tako zdaj životari „bolni mož ob Bosporu“, in ni zelišča, ki bi ga ozdravilo. (Dalje.)

Od Save do Bospora.

Potopisni spomini. — Napisal **Ivan Knific.**

(Dalje.)

XXI.

Med prve znamenitosti carigrajske pripada brez dvoma turški bazar v Stambulu.

Veliki bazar (Böyük çarşı) je takorekoč mesto samo zase. Leži namreč vrhu griča med Zlatim rogom in Marmarskim morjem in tvori velikansko, obzidano, vseskozi pokrito, obokano tržišče. Nebroj ulic vodi po bazaru vse križem. Kakor v labirintu se izprehajaš v poltemi, ki pa vendar prijetno dé tvojim očem. Ponekod so namreč na oboku napravljena steklena okna, skozi katera prihaja nekaj svetlobe na trgovišče. Bazar je odprt dopoldan od treh pa popoldan do enajstih po turški štetvi, to je po naše: od devetih zjutraj pa skoraj do solnčnega zahoda. Ob petkih zapró svoje prodajalnice Turki, ob sobotah Judje, ob nedeljah kristjani. V velikem bazaru samem je nad 3000 prodajalnic! Koliko hanov in karavanseraj stoji pa še zunaj njega!

Pri vhodih stojé dragomani, carigrajski ciceroni, ki pazijo, kje da bi ujeli radovednega tujca. „Vodnik“ ima poseben načrt bazarja; torej dragomana ne potrebujem. In res se nisem v tem ogromnem labirintu izgubil niti za trenutek.

Naj vam li opisujem vrvenje in drvenje po bazarju? Nikakor mi ni mogoče niti približno podati vam slike tega turškega tržišča.

Kar ti producira orient, kar se po parobrodih in železnicah dovaža iz Evrope, vse je postavljeno na prodaj v tem bazarju. Posamezni produkti so razstavljeni v posebnih ulicah; vsaka obrt ima svoj določeni prostor. Rokodelci opravljajo svoj posel kar na ulicah: čevljar ti zabija žeblje v trdo peto; krojač krpa zastarelo obleko; Armenec ti brusi zarjavél meč. Juvelirji in zlatarji ti prodajajo dragocene bisere in drage kamne. V „Bazar

japons-u“ občuduješ krasne tkanine iz daljnega vzhoda. Grka Constantinides in Hektor Matheodakis iz Smirne ti ponujata pisanih velikanskih maloazijskih preprog. Armenca Kapamadjian in Chahbazian bi rada spravila med ljudi svojo svilnato robo. Žid Samuel Stein je odprl svojo trgovino „Au grand bazar de France“ (Ἡ μεγάλη γαλλική ἀγορά). Hadži Osman-bej bi rad naredil dobiček s platnom, fesi in drugo obleko. Abduraman Teofik kupčuje s knjigami; par koranov si prav lahko omisliš pri njem. Osman Ahmed ti prodaja sobno opravo; Abdullah frères imajo na prodaj steklenino: zrcala, ponarejene drage kamne, pivno posodo; Georgios Demetriades ima odprt svoj „Grand dépôt d'habillements confectionés“ (Μέγα κατάστημα ἐνδιμάτων); Abdullah & Daud Kiamil ti ponujata svojo kožuhovino „Au petit Louvre“ (Μικρὸν Λουβρὸν).

Z eno besedo: kar producirata vzhod in zahod, vse je prišlo v carigrajskem velikem bazaru na trg. Evropa, Azija in Afrika tekmujejo med seboj. Zmagal bo tisti, ki bo prodajal ceneje in trpežneje blago.

Prodajalnica stoji zraven prodajalnice. Večinoma nimajo napisov kakor pri nas. Pristni turški trgovci ne izobešajo svojega imena javno v zasmeh, marveč obesijo pred svojim šotoriščem kako nojevo jajce, pavovo pero, pozlačen kotel, turški dežnik, sabljo damaščansko i. t. d. Kaj komu mar, kako se trgovec piše, če sploh zna pisati! Prodajalnice so par decimetrov vzvišene nad tlakom. Vhod je pogrtnjen s pregrinjali; v kotu sedi na posebni preprogi Turek in puši nargilé.

Vem, da bi rad kaj kupil v spomin na Carigrad. Bog te varuj, da bi kupoval brez izvedenega vodnika! Preplačal boš blago trikrat ali štirikrat. Turčin te bo peljal s seboj

v notranje prostore, hvali ti blago brez konca in kraja, in vso to hvalo boš deseterno poplačal z zlatimi medžidijami.

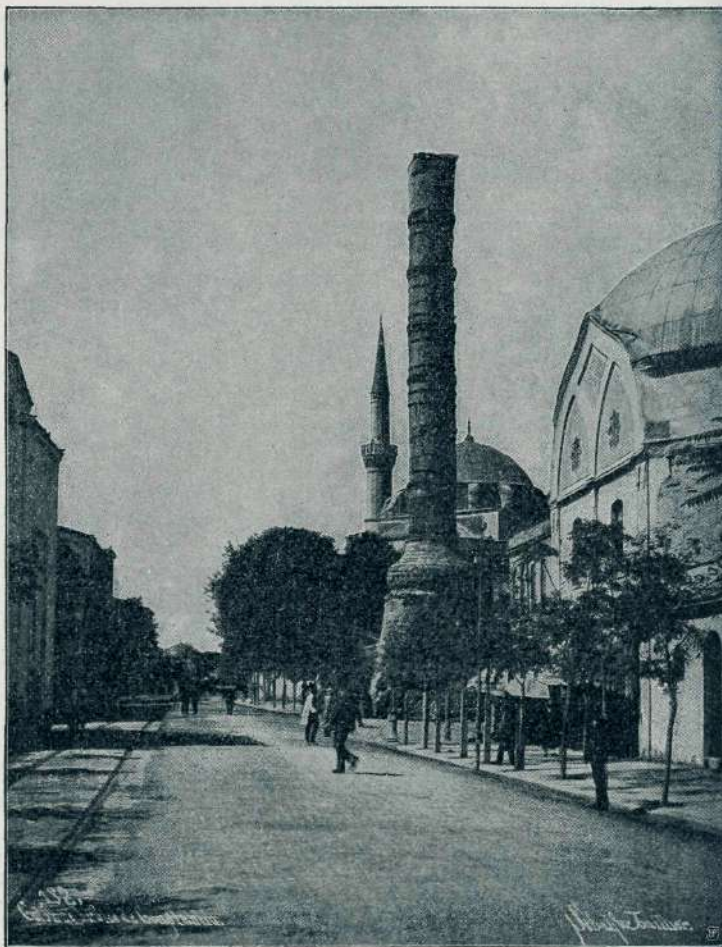
Prehodil sem ves bazar, pregledal vse njegove posebnosti in znamenitosti. Podrobneje popisati vam ga ne morem. Vse, kar koli si morete misliti, imate tukaj na prodaj. Za par vinarjev si lahko kupite kaj za spomin, izdaste pa lahko tudi 100 turških lir (krog 2000 K). Oko se mi je utrudilo, noge so mi odpovedovale službo, ko sem hitel proti izhodu. Stopil pa sem poprej še v kavarno Tokatlian; saj menda veste, kje je: takoj pri vhodu prva ulica na levo.

XXII.

Mimo serajskega vrta, mimo Aje Sofije in mimo Atmejdana pridemo do široke Divanske ulice (Divan Joli), ki vodi po vrhu griča, natančno po razvodju Zlatega roga in Marmarskega morja. To je glavna, najdaljša in najširša ulica stambulska. Marsikaj lepih stavb stoji kraj nje, na primer turška tiskarna Osmanije, nekaj zalih mavzolejev¹⁾, mošej in zasebnih hiš. Lepi so tudi nekateri javni vodnjaki. Po besedah Mohamedovih stori veliko dobro delo, kdor sezida tak vodnjak. V Stambulu jih je veliko. Podobni so mavzolejem; nekateri se prav nič ne razlikujejo od njih; tako so lepi in veliki. Po koranu moslim ne sme piti vina in opojnih pijač. Te uživa le kristjan. Zato v Stambulu ne vidiš pijancev. Turčin ti pije samo črno kavo, k večjemu še kupico čaja, in žuli svoj nargilé, svojo vodno pipo. Brez kave in tobaka si Turka ne moreš misliti. Zato so turške kavarne vse prenapolnjene, dasiravno jih

¹⁾ Nagrobnih kapel.

je legijon. Gostje sedé na nizkih stolčkih ali pa čepé na obstenskih divanih à la turca. Kavedžija prinese Turčinu findžan lepo črne kave, katero le-ta izpije brez sladkorja in podobnih nepotrebnih dodatkov. Nato si veli prinesiti veliko vodno pipo, z dolgo, lepo izdelano cevjo. Če je sam, pije tobak in pre-mišljuje ničemurnost tega sveta; večja družba

Carigrad: Ožgani steber na Divanski ulici. Zadaaj mošeja Atyk-Aly-paševa.

pa kvarta ali, kar je še bolj v navadi — kocka. Dolgih turških pip, takozvanih čibukov, v Carigradu ne vidiš skoraj nikjer; pač pa zlasti mladina rada puši cigarete. In po ceni je v teh kavarnah. Črna kava stane pol piastra (10 vinarjev), istotoliko nargilé; tudi kupica čaja te stane samo pol piastra.

Rad sem zahajal v turške kavarne, zlasti popoldan, na kavo in na čaj. Nihče se ni

zmenil zame; saj sem Turek kot vsakdo drugi: fes me izdaja. Le kavedžija premišljuje, kdo je neki ta gost, ki ne zna govoriti „po naše“, po turško, ampak brbra neke čudne, nerazumljive mu besede. No pa: „kava“ in „čaj“, ti dve besedi pozna Turčin istotako kot Evropejec. Besedo „čaj“ je dobil skoraj gotovo od Rusov. Tudi nargilé sem nekoč poizkusil pa — ni šlo. Napenjal sem se, kolikor sem imel sape, toda pipa je ugasnila. Zato pa mi je kavedžija postregel s pristnimi turškimi cigaretami.

Le pri računu sva se težje razumela. Pokazati mi je moral na prste, koliko naj mu platim. No, pa je že šlo; saj me v daljni tujini nihče ni poznal, da bi se mi bil smejal. Posebnost turških kavaren je tudi ta, da ti ni treba dajati napitnine, ki se je na zapadu tako vgnezdila. Če hočeš natarjarju vsiliti 10 par, ti jih vrne, češ: „Efendi, saj si že plačal!“

Če idemo v ulici Divan Joli dalje, zagledamo visok steber, zvezan z železnimi obroči; to je Konštantinov Ožgani steber. Ta cesar ga je namreč „pouzmal“ v Rimu in ga postavil v novoustanovljenem Carigradu na glavnem trgu, Forum Constantini. Napravljen je iz porfirja in je 40 m visok. Imel je svoje dni na vrhu kip cesarja Konstantina. V poznejšem času pa je treščilo v steber; kip se je razbil in padel na tla. Da bi se ne razrušil docela, so pred par stoletji steber zvezali z železnimi obroči.

To je spomenik slave starih bizantskih vladarjev. Todi je vodila njega dni Cesta zmage; na tem kraju so prirejali domov se vračajočim zmagovavcem najlepše ovacije. Kje so že tisti časi! Vso bizantsko slavo so razbili moslimi. Vsled nemoralnosti iztrohneli Rim in Bizanc so premagali barbari. Pretirana kultura vodi do nenravnosti, ta pa je pričetek pogina. To je stara, pa vedno nova pesem, ki se poje in se bo pela tudi v novem veku.

XXIII.

Po ulici Divan Joli dospemo do džamije Bajezidove. Turki jo poznajo pod imenom „Golobja džamija“. To ime je dobila, ker je

celo dvorišče polno golobov. Kakor pred cerkvijo sv. Marka v Benetkah, tako se tudi tukaj cele trume krotkih golobov izprehajajo brezskrbno po dvorišču. Tako lepo pisanih, tako prijaznih še v Benetkah nisem videl; pa tudi še več jih je v Stambulu kot ondi.

Velik je Carigrad; zato ima pa tudi veliko število turških templjev. Večji, znameniti se imenujejo džamije (zbirališča), manjši pa mošeje (molitvenice).

Carigrad šteje mošej 664, džamij pa 227. Mohamedanci so jako pobožni; zato živo čutijo potrebo tako številnih molitvenic.

Notranjščina mošej in džamij je pri vseh enaka na las, podobna oni Aje Sofije. Vhodi so zakriti z usnjatimi ali platnenimi zavesami. Kraj vhoda so napravljene dupline, da tukaj shraniš svoje čevlje, katere mora vsakdo sezuti, preden stopi v džamijo. Tla so povsod pokrita s slamnatimi ali tkanimi preprogami. Vsaka džamija je obrnjena proti Meki, torej v Carigradu proti jugu. V apsidi ima duplino mihrab, ki naznanja smer proti Meki; ta smer je za moslima zelo važna in se imenuje „kibla“.

Zidane so vse džamije v istem bizantskem slogu: kvadratičen tloris, visoka kupola in kraj nje mnogo manjših. Kot stolpi jim služijo visoki pa zelo tenki minareti s šilasto streho. Krog minareta je ena, k večjemu dve galeriji, odkoder mujezin večkrat na dan kliče vernike k molitvi. Minaret je pri malih mošejah en sam, pri večjih dva in pri največjih štirje. Samo velika in krasna džamija Ahmedova na Atmejdanu jih je imela šest. Pravoverni duhovščina moslimska pa je mislila, da ni prav, če ima džamija šest minaretov, kolikor jih je imela dotodaj samo glasovita Kaaba v Meki. Prisilila je torej sultana Ahmeda, da je prizidal še sedmi minaret in tako Kaabi vrnil njeno čast.

Dasiravno je svetovnoznana Aja Sofija najslavnejša med carigrajskimi džamijami, največja in najlepša pa le ni. Ogromnejša je džamija Sulejmanova, najlepša pa Ahmedova.

Z veliko gorečnostjo opravljajo Turki svoje molitve. V mošeje dohajajo v obilnem številu. Resno in zbrano je njihovo

vedenje. Ne bi bil verjel, da ima izlam tako goreče vernike!

Turek je konservativen; stare tradicije drži, če ga bodo tudi spravile iz Evrope. Po reformah pa kriče Novoturki. „Moslim se mora modernizirati“, je njih geslo, ki je Staroturkom in sultanu trn v peti.

Nekaj posebnega so turški rožnivenci. Skoraj pri vsakem koraku zagledaš Turčina z molkom v roki. Na niti ima nabranih nekaj

se vadijo vojaški regimenti. Mislim, da nima nobena druga vojašnica tako obširnega dvorišča.

Na tem dvorišču, na najvišjem mestu Stambula, stoji visoki seraskeratski stolp. Okrogel je kakor galatski, samo mnogo višji. Razgled s tega stolpa se mi je zdel neprijetno lepši kot oni z galatskega. V podnožju vidiš celi Stambul, med tem ko vidiš z galatskega stolpa samo njegov severni del.

Carigrad: Seraskerat.

kroglic, podobno našim rožnimvencem. Te molke nosijo kar v roki in prebirajo jagode sproti. Kadar ne morejo iti v mošejo, pa molijo po poti. Drugim je molek samo za kratek čas. Kar je gospôde, ga ne nosi. Pa saj tudi pri nas gospôda ne moli posebno rožnega venca . . .

Par korakov od Bajezidove džamije stoji Seraskerat, turško vojno ministrstvo. Visoka, lepa vrata v mavriškem slogu nas vodijo na prostorno dvorišče, prostor, kjer

Tu šele spoznaš, kako razsežen je Carigrad. Gledé prostora se lahko meri z Dunajem in Parizom. Saj so l. 1885. našteji v Carigradu 71.085 hiš, Dunaj pa jih je imel pri zadnji štetvi l. 1900. samo krog 33.000. Seveda so carigrajske hiše mnogo nižje in ožje; saj biva v njih navadno po ena sama družina.

Kakor očaran stojiš vrhu seraskeratskega stolpa in občuduješ veličastno panoramo. Čuvaj pa ti razkazuje — v turškem jeziku seveda — najvažnejše zanimivosti carigrajske.

XXIV.

Dasi je Stambul zeló razsežen, pa vendar potniku razen imenovanih znamenitosti ne nudi kaj posebnega.

Sedel sem na tramvaj — Grki mu pravijo *τροχιδρόμιον* — in se peljal skozi celi Stambul prav do mestnega ozidja. Tu še le vidiš, kakšno je pristno turško mesto. Ulice so ozke, zakrivljene, umazane, hiše nizke, napol lesene ter imajo k večjemu po dvoje nadstropij, pač pa mnogo oken in balkonov. Vrata nimajo kljuge kot pri nas. Navadno

Turška gospa v pouličnem oblačilu.

so zaprta tudi po dnevu. Če hočeš v hišo, moraš potrkati z železnim kladivom, ki je pritrjeno na vratih. Okna so do polovice zakrita z mrežo, tako da ne moreš pogledati v sobo; iz sobe se pa vendar vidi na ulico vse. Vzrok tej zidavi je iskati v izlamu. Turška vera strogo zapoveduje, da morajo biti mohamedanke zakrite in zakrita tudi okna njih stanovanja, harema. Ženske imajo po ladjah, na železnici in drugod poseben oddelek. Večkrat sem videl zapisano; „Reservé au

harem“, nekaj nemški „Damencoupé“. Gorje ti, če stopiš vanj! Jezike imajo Turkinje isto tako ostro brušene kot njih sovrstnice marsikje drugod.

Kakšne so hiše od znotraj, ne vem. Pravijo, da so prostori strogo ločeni: za moške, ženske in posle. Pohišstva imajo malo; ob stenah stojé divani. Tla so pokrita poleti s slamnatim, pozimi s platnenim pregrinjalom.

O pojedinah pravi „Vodnik“: „Krog nizke mize posede vsa družina; sedé ali na nizkih stolčkih ali pa kar na tleh, po turški navadi. Turki ne rabijo ne noža ne vilic; zato pa si po jedi umivajo roke. Jedó samo z desnico. Z gnusom se obrne Turčin od Evropejca, ki bi jedel z levico; levico namreč rabi moslim le pri gotovih opravilih.“

Turška kuhinja našemu želodcu ne prija. Nekoč sem zašel v turško restavracijo; jedel sem, pa s težavo. Jedó večinoma samo ovce, jagnjeta in kuretnino. Strogo pa je po izlamu Turkom zabranjeno jesti svinjino. Prašičev zato ne vidiš nikjer. Tudi je prepovedano žive dovažati v mesto. Nekdaj je baje ščetinar zašel v carigrajsko mošejo. O, strah in groza! . . . Odtod ta prepoved. Prašiča si mohamedanec še pogledati ne upa, tako se mu studí.

Mohamed dovoljuje sicer svojim vernikom mnogo ženstvo, pa vendar ima navadno moslim samo po eno ženo, že zaradi ljubega domačega miru. Samo sultan si jih vzdržuje po več. Ženi se mohamedanec že zelo zgodaj, navadno z osemnajstim letom. Tudi ločiti se more od svoje žene, če ima za to pameten vzrok. Moslimski zakon bi bil torej nekaj ciganski zakon, narejen po „pravilu“ rokovnjaškem: In nomine patre, vzemi jo na kvatre . . . Zakon se sklepa pred sodnikom v zasebnem stanovanju, nikdar v mošeji. Dečki ostanejo pri materi v haremu do 12. leta, hčere pa, dokler se ne omožé. Obrezo so moslimi posneli po Judih.

Prave zakonske ljubezni izlam ne pozna. Žena moža ne kliče po imenu: Osman, Ahmed, Abdallah, marveč ga nazivlje „gospoda“: efendi, aga, čelebi. Tudi otroci pra-

vijo starišem: „baba efendim¹⁾, nene kadin²⁾. Žena je bolj dekla nego soproga svojemu možu. Nikdar je mož ne pelje na izprehod. Ker v tej stvari Turke posnemajo tudi Grki in Armenci, zato v Carigradu zakonskega para ne vidiš nikjer. Mož ljubi svoj „dolce far niente“³⁾, pije kavo in puši tobak, žena pa dela kot živina.

Suženstvo je postavno sicer odpravljeno, pa vendar so posli, zlasti oni v haremu, večinoma sužnji ali potomci sužnjev. Trgovina z njimi je sicer prepovedana, pa se vendar vrši na tihem; turški sodniki, kakor znano, niso najstrožji v takih stvareh. Saj so znane bele sužnje v sultanovem haremu pod imenom huriske, kakor tudi beli in črni skopljenci. Dandanašnji so evnuhi večinoma zamorci.

Oproščeni sužnji se mnogokrat povzpno do visokih dostojanstev. Veliki vezir Hozrevpaša se je kaj rad hvalil, da je nekda kot deček stal na stambulskem trgu, in da so ga prodali in kupili za nekaj sto piastrov (par desetakov).

Kdaj bo neki tudi izlamu prisijalo solnce omike in ljubezni do bližnjega? Menda ne prej, da se bode namesto polmeseca vrhu Aje Sofije zopet svetil — križ!

XXV.

Gospod Demetrij Jovescu je stotnik pri avstrijski armadi. Po narodnosti je Rumun iz Mehadije kraj Oršove, kjer ima tudi večje posestvo. Po vojaških vajah je dobil par tednov dopusta in je porabil ta čas v to, da je napravil kratek izlet v Carigrad. Seznanila sva se v hotelu, in kot Avstrijca sva napravila nekaj skupnih izletov.

Vsakemu otroku je znan sloviti morski zaliv Zlati rog. Že Grki so ga krstili v „χρυσόν κέρα“, to pa zaradi tega, ker ima v resnici podobo roga. Dolg je celih 7 km, širok pa pri Bosporu krog 600 m. Zlati rog je izmed najvarnejših in največjih luk na svetu.

1) Gospod oče.

2) Gospa mati.

3) Prijetno brezdelje.

Naravna luka je to; pa ima vendar srednje globočine do 45 m. Tudi ob obrežju je tako globok, da lahko pristanejo največje vojne ladje kar ob suhi zemlji. Zlati rog je obenem turško vojno pristanišče.

Na galatskem mostu sedeva — gospod Jovescu namreč in jaz — na parobrod, ki vozi prav do konca zaliva, gori do Ejuba.

Med starim in novim mostom je odločen prostor za trgovske ladje. Brez števila ladij je priklenjenih ob Galati. Med njimi pa švigajo lahki čolnici „kajiki“. Više od starega mostu je vojno pristanišče, velike, z železom

Carigrajska Grkinja v domači obleki.

okovane vojne ladje stojé v njem. Vsa vojna luka je ograjena, da ne more vanjo dospeti nobena nepoklicana oseba. Na obrežju pa je zidan vojni arzenal, admiralsko poslopje, mornarska šola itd.

Pogled na Carigrad je prav zanimiv. Vse večje mestne stavbe ugledaš raz parobrod. Na severni strani stoji zraven Galate predmestje Kasim Paša, kamor pripada tudi vojna luka. Od tega predmestja nekoliko dalje leži Hasköj, v katerem bivajo skoro samo Judje.

Na južni obali pa se daleč daleč razprostira turški Stambul. Že blizu konca zaliva se širi grško predmestje Fanar, iznad katerega se vzdiguje lepa, velika, nova stavba, grška narodna šola. Pristali smo na koncu zaliva, v ultraturškem Ejubu.

Ejub je za Turčina svet kraj. Zato je tukaj veliko pokopališč, in v čast si šteje mohamedanec, če more biti ondi pokopan. Svoje ime je dobilo predmestje po Ejub-Sejidu, prvem Mohamedovem zastavonoscu, ki je padel na tem kraju takrat, ko so Arabci prvokrat oblegali Carigrad. Zraven njegovega groba je sezidana mošeja, ki sicer nima na sebi nič posebnega, pa je vendar Turkom sveta zato, ker se tukaj vsak novi sultan opaše z mečem slavnega Osmana, ki je ustanovitelj in praded sedaj vladajoče turške cesarske rodovine. Ta obred pomeni Turkom isto kot pri nas kronanje vladarjev.

G. Jovescu pripada pravoslavni rumunski narodni cerkvi. Vsaka pravoslavna cerkev je sicer samostojna, neodvisna, n. pr. rumunska, srbska, bolgarska, grška; a nekaka, čeprav samo navidezna vez med njimi je grški patriarh v Carigradu, ki stoluje v predmestju Fanar. Zato je g. Jovescu želel videti njegov „Vatikan“ in njegovo stolno cerkev.

Po cesti, ki jo moramo za Carigrad imenovati lepo, dospeva slednjič v Fanar, ki se pred Stambulom odlikuje v tem, da je mnogo bolj čeden in snažen. Tudi značaj Grkov se povsem razlikuje od značaja Turčinov. Med tem, ko je le-ta mrtev, flegmatičen, je Grk vročekrven, sangviničen. Zato pa je tudi bolj nagnjen k premetenosti in nenravnosti, dočim je Turčin vseskozi preprosta, poštena duša. „En Grk užene deset Judov“, pravi pregovor.

Prideva do patriarhata. G. Jovescu je bil razočaran. „Kaj? To je stolica našega vrhovnega poglavarja?“ je vzkliknil. Leseno, čeprav lično in veliko poslopje služi grškemu patriarhu za stanovališče. Ne prevelika, pa tudi ne dokaj lepa cerkev, je njegova katedrala. Cerkvenik nama jo je odprl in razkazal. Videl sem že mnogo lepših. G. Demetrij ni bil nič kaj zadovoljen. Seveda, minili so časi, ko so se Grki bahali s svojo Ajo Sofijo. Najbrže se ne vrnejo nikdar več...

Najela sva si kajik, carigrajsko gondolo. Valovi Zlatega roga so šepetali svojo večerno pesem, ko sva pristala ob galatskem mostu.

(Dalje.)

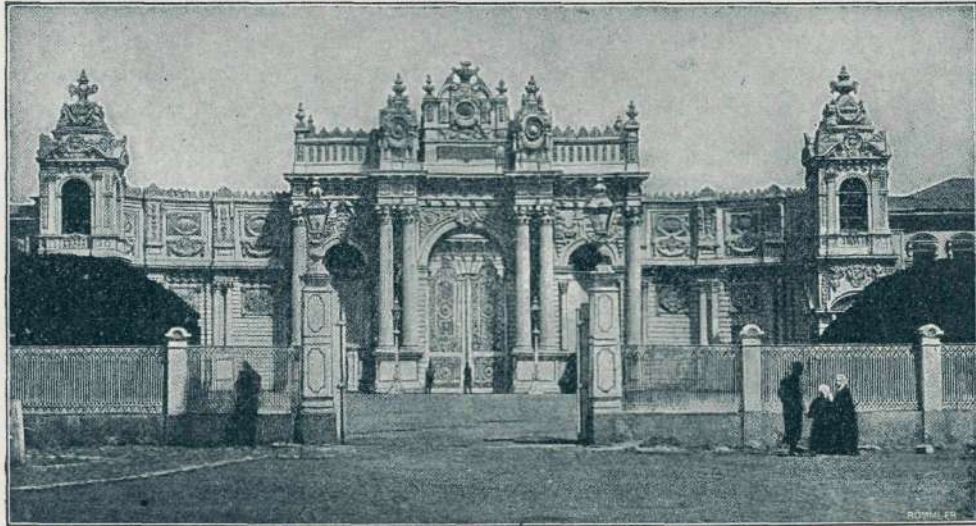
Moj vrt je srečal maj...

Moj vrt je srečal maj!
Bilò je tisto noč,
ko je drhteč vzdihljaj
sorodne duše vroč
poljubek dahnìl vanj...

In tisoč zlatih sanj
iz tal priklilo je,
pomladi nove cvet
in dih zbudilo je,
v nov, neizmeren svet
ga spremenilo je!

Spev sreče blažene,
še ne izražene,
zazibal me je v raj — —
— — — — —
Moj vrt je srečal maj!

Leo Levič.

Carigrad: Glavni vhod v sultanov grad Dolmabagčé.

Od Save do Bospora.

Potopisni spomini. — Napisal **Ivan Knific.**

(Dalje.)

XXVI.

Zelo zanimiv je izprehod okrog mestnega zidovja carigrajskega. Da stvar bolje umemo, prebrskajmo v naglici zgodovino mesta Carigrada.

Tam, kjer stoji zidovje serajske palače, so l. 658. pred Kr. naselniki iz Megar ustanovili malo mestece. Vodil jih je baje Byzas; odtod staro ime Byzantion. Carigrad je torej nekako 100 let mlajši nego njegov tekmeč ob Tiberi. Perzijski kralj Darij si je osvojil mesto, ko je peljal svojo vojsko čez Bospor. Pozneje so se za mesto ob Zlatem rogu pulili Atenci in Špartanci. Oblegali so mesto vojskovodji: Pavzanija, Alkibiad, Kimon, Lizander ter Filip, kralj makedonski, dokler v poznejšem času Rimljani mesta niso razdejali skoraj docela.

Nova doba se je pričela za Carigrad, ko je Cesar Konstantin prenesel semkaj svoj vladarski prestol. Cesar je pozidal in razširil mesto; palač, kopališč, spomenikov, sploh vsega, kar potrebuje prestolno mesto, je bilo v Carigradu na stotine. Cesar je krstil mesto Novi Rim (Roma nova), pri-

jelo pa se ga je po cesarju ime: Constantino-polis. Senatorji so se preselili ob Bospor. Carigrad je postal prestolno mesto vzhodnorimskega ali bizantskega cesarstva.

Kolo sreče se suče neprestano. Carigrad je bil priča velikih zmagoslavij, cerkvenih zborov; pa tudi kri je premnogokrat tekla po njem. Vstaje niso bile redke: Ikono-klasti, kriva vera Fokijeva, vse to je povzročilo mnogo notranjih bojov in prepиров. Cesarji so bili nekateri mogočni, drugi zopet politične ničle, marionete. Skozi Carigrad so se vozile tudi trume križarjev.

Zaklet sovražnik Carigrajcev je bil stari benečanski dož Enrico Dandolo, najslavnejši izmed vseh vojvod mogočne srednjeveške Venecije. Ni čuda, saj so mu v Carigradu vzeli luč oči: oslepili so ga. Zato je porabil četrto križarsko vojsko in je l. 1204. podrl trohnelo bizantsko in ustanovil takozvano „latinsko“ cesarstvo, ki pa ni trajalo dolgo časa. L. 1261. je zopet Grk zasedel cesarski prestol.

Dnevi bizantskega cesarstva so bili šteti. Iz daljnega vzhoda so pridri divji Turki,

ki so ustanovili novo osmansko cesarstvo. Sultani so že l. 1360. stolovali v Adrianopolu; po bitki na Kosovem polju (1389) so jim bile podložne: Srbija, Bolgarija, Bosna in Hercegovina. Kakor pes na kost so prežali Osmani na Carigrad.

L. 1453. zbere mladi slavohlepni sultan Mohamed II. veliko vojsko in odide proti Carigradu. V njem je vladal cesar Konstantin XI., ki je branil mesto s 5000 Grki in 3000 laškimi prostovoljci. Pa kaj bo to proti ogromni turški vojski! Petdeset dni se je branilo mesto; kakor levi so se bojevali Carigrajci. 29. maja je pa padel Carigrad. Ogromni turški topovi so predrli vrata sv. Romana; skozi nje pa so se vsule divje čete janičarske. Grozna moritev se je pričela. Tri dni so Turki morili in plenili po mestu. Cesar Konstantin je umrl junaške smrti na mestnem ozidju. Njegovo glavo je dal Mohamed nasaditi na kol in jo razstaviti pred Ajo Sofijo. Grozno so Turki opustošili mesto; pokradli so vse dragocenosti, plen je znašal baje tri milijone cekinov.

Od l. 1453. se blesti na Aji Sofiji turški polumesec; Stambul je stolica mohamedanska. —

Obzidano je bilo mesto že od nekdanj. Sedanje mestno zidovje sega od Marmarskega morja pri postaji Jedikulé do Zlatatega roga pri Ejubu. Tudi proti morju je bilo zavarovano z močnim zidovjem. Le ona stran proti Zlatemu rogu je bila prosta. Če se je bližalo sovražno ladjevje, so mu zaprli pot v zaliv z dolgo, debelo železno verigo, ki je bila pritrjena na močnih stebrih.

Zidovje ob Marmarskem morju je razpadlo; na mnogih krajih je popolnoma razdrto. Zlasti mnogo zidu so podrli, ko so tukaj zidali orientsko železnico.

Precej dobro pa je ohranjena trdnjava Jedikulé, kjer se pričinja pravo mestno zidovje. Jedikule je nekak londonski Tower, pariška Bastilja. Bil je to močan grad s sedmerimi stolpi. Grki so ga imenovali Eptapyrgon,¹⁾ in za njimi so skovali Turki

ime Jedikule.¹⁾ V njem so zapirali politične hudodelce, obglavljali odstavljene vezirje, pa tudi sultane so zapirali semkaj, če jih je zapustila sreča.

Star invalid naju je vodil po gradu, g. Jovesca in mene. Peljal naju je vrhu najvišjega stolpa, pokazal nama temne celice jetnikov, pokazal luknjo, skozi katero so metali trupla umorjenih in jih spuščali po rovu v Marmarsko morje. Pokazal nama je pa tudi „Zlata vrata“, ki so vodila čez globok jarek v mesto. Bila so to nekaka zmagoslavna vrata, kjer so se vračali v mesto junaški vojskovodje. Imajo tri vhode, ki so pa zazidani. Turška bajka namreč prorokuje, da bodo skozi ta vrata dospeli v mesto prihodnji osvoboditelji Carigrada. Zato so jih dali Turki zazidati.

Romantičen je izprehod okrog mestnega zidovja. Tukaj šele vidiš, kako močno je bil utrjen Carigrad. Imel je dvojno, nad vse masivno zidovje s premnogimi štirivoglatimi stolpi. Okrog njega se je razprostiral širok in globok jarek. Sedaj je večinoma zasut. V njem raste zelenjava ali pa smokve, platanine in drugo južno drevje.

Daleč daleč vodi le-to zidovje; sedaj se vzpenja po klancu navzgor, sedaj se širi po griču navzdol. Zidovje je že več ali manj razpadlo, ponekod pa je še prav dobro ohranjeno. Nekateri stolpi so že nagnili svojo sivo glavo, drugim jo je oglodal zob časa, nekateri se pa še nočejo ukloniti. Po velikih, globokih razpokah raste bršljan in zimzelen. Zidovje priča o slavi in moči bizantskih vladarjev, priča nam pa tudi, kako minljivo je vse posvetno, češ: Tako mineva vsa svetna slava! Žalostne vtiske še množé mohamedanska grobišča, ki stojé zunaj mestnega ozidja, in žalobne ciprese, ki rastejo med grobovi.

Prišla sva samo do Topničarskih vrat t. j. do nekdanjih vrat sv. Romana, kjer so Turki vdrli v Carigrad. „Vso svojo srčno kri bi rad pretil“, mi reče g. Jovescu, „da bi Carigrad zopet pridobil kristjanom. Aja

¹⁾ Grad s sedmerimi stolpi.

¹⁾ Jedi = sedem, kule = stolp.

Sofija mora še enkrat postati krščanska.“ Turke pa je pošiljal na dno mohamedanskega pekla.

XXVII.

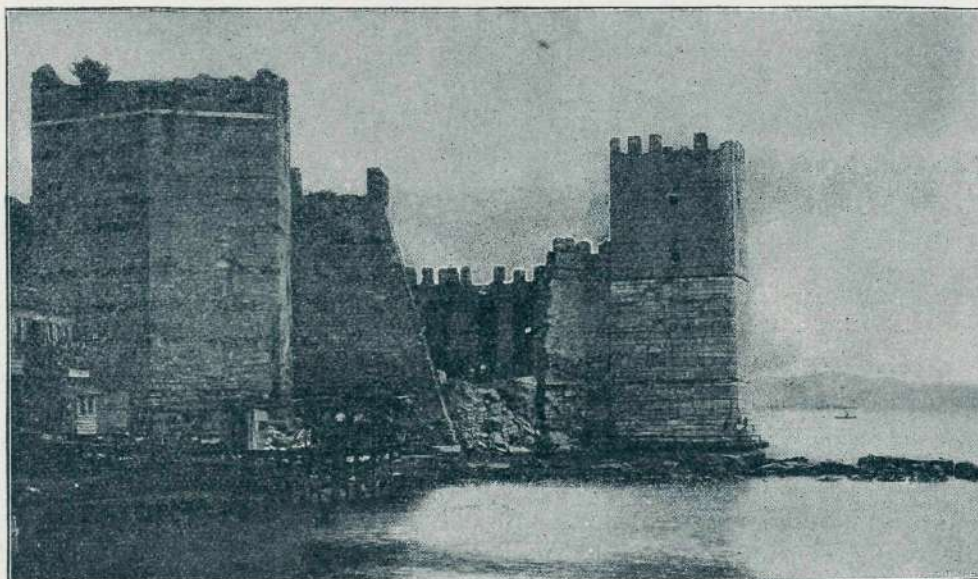
Doslej smo si ogledali evropski del Carigrada; onstran Bospora se nam pa smeje azijski del Carigrada, mesto Skutari, ali kakor ga imenujejo Turki: Üsküdar.

Z g. Jovescom sedeva lepega jutra na parobrod, in hajdi čez Bospor v Azijo!

Pred mestom leži majhen otok, na njem pa 30 m visok svetilnik, ki ponoči naznanja ladjam, kje je vhod v bosporsko ožino. Sve-

skoraj nikakršnih. Značaj ima ultraturški: lesene hiše z mnogimi pomoli ter umazane in ozke ulice. Mesto ima precejšnjo trgovino; vse ulice so polne kupujočega in prodajajočega občinstva. Evropskih restavracij in hotelov nima, pač pa nebroj turških kavaren.

Bolj kot mesto samo naju je zanimal razgled s hriba Bulgurlu. Precej daleč je do vrha, dobro uro pešhoje. Zato najameva takoj pri obrežju voz, katerih stojé ondi cele vrste. Po slabo tlakani kamniti cesti se počasi pomikamo navzgor. Kmalu se spoznava z voznikom; govoril je po

Carigrad: Marmornati stolp ob Bosporu pri gradu Sedmerih stolpov (Jedikulé).

tilnik se imenuje Leandrov stolp, dasi ni tukaj bival oni Leander, okaterem pripoveduje grška bajka; daleč tamkaj na zahodu, ob Helespontu, je bival ta zaljubljenec, ki je ponoči lazil čez morje k Heri v vas, pa so ga enkrat zgrabili Helespontovi valovi in premikastili tako, da ni več živ prišel iz vode.

Skutari, starogrški Χρυσόπολις (Zlato mesto), je veliko predmestje carigrajsko. Prebivavcev šteje do 80.000, ki so vsi pristni mohamedanci. Mesto je zidano amfiteatralično po bregovih hriba Bulgurlu. Znamenitosti nima

rusko. „Jamščik“ je bil doma na Krimu blizu Sebastopola. Rodom je bil Tatar, ki pa je že zgodaj došel v Carigrad. Nisva se mnogo razumela, ker ni govoril pismene ruščine.

V vasi Bulgurluköj stopimo z voza. Počasi stopava z gosp. Jovescom po strmem klancu proti vrhu. Krasen razgled se nama odpre na vse strani. Kakor na reliefni karti vidiš pred seboj divni Bospor in zalí Carigrad. Čeprav sem že imel priliko, da si ogledam mesto od vseh strani, se mi je zdel vendar še najlepši razgled z gore Bulgurlu.

Stojiš in stojiš, gledaš in gledaš, pa se ne naveličaš. Tako lepe panorame nimaš nikjer, kvečjemu na švicarskem Rigiju. Jutranje solnce se je uprlo na mesto, da je bil razgled še krasnejši.

V kavarni vrh hriba se pokrepčava s pristno turško kavo in s „sultanovim kruhom“. Potem pa zopet sedeva na voz in se peljeva navzdol. Posebnost turških vozačev je ta, da nimajo zavor. Bodi klanec še tako strm, konj in kočijaž se ga ne ustrašita. Tudi ne vidiš tod onih obcestnih kolov z narisano cokljo.

G. Demetrij je klel, ko smo se zibali po trdem kamenju; jaz pa sem ga tolažil: „Smo pač v Aziji, kamor še ni prisijalo solnce zapadne omike. Moramo nekoliko potrpeti.“

XXVIII.

V Skutariju sva z g. Jovescom šla gledat „tuleče“ derviše, ki se ondi producirajo vsak četrtek.

Derviši so nekaki mohamedanski menihi. V Carigradu imajo nekaj samostanov. Na posebnem glasu so „plesoči“ derviši v Peri in pa „tuleči“ derviši v Skutariju.

Plesoči derviši se imenujejo zato, ker njih askeza obstoji v tem, da po enkrat na teden prirejajo orgiastičen ples. Nisem ga videl; popisujejo pa ga tako-le: Derviši se vstopijo v kolo; roke držé vodoravno od sebe, desnico nekoliko dvignjeno, levico pa nekoliko nagnjeno k tlom. Glavo nagnejo nazaj, oči zapró. Godba jim zaigra, derviši pa se vrté vedno hitreje in hitreje, dokler nekateri omamljeni ne popadajo na tla. Ta ples menda simbolično znači tek zvezdá, vsegamogočnost božjo in minljivost vsega posvetnega.

Bolj sem se zanimal za tuleče derviše. Ta „red“ je že nad 600 let star; svojo „pobožnost“ opravljajo po enkrat na teden. Naj vam jo nakratko opišem, da boste imeli majhen pojem moslimskega fanatizma.

Prešli smo malo dvorišče; vratar nas je za nekaj piastrov peljal v leseno hišo. Precejšna dvorana je bila pogrnjena z ovčjimi kožami. Okrog tega ograjenega prostora je

mala galerija za radovedne tujce. Zbralo se nas je nekaj možakov in četa razposajenih gospodičen; bile so menda Francozinje. Nad nami je bil velik kor za mohamedanke, ki rade hodijo gledat to „askezo“; tudi pri Turkih imajo ženske bolj razvit verski čut kakor pa moški. Na ovčjih kožah so sedeli derviši. Spredaj, pred mihrabom je sedel njihov šejh¹⁾, prileten mož z dolgo črno brado in temno, ohlapno obleko. Hodili so mu poljubljat roko stari in mladi.

Najprej opravijo derviši svojo navadno molitev, ki jo mora vsak moslim opraviti menda petkrat na dan; nato odmolijo prvo suro korana in še nekaj drugih molitev. Pravijo navadno, da je ta mohamedanska molitev, oziroma petje, podobna našemu koralu. Temu moram odločno oporekati. Nalašč sem iskal podobnosti, pa je nisem mogel najti. Ugovarjal mi bo kdo: „Tudi možlimi modulirajo z glasom; nekateri pojejo naprej, drugi pa odgovarjajo.“ A tu ni nikake podobnosti. Koral je umetno petje, ki se z globokim umevanjem besedila in z vzvišenim čuvstvom deklamira. V koralu ni nič trivialnega, ampak vsak zlog, vsak glas diha nekako abstraktno, nadzemsko veličanstvo. Petje dervišev je pa bolj podobno rjoventju zverine.

Ko je končana ta molitev, vsi slovesno posedejo po tleh. Šejh govori dolgo pridigo svojim vernim ovčicam. Kaj je govoril, ne vem. Sedel je pred mihrabom s prekrižanima nogama; agiral ni veliko, pač pa je govoril zelo prepričevalno, s povzdignjenim glasom. Zdelo se mi je, da je dober govornik. Skoraj gotovo je poslušavce utrjeval v njih veri; razumeli smo le besede: „Allah, Mohamed, izlam, padišah“. Ker le ni hotel nehati, smo se dolgočasili. Gospodične so zehale in slednjič šle na dvorišče zbijat neslane šale. Gospod kraj mene je izvlekel kos papirja in risal šejhov portret za angleški časopis. Francoz je sledil vsem šejhovim kretnjam in si jih zapisaval na papir. Slednjič je bilo vendar-le konec tudi tega dolgega govora.

¹⁾ Poglavar.

Nato prične pravi obred. Derviši se vstopijo v dolgo vrsto po velikosti. Pred njimi posedejo na tla štirje pevci. Šejh stopi pred nje ter jim taktira z ного. Prične se mohamedanska veroizpoved: „La ilah illah“¹⁾. O ti čudni derviši! Več kot pol ure so tulili to svojo vero: Bog je Bog. Pričeli so počasi: „Lá-i-lá-he-il-a-láh.“ Pri prvem naglasu so se z glavo in z gornjim delom telesa priklonili na desno, pri drugem se zravnali, pri tretjem priklonili na levo. Vedno

ko so peli pevci: „Allah je Allah in Mohamed¹⁾ je njegov prerok.“ Prenehali so s svojim „Allahom“ in začeli tuliti: „Jâ hû, jâ hû“²⁾. Razlegalo se je kot rjojenje leva v puščavi, kot tuljenje bivola na stepi; to niso bili več človeški glasovi; še živina pri nas ne tuli tako, kot so tulili derviši. Če je bilo prejšnje obnašanje smešno, je bilo pa to naravnost grozno. Menil sem, da sem v zverinjaku. Samo eno besedo naj bi bil rekel šejh, pa bi bili izvlekli nože in nas

Skutari: Na turškem pokopališču.

hitreje in hitreje so recitali: „Lá-i-lá-he-il-a-láh.“ Petje je postajalo bolj in bolj divje. Šejh jim je taktiral vedno hitreje; vedno močnejše je tolkel z ного. Jaz bi pri tem ne vztrajal niti deset minut; derviši so jo pa vlekli dobre pol ure. Med tem časom so peli pevci neko pesem, ki slavi preroka Mohameda, in pa nekaj sur iz korana. — Veselje se je dervišem razlilo po obrazu,

¹⁾ Allah je Allah.

poklali, nas, neverne gjavre. Ko je to rjojenje trajalo kakih deset minut, so zopet pričeli svoj stari: „Lá-i-lá-he-il-a-láh.“

Sredi med derviši je stal dva metra visok, močan zamorec. Ta je bil o svoji veri najbolj prepričan. Orjak je opravljal svojo molitev tako izborna, da se nisem smel ozreti nanj, sicer bi se bil smejal, kar pa je strogo

¹⁾ Moslim izgovarja „Múamêd“.

²⁾ On je, on je.

prepovedano. Slednjič je zbesnel, kričoč: „Hû, hû, hû“ in hitel proti vratom. Dva možakarja sta ga prijela; orjak je omahnil v njenem naročju. Močili so ga z vodo; kmalu je prišel k zavesti in šel nadaljevat svoj: „Allah je Allah.“ Dragoman, ki je stal poleg mene in vodil dva aristokrata iz Berolina, mi je povedal, da je ta zamorec načelnik sultanove črne telesne straže in obenem načelnik dervišev.

Ceremonije še ni bilo konec. V dvorano pridejo otroci in bolniki in poležejo po tleh. Šejh blagoslovi vsakega posebe, potem pa hodi po njih gori in doli. Pravijo, da šejh s tem ozdravlja razne bolezni.

Pogledam na časomer; dobri dve uri smo občudovali spretnost in verski fanatizem tulečih dervišev.

XXIX.

V Skutariju, kakor že omenjeno, ni nobene prave restavracije in nobenega hotela. Opolodne pa je človek vendarle lačen. Kaj storiva z g. Jovescom? Za en piaster (20 vin.) si kupiva grozdja, lepo zrelega; dobila sva ga toliko, da sva ga imela dosti oba. Za nekaj par si kupiva še kruha. Zavijeva v stransko ulico; tamkaj je stalo podrti zidovje. Sedeva, razloživa grozdje in kruh po zidovju in pričneva zauživati svoje kosilce. Kokoši so prišle pobirat prezrele in nezrele jagode; sestradan pes se je pritepel od nekod in zahteval nanj odpadajoči del kruha. Ne daleč od naju so se igrali mali Turčini. Manjkalo je samo še fotografa, da bi bil ovekovečil ta prizor: kosilo avstrijskega stotnika in kranjskega črnosuknjarja v Mali Aziji!

Mesto Skutari je znano po svojem pokopališču, ki je „največje, najlepše in najznamenitejše pokopališče v Carigradu, da, v celem Orientu.“ Velikanski gozd vitkih cipres se razteza od mesta Skutari do vasi Haidar-paša. Eno uro je dolgo, pol ure široko. Brez števila cest in stranskih potov vodi po njem. Turčin ve, da bo prej ali slej prišel oni dan, ko bo odklenkalo njegovemu gospodstvu v Evropi; zato pa želi

biti pokopan v Aziji, ki mu je prvotna domovina.

Stopiva na pokopališče. Kakor daleč seže oko, povsod sami grobovi in same ciprese! Tuintam so sredi pokopališča kamnoseki odprli svoje delavnice. Zelo spretni so v izdelovanju napisov. Črke niso vdolbljene, marveč vzbuknjene; treba je izklesati prazni prostor, ne pa črk. Če pomislimo, kako okrogle in zavite so turške črke, se moramo čuditi spretnosti teh kamnosekov.

Grobovi so vsi iz marmorja, tudi oni preprostih ljudi, še celo beračev. Marmor je namreč tukaj zelo poceni. Preprosta plošča pokriva grob. Na vsakem koncu te plošče stoji navpik postavljen cilinder, ki je zgoraj nekoliko širši kot spodaj. Kjer počivajo moški, ima tak cilinder na vrhu izklesan turban ali pa rdeče pobarvan fes. Napisi so menda prav preprosti. Naznanjajo samo, kdaj se je rajnik „preselil iz hiše minljivosti v hišo večnosti“. Spodaj pa te pokojnik prosi, da zmoli zanj eno „fatiho“, t. j. prvo suro korana, ki je Turkom isto kot nam očenaš. Tak napis se glasi na primer: „Svet je minljiv. Nič ni stalnega razen Boga. Danes meni, jutri tebi. V Gospodu umrli Šekib Halil-efendi, pisar v sultanovi palači. Eno fatiho za njegovo dušo! 20. rebiuleva 1290.“

Reči pa moram, da je pokopališče zelo zanemarjeno. Koliko spomenikov leži na tleh, koliko se jih je že nagnilo! Seveda, ko biva duša rajnikova pri Allahu, ni več treba skrbeti za njegov grob...

Za mestom Skutari leži vasica Haidar-paša. Tukaj se pričinja ali, če hočete, neha malo azijska železnica. Ta železnica vodi nekaj časa tik ob Marmarskem morju tja do mesta Ismida, do starodavne Nikomedije; potem pa zavije med griče in hribe ter se razdeli: en del vodi do Angore, drugi pa do Konije. Skoraj gotovo pa bodo železnico še podaljšali do Damaska na eni in do Smirne na drugi strani. Morda še ućakamo dan, ko se bomo po železnici vozili čez Carigrad v Jeruzalem in Meko.

Stopiva v restavracijo na kolodvoru v Haidar-paši. Tudi v Mali Aziji znajo dobro

kuhati; zadovoljen je bil še celo g. Jovescu, ki je sicer izbirčen gospod. Nekoliko pozno sva kosila, pa nama je teknilo tem bolje.

Čez Bospor sva se vračala v Carigrad s sladko zavestjo, da sva prehodila in prevozila tudi že nekaj Azije.

XXX.

Krasna je vožnja po Bosporu. Enkrat sem se že vozil po njem, namreč takrat, ko sem prihajal v Carigrad. Pa takratni vtiski so bili preslabi. Zato sem lepega dneva sedel na parobrod in se peljal proti Črnemu morju.

Bospor je dobil svoje ime vsled grške pravljice, da se je Io izpremenila v kravo in preplavala to morsko ožino¹⁾. Ni je lepše vožnje kot je vožnja po Bosporu; skrije se pred njo vožnja po Renu, še bolj pa ona po Donavi. Le divna švicarska jezera bi se smela kosati z Bosporom. Obojno obrežje, tako evropsko, kakor maloazijsko, je gosto nasuto z vasmí, vilami in palačami.

Komaj zapustimo Galato, že zagledamo na evropski strani rajskolepo sultanovo palačo Dolmabagče. Nisem še videl tako lepe palače. Vsa je iz belega marmorja. Dolga je 650 m! Pročelje je obrnjeno proti Bosporu. Zgradba je prav zraven morja; samo marmornati nasip jo loči od njega. Notranjščina je menda bajno lepa, posebno še prestolna dvorana. Sezidal je to palačo sultan Abdul Medžid (1839—1861), oče sedaj vladajočega sultana, ki je v tej palači tudi izdihnil svojo turško dušo.

Za njim je nastopil vlado njegov brat Abdul Aziz (1861—1876). Da bi se ovekovečil, je tudi on sezidal dve krasni palači. Čiragan stoji četrť ure više, tudi ob Bosporu. Ta je najlepša izmed vseh sultanovih palač. Neki stavbenik pravi o njej: „V moderni Evropi je ni palače, ki bi se po legi, velikosti in krasoti mogla meriti s Čiraganom.“

Na nasprotni azijski strani pa je sezidana istotako lepa palača Bejlerbej v turškoma-vriškem slogu.

¹⁾ Βοῶς = govedo, πέρσις = prehod.

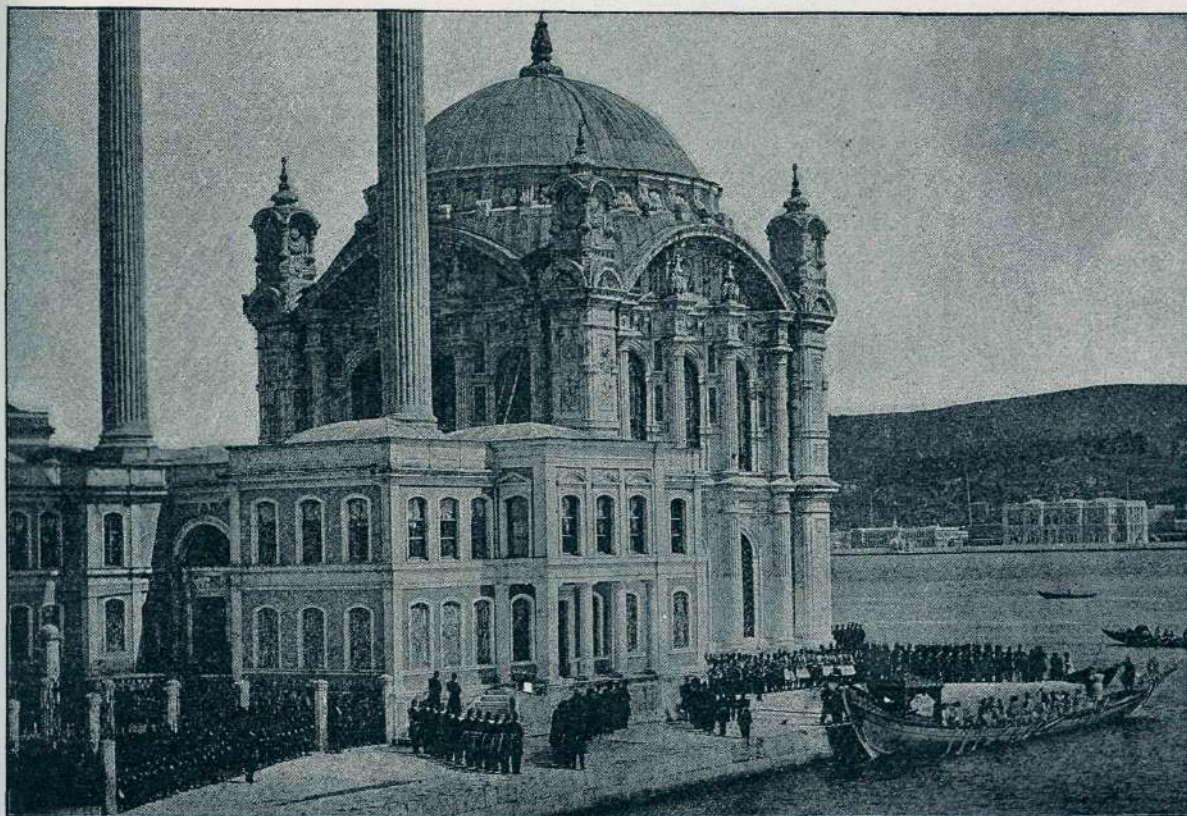
V teh treh palačah je kaj rad bival sultan Abdul Aziz; v teh palačah ga je tudi doletela tragična smrt. Ob prekuciji l. 1876. so ga ujeli v Dolmabagče, mu odvzeli vladarstvo, ga prepeljali v Čiragan in ga tamkaj par dni pozneje zadavili. Kaj takega pri Turkih ni nič nenavadnega. Njegov naslednik je bil Abdul Medžidov sin Murad V. Pripovedovali so mi, da je bil popolen Evropejec; morda še na izlam ni veroval. Hodil je mnogo po Evropi in se navzel popolnoma novodobnega duha. Zato pač ni bil sposoben za turškega sultana, ki mora biti moslim „par excellence“. Nekaj tednov pozneje so ga odstavili kot „umobolnega, za vladarstvo nesposobnega“. Na prestol Osmanov pa je sedel njegov brat, sedanji sultan Abdul Hamid II., dne 31. avgusta 1876. Ta dan je pri Turkih vedno velik praznik. Lansko leto je sultan praznoval petindvajsetletnico svojega vladanja. Murada niso zadržali; baje živi še sedaj v palači Čiragan. Zato le-te palače ne odpró prav nikomur, dasi si smejo druge ogledati visoki dostojanstveniki.

Sedanji sultan noče bivati v imenovanih palačah. Zato si je vrh griča nad Čiraganom sezidal novo: Jildiz Kiosk. Z Bospora ugledaš komaj dimnike te palače. Skrita je v velikem vrtu; Abdul Hamid je namreč boječ človek in prebiva najrajši na varnem. Preprosta je ta palača, čisto moderna stavba, brez posebnih okraskov. — Kdor je že kaj bral o Carigradu in Orientu sploh, je gotovo naletel na besedo „selamlík“. Kaj je to? — Vsak sultan mora na mohamedanski praznik, t. j. v petek, obiskati javno mošejo. Prejšnji sultani so se z veliko slovesnostjo vozili v kako veliko džamijo v Stambul. Sedanji sultan pa — najbrže iz strahu — ne hodi iz svoje palače nikamor; še celo jahati se ne upa zunaj svojega vrta. Ker pa noben sultan ne sme opustiti javne molitve vsak petek — in to zahteva že njegova čast, saj je on kalif, t. j. vladar vseh pravovernih — zato si je dal Abdul Hamid pred svojim vrtom sezidati mošejo Hamidije. To mošejo

obišče vsak petek v veliki paradi, in ta ceremonija se imenuje „selamlik“.

Selamlik se vrši zelo slovesno. Vsa vojaščina stoji v paradi na obeh straneh ceste. Fanfare zabučé; sultan se pripelje v spremstvu dvornih uradnikov in svojega harema. Vrancí vlečejo dvorno kočijo; v njej pa sedi sultan v črni evropski obleki in s fesom na glavi. Vojaštvo salutira in zakliče enoglasno: „Padišahim čok jaša!“¹⁾ Dvajset do trideset

Vas za vasjo se vrsti ob bregu Bospora, druga lepša od druge. Bogataši so tukaj sezidali svoja letovišča, poslaništva svoje palače. Lepa ravna cesta vodi ob evropskem obrežju. Tamkaj pa, kjer je Bospor najožji, namreč 550 m širok, štrlita v morje dve pečini. Na obeh sta sezidana močna gradova Sultan mu je imponiral v kljub svoji starosti. Tudi on je klical: „Padišahim čok jaša!“ — seveda ne iz prepričanja.

Selamlik: Sultan gre v mošejo molit.

minut opravlja vladar svojo molitev; potem pa se vrne v Jildiz Kiosk.

Njega dni si dobil vstopnico k selamliku pri svojem konzulatu za dva goldinarja. Dandanašnji pa je življenje sultanovo postalo bolj dragoceno. Le najboljši znanci poslanikovi dobé vstopnico, drugi pa ne. G. Jovescu kot avstrijski stotnik je smel k selamliku, jaz pa ne. Bil je zelo zadovoljen.

¹⁾ Naš sultan naj živi!

ali bolje, močni trdnjavi. Na evropski strani je Rumili Hisar, na azijski pa Anadolu Hisar. Ti dve trdnjavi branita vhod tudi najmočnejšim vojnim ladjam. Na tem mestu je dal perzijski kralj Darij napraviti most, čez katerega je prepeljal svojo sedemstotisoč mož broječo vojsko, ko je šel strahovat uporne Skite. V skalo si je dal vsekati stol in raz ta stol je gledal, kako hodi čez most njegova velikanska armada.

(Dalje.)

Vožnja v kaiku po Zlatem rogu.

Od Save do Bospora.

Potopisni spomini. — Napisal **Ivan Knific.**

(Dalje.)

XXXI.

Med najlepše dneve svojega bivanja v Carigradu bom vedno štel izlet na otok Prinkipo.

Jugovzhodno od Stambula se dvigajo iz Marmarskega morja, ne daleč od azijskega obrežja, Princevski otoki. Turki jih imenujejo „Kisil adalar“, t. j. Rdeči otoki, ker je njih zemlja rjavordečkasta. Ob času bizantskega cesarstva so pošiljali semkaj v pregnanstvo cesarske prince in princese. Odtod njih ime.

Ob Galatskem mostu smo ob treh dopoldan (po naše nekako ob devetih zjutraj) stopili na parobrod turške parobrodne družbe „Mahsuse“. Za pet piastrov smo se v I. razredu vozili dve uri! Prosim vas: eno krono za dve uri!

Vsedel sem se vrh ladje in zrl proti Aziji, proti mestu Skutari. Kraj mene je

sedel turški častnik. Kmalu sva bila v primerno „živahnem“ pogovoru. On je govoril turško, jaz pa neko mešanico iz vseh evropskih jezikov. Zgovorila sva se pa vse: odkod sem, kaj sem, kam se peljeva itd. Zvedel sem, da mu je ime Izmael, in da služi pri turškem nizamu¹⁾. Dal sem mu svojo vizitko, on pa mi je napisal dolgo pismo v turških čirečarah; ta list sem seveda shranil v vedni spomin na to vožnjo. Tudi jaz sem mu napisal kratko pismo, nekako te-le duhovite vsebine: „Izmael, ti si velik neumnež! Allah ti daj pravi um in pamet! Če boš tako srečen, da prideš po smrti v eden²⁾, naj ti ondi streže 599 odalisk!“ Zelo je bil vesel tega pisma. Kot dragocenost ga je shranil v žep, meni pa je salutiral, kakor salutirajo turški vojaki, ne ob sencu, ampak

¹⁾ Nizam = infanterija, pešci.

²⁾ Raj, nebesa.

ob čelu. Izvlekel je tobačnico, ponudil mi pristnih turških cigaret, in pušila sva tja v svet. Vetric od Bospora pa je odnašal dimove valčke.

Na desni smo pustili staro serajsko palačo, na levi pa mesto Skutari, vasi Kadiköj, Haidar-paša in Fenerbagče. Pristali smo pri prvem pustem otoku, Proti, pristali pri drugem, Antigoni, pristali pri tretjem, Halki. Vrh tega otoka stoji mogočno poslopje, samostan sv. Trojice, grška bogoslovница. Mesto Halki je precej veliko in čedno.

Največji in najzanimivejši pa je otok Prinkipo; Turki ga imenujejo Böyük ada¹⁾. Mesto samo je zelo veliko, a hiše so skoraj sama letovišča. Veliki novodobni hoteli stojé

Abdul Hamid, turški sultan.

ob pristanišču. Zlasti ob nedeljah se na otoku tare vse polno ljudstva. Z godbo in s plesom se tu zabavajo mestni izletniki.

Otok tvorita pravzaprav dva visoka hriba. Na enem je sezidan samostan sv. Jurija, na drugem pa monastir Kristov. Bral sem, da je zlasti s prvega hriba zelo lep razgled. Hajdimo pogledat! Samo daleč je, eno celo uro.

Na trgu je stalo vse polno osličev, ose-dlanih za pot. To bo kakor nalašč za-me! Vstopim se in gledam, kateri bi bil lepši, prijaznejši. Pa glej ga spaka, precej se je nabralo okrog mene velikansko število poganjačev, ki so vpili nad menoj in mi ponujali sebe in svoje osle. Vzeli so me v sredo in kričali nad menoj, da je bilo joj.

¹⁾ Veliki otok.

Tekel sem, v pravem pomenu besede, na vrt neke restavracije, da sem se jih ubranil. Naročim si kozarec vina. Prinesó mi vina, pečenih ribic, sira in kruha, in to za en pi-aster! Pomislite: Za 20 vin. kozarec rujnega grškega vina, pečene ribice, sir in kruh!

Gospodar vseh oslov pride k meni.

„Combien?“¹⁾ ga vprašam. „Vingtpiastres, monsieur“²⁾, tja gori do sv. Jurija.“ Dvajset piastrov? Kaj še? Misliš, da te ne poznam, ti zviti Grk! Bi me rad opeharil, pa me ne boš. „Cinq piastres, s'il vous plaît!“³⁾ Pogodiva se torej za pet piastrov, to je za eno krono. „Est bien“⁴⁾, mi reče ter mi pripelje magarca, črnega, z dolgimi uhlji. Zlezem na sedlo, primem v roke vajeti, in hajdi po otoku in k sv. Juriju!

Vsi bi se mi smejali, ko bi po Ljubljani, po glavnem trgu, jezdil tako v črnem fraku, s fesom na glavi. Vsi bi leteli skupaj, stari in mladi, in vpili: Glejte ga, norca na oslu! V mestu Prinkipo se pa še zmenil ni nihče zame.

Muhast je bil magarec. Ni hotel iti sredi ceste; vedno je silil v stran, da bi odgriznil kako grmičevje. To je pela batina po oslovih kosteh in po škricih mojega fraka! Kadar ga je poganjač pognal v tek, so visoko odskakovale moje suhe kosti; če je hodil počasi, je bilo pa na vso moč prijetno sedeti na njem.

Kolikor mogoče resno in modro sem se držal, ko sem jezdil skozi mesto, mimo lepih vil, po prašni cesti. Zavili smo v hrib. Po otoku rastejo oljke, smokve, jelke, ciprese, platane in drugo južno drevje. Vrh hriba pa je skalnat, obrastel z nizkim grmičevjem.

Dospeli smo vrh griča do monastira sv. Jurija. V samostan nisem mogel, ker je tujcem zaprt, pač pa v restavracijo poleg njega. Nekaj evropske gospôde je sedelo na vrtu in se zabavalo. Prišel je orglavec in vrtel svojo lajno. Žagal je same okrogle, poskočne. Mladi svet se je spoprijel in zavrtel po dvorišču. Veste, káko je rujno grško

¹⁾ Koliko? — ²⁾ Dvajset piastrov, gospod.

³⁾ Pet piastrov, če hočeš.

⁴⁾ Dobro.

vince? Kot olje teče po grlu. Vlivaš ga navzdol, čutiš ga pa v glavi. In pogum dobiš od njega, da nikoli tega.

Krasen je razgled s hriba. Proti severu v daljavi se blesti Stambul z Ajo Sofijo; njemu nasproti se je vsedel Skutari. Proti vzhodu pusto maloazijsko obrežje s par vasicami; proti jugu Nikomedijski zaliv in Bitinski hribi; proti zahodu nepregledno Marmarsko morje tja do Helesponta; krog mene pa lepi Princevski otoki s čednimi mesti in vilami.

Ko smo prišli v mesto nazaj, poganjač, magarec in jaz, sem dal poganjaču dva piasra napitnine. Bolj je bil vesel teh 40 vinarjev kot berač belega kruha.

XXXII.

Neka posebnost turške stolice so carigrabski psi. Zapaziš jih pri prvem koraku, ko stopiš v mesto.

Lepa lastnost Turčina je njegovo usmiljenje do živali. Mohamedanci sicer razločujejo „čiste“ in „nečiste“ živali; med le-te zadnje spadajo tudi psi; pa vendar ravna jo lepo z njimi. Še celo gotovih parazitov — lazice in skokice jim pravijo — Turčin ne ubije, tudi če jih zasači „pri delu“; marveč prime jih in vrže od sebe. Allah jim je dal življenje, pravi, in jaz jim ga ne smem ukrasti.

Moslim ne hodi na lov, ker mu vera brani pobijati živali; nasprotno: on kupi od lovca ujeto žival in jo izpusti. Tudi psom radi strežejo; ponekod je Turčin ob hiši napravil nekak lonec, katerega poleti napolni z vodo, da iz njega pijejo psi, če so žejni. Še celo po grobiščih vidiš v marmornato ploščo vdolbena koritca; v njih se zbira deževnica, da jo pijejo psički.

Turčin nima hišnega psa, vsaj v Carigradu ne. Zato pa vzdržuje cestne pohajče, katerih je — milijon. Ne vemo sicer natančnega števila — tako daleč pri Turkih ne sega statistika — pač pa jih cenijo na dvajset tisoč.

Barve so večinoma vsi rjave ali sive; v glavo so podobni volku ali lisici. Velikosti

so srednje, kakor naši domači kužeti. Krotki so še preveč, potrpežljivi nad vse, in kar je posebno čudno: v tako velikem mestu redkokdaj kak pes steče. Flegmatični so, da nikoli tega. Leže ti sredi ceste, na tlaku, (koder je sploh kaj tlaka), po luknjah med kamni, ob zidovju. Kamor se ozreš, povsodi vidiš psa. Sredi največje gneče ti leži na cesti, molí vse štiri od sebe in — spi. Osuvaj ga od ene strani — še bevsnil ne bode, marveč obrnil ti bo drugo plat. Stopi mu na rep — nekoliko zacvili, pa se takoj pomiri. Konjem in oslom se ne umikajo; naj se jim umikajo le-ti. Psi imajo domovinsko pravico na cesti, so torej gospodarji; konji in osli so pa tujci, pritepenci. Pa bi se jim psi umikali! Od daleč pridrdra kočija; pes se ji umakne le za par milimetrov. Če pa spi, naj se le kočija umakne, da ga ne vzdrami!

Oglejmo si te pse še malo podrobneje. Temu-le manjka pol repa. Spal je na tramvajskem tiru; neusmiljeno kolo ga je zgrabilo in mu odtrgalo pol košatega krasu. Zatulil je, da se je slišalo čez Zlati rog, pa pol repa je šlo rakom žvižgat. — Oni-le hodi samo po treh nogah, konj mu je pomečkal četrto: zato jo še sedaj drži kvišku in vleče za seboj. — Tretjemu so v hudem boju sovražniki odtrgali uho, četrtemu izbili oko, petemu je stambulski pouličnjak polomil rebra, šestemu manjka velik kos kožuha. — Tam-le ob zidu se je stisnila psica, da greje svoje mladiče. Usmiljen človek ji je napravil malo kočico, da revčki ne zmrznejo; zakaj noči so tudi v Carigradu več ali manj hladne.

Psi so se organizirali sami. V vsaki ulici vlada samo en rod. Večje ceste so razdeljene na več okrajev. Meje so določene strogo natančno. Gorje psu, ki bi se predrznil prestopiti v tuje ozemlje! Komaj ga zagleda čuvaj, že zatuli in pokliče vse svoje tovariše. Cela četa se zbere in teče za bežečim vsiljencem. Gorje mu, da ga vjamejo! Parokrat sem videl tak prizor: spredaj pes, ki je stisnil rep med noge in potuhnjeno bežal, za njim pa rjoveča in tuleča jata.

Kje neki dobi vsa ta svojat zadosti hrane? Dajejo jim sicer vse ostanke, kar jih je v hiši, pa dvomim, da bi to zadostovalo. Hišni vratar je prinesel posodo iz ploščevine in jo izpraznil sredi ceste. To so vam tekli skupaj vsi psi dotične ulice in se trgali za kosti! Včasih se vname hud boj za to, kdo sme glodati največjo kost. Bil sem nekoč priča takega dogodka. To je bil boj, „ne boj, mesarsko klanje!“ Kužeji so si bili v

Carigrad: Nočni čuvaj.

laseh, so cvilili, tulili, lajali, da je letelo skozi ušesa. Prišel pa je neusmiljen Grk, prijel je v roke debelo palico, in padalo je po hrbtiščih, da je bilo joj! To so vam prizori iz turške stolice!

Pravijo navadno, da so ti psi carigrajska zdravstvena policija, ker vso nesnago, ki se nabere po ulicah, kar — pojedó. Tej trditvi odločno ugovarjam. Psi pospravijo z ulice

samo tisto, kar morejo snesti; drugo pa seveda pusté pri miru. Ne samo, da ceste ne osnažijo, marveč jo kar naravnost onesnažujejo. Vsak dan mora cestni pometač pospravljati z ulic največjo nesnago; mnogo pa je seveda še ostane.

Večkrat so že izkušali odpraviti te pse. Nekoč so jih cele ladje odpeljali na otok Oksijo v Marmarskem morju. Mnogo jih je tamkaj lakote poginilo. Dogajali so se grozni prizori. Zato so se jih usmilili in prepeljali nazaj, kar jih je še ostalo pri življenju. Pobiti ali postreliti jih Turki ne smejo, ker jim brani to njih vera. Da bi v Carigradu gospodoval kulturni narod, bi te pse že davno odstranili — po konjaču.

Pa da bi vam psi gospodarili po ulicah samo podnevi, bi človek ne imel nič proti temu. Gospodarijo pa tudi ponoči. Utrujen sem legel k počitku. Vse je bilo mirno. V Carigradu namreč ne kolovratijo ljudje ponoči okrog; tudi pijanci ne razsajajo, kakor marsikje drugod. Vzdignil pa se je pod mojim oknom siten pes; gotovo se mu je sanjalo, da mu hoče sosed ukrasti kos mesa. Zalajal je, zbudil svoje sorodnike, ki so mislili, da je sovražnik vdrl v njih ozemlje, ena ulica je alarmirala drugo, in lajanja ni bilo ne konca ne kraja. O ti preklicana pasja zalega!

Pa še nekdo drugi mi je kratil spanje. Vse je bilo tiho. Samo po ulici nekdo koraka; v roki ima neko trdo stvar, s katero tolče po tlaku: „Čof, čof, čof!“ To so nočni čuvaji carigrajski. Vsak mora čuvati v par ulicah. S težko, debelo gorjačo se izprehaja celo noč po onem oddelku mesta, ki spada v njegov delokrog.

Ker smo že dospeli do jasnih noči carigrajskih, naj omenjam še to, da ima mesto zelo slabo razsvetljavo. Po nekaterih glavnih ulicah gori plin; na prste bi seštel ulice, po katerih je vpeljana Avrova luč. Drugod goré petrolejske svetilnice, ki so pa tako redke, da od ene skoraj ne vidiš do druge. Turek si pač misli: „Noč je ustvaril Allah za počitek. Kdor hoče ponoči kolovratiti po mestu, naj si sveti sam!“

XXXIII.

Ko bi prišel domov in bi pripovedoval, da sem v Carigradu v desetih dneh zapravil celih 1000 piastrov, bi si skoraj vsi mislili: To si pa živel razkošno, da si zabil tako veliko svoto! Vprašam te pa, dragi moj: Ali poznaš turški denar in veš, koliko je vreden?

Podlaga turške valute je piaster, ki je po naši kronski veljavi vreden 20 vinarjev. Srebrn je in neznaten, še nekoliko manjši kot naša stara srebrna desetica. Na eni strani ima vtisnjen turški grb, na drugi pa neke kljuke. Piaster ima 40 par; ena para je torej vredna pol vinarja. Tako majhnega denarja še nisem videl; mislim, da ga tudi več ni ne. Kurzirajo pa novci po 10 par (5 vinarjev). Mislil si boš, da so podobni našim krajcarjem. Motiš se: Turki ne poznajo bakrenega denarja. Namesto bakra rabijo „metalik“; to je neka zmes iz srebra in bakra, bele barve, tako da 10 par izpočetka prav lahko zamenjaš s srebrnim novcem v vrednosti dveh piastrov.

Srebrn denar, podoben naši novi „petki“, se imenuje medžidija in je vreden 20 piastrov (4 krone). Zlat novc, podoben napoleonu, je turška lira ali turški funt, vreden 100 piastrov, nekaj nad 20 kron. Papirne bankovce je izdala „Otomanska banka“; rabil nisem nobenega in tudi ne vem, kakšni da so.

Valuta je torej zelo enostavna, si boš mislil. Zopet si v zmoti. Kovanih novcev je toliko in tako različnih, da po enotedenskem bivanju v Carigradu še nisem vseh poznal, pa tudi ne imel v roki. Zlata lira ima nominalno vrednost 100 piastrov; v resnici pa dobiš zanjo 108 srebrnih piastrov. Če izmenjaš medžidijo, dobiš zanjo samo devetnajst enot, in ne dvajset. Vrhutega si menjavec utrga za trud najmanj 10 par. Denar nima zmeraj tiste vrednosti, ki je zapisana na njem; razen tega ima isti denar po različnih krajih turškega cesarstva različno vrednost itd. itd. Predaleč bi zašla, da bi te vodil po tem pristno turškem labirintu.

Čudno je tudi to, da težko prideš do drobiža, in tega vendar največ potrebuješ. Menjavec te oslepari za nekaj par, drugod ti pa tako neradi menjajo. Večkrat sem prišel v zadrego. „Nimate drobiža?“ so me izpraševali; in če sem jim pokazal medžidijo, so pa neverno zmajevali z glavo, češ: Drobiža mi daj, ne pa debelega denarja!

Da se razlikujejo od kristjanov, imajo Mohamedovi častivci tudi svoj koledar.

Dan pričenjajo, ne kakor mi, s polnočjo, marveč s solničnim zahodom. Pričetek dneva se torej menja po letnih časih; sredi zime se n. pr. dan pričinja ob štirih popoldne, sredi poletja pa ob osmih zvečer. Razvidno je tudi, da strogo natančno vsi turški dnevi niso enako dolgi; kadar dan raste, so daljši, kadar se krči, so krajši. To pa seveda Turka prav nič ne moti. Cel dan so razdelili v dvakrat po dvanajst ur. Meseca oktobra na primer se prične turški dan ob pol šestih zvečer, in ko imamo mi poldan, imajo Turki že pol sedmih. Kajneda, čudni ljudje! — Pri javnih poslopih visita navadno po dve uri, ena kaže „turški“, druga pa „evropski“ čas. Ker se pričetek turškega dneva vedno menja, morajo svoje ure vsaj vsakih pet dni uravnavati, med tem ko naših ni treba.

Pa tudi leto so si Turki uravnali po svoje. Ne poznajo solčnega leta s 365 dnevi; ne poznajo prestopnih let; marveč njih leto šteje vedno le 354 dni. Kakšen spak jih neki moti? mi praviš. Takoj ti razložim.

Mohameda, kakor veš, je trkala luna. Sam sicer pravi, da mu je mesec smuknil parkrat zaporedoma skozi rokav; pa se je samo zadel ob njegovo glavo. Zato imajo Turki luno v posebni časti; najbrže so z njo v vedni dotiki. Polmesec jim nadomešča naš križ. Tudi leto so uravnali popolnoma po luni. Od mlaja do mlaja je vedno $29\frac{1}{2}$ dni, in če zmnožiš $12 \times 29\frac{1}{2}$, dobiš ravno 354. Zato je turško leto za enajst dni krajše od našega; njih novoletje se pomika v letnih časih vedno naprej.

Leto so razdelili na 12 mesecev, ki imajo vedno po 29 in po 30 dni. Prvi se imenuje

muharrem; najvažnejši pa je ramazan, deveti mesec v letu. Ta mesec se Turki postijo, in sicer strogo postijo. Od solnčnega vzhoda pa do zahoda ne smejo užiti nobene stvari; še vode ne smejo piti in tobaka ne kaditi. In Turki zelo natančno opravljajo to svojo dolžnost, tako, da daleč osramoté nas, neverne gjavre. Ker se turško novoletno vedno izpreminja, pride ramazan lahko na vsak letni čas. Pač mora biti težko, n. pr. ob največji vročini cel dan se zdržati vode in kave.

Carigrad: Turška brivnica na ulici.

Ob ramazanu je vse narobe; Turki ponedelki spé, ponoči pa jedó in pijó. Nestrpno čakajo zvečer, da jih mujezin pokliče k večerni molitvi. Vse minarete razsvetlé; v mošejah prižgó vse svetilnice, in teh je brez števila. Bajnokrasna je, kakor pravijo, ta razsvetljava. Celo noč so moslimi na nogah; jedó in pijó še enkrat toliko kot po navadi. Za svoj post se bogato odškodujejo. Ko pa začno petelini peti, ležejo k počitku.

Najvažnejši dan je 27. dan ramazana, turška „sveta noč“. To noč se (po izlamu) godé največji čudeži; molitev, ki jo opraviš to noč, pred Allahom največ velja. Saj je to noč Mohamed z nebes prejel koran, turško

sv. pismo. — Ko mine ramazan, praznujejo Turki prve tri dni desetega meseca svoj največji praznik: bajram.

Gotovo vam je tudi znano, da Turki ne štejejo po naši krščanski Dionizijevi eri, marveč po arabski „hedžri“. Ta mohamedanska števje se pričinja s 16. julijem l. 622. po Kr., to je onega dne, ko jo je Allahov prerok iz Meke brisal proti Medini¹⁾. Ne vem, je-li Mohamed res tako strašansko tekel ali kali, da bi bilo to njegovo, ne baš viteško delo mejnik med starim in novim vekom. Dejstvo je to, da Turki štejejo po hedžri.

Katero leto imajo Turki letos, to je leta 1902.? Preprost človek, ki ne misli veliko, bi 622 odštel od 1902 in bi tako dobil letnico 1280. To pa bi storil samo preprost človek.

Kar nas je učenih in prebranih, bi pa sešteli vse dneve od 16. julija 622 do današnjega dne, bi delili celo svoto s 354 in bi dobili letnico 1320, pravo turško letnico. Dne 9. aprila t. l. so Turki

baš praznovali svoje novoletno 1320. No, sčasoma se bodo morali tudi Turki privaditi našega štetja.

XXXIV.

Zahajal sem v katoliško cerkev San Pietro. Ta cerkev stoji v Galati, v ulici „Peršembe bazar“, ki vodi proti Galatskemu stolpu. Cerkev upravljajo oo. dominikani; seveda nosijo bele halje in brade; saj so v Orientu bradati vsi duhovniki, svetni in redovni. Sicer pa menda svetnih duhovnikov v Carigradu ni; pač pa je mnogo redovnikov: dominikanov, frančiškanov, kapucinov,

¹⁾ Hedžra = beg.

šolskih bratov itd. Tudi ženskih samostanov je nekaj v Peri in Galati; kajti le-tukaj bivajo katoličani. Vsi ti redovi imajo tudi svoje šole, sirotišnice in podobne zavode. Katoliških cerkvâ je precejšnje število. Arhitektonično znamenita ni nobena; pač pa so čedno opravljene. Pridiguje se skoraj v vseh cerkvah francosko, kakor n. pr. v St. Louis, Ste. Marie, St. Antoine, St. Esprit; pri San Pietru laško, pri St. Benoitu pa francosko in nemško.

Zašel sem torej k dominikanom. Prijazni patri so bili to, doma od Turina, h kateri provinciji tudi pripadajo. Pogovorili smo se marsikaj lepega, seveda laško. Razumel sem jih pač lahko, le dopovedal sem jim težje kako stvar.

Sv. Dominik je začel razširjati sv. rožni venec. Razume se torej, da je bila na rožnivenško nedeljo pri San Pietru velika slovesnost: dopoldne ob 10. je opravil slovesno službo božjo nadškof carigrajski, ki je obenem apostolski vikar; popoldne pa je bila veličastna procesija. Naj vam jo na kratko opišem.

Že pred določeno uro se je zbralo v ulici „Peršembe“ mnogo ljudstva, ne samo Evropcev-katoličanov, ampak tudi zijalastih drugovercev in mohamedancev. Pred cerkvijo se je postavilo več turških policajev v črni, zeleno obrobljeni obleki in z dolgo sabljo ob boku. Skrbeli so za red na ulici in pri procesiji. Obnašali so se jako vljudno in dostojno.

S cerkve je vihrala belo-rumena papeževa zastava. Carigrajci so občudovali na njej narisano tiaro in ključe sv. Petra.

Po odpetih slovesnih večernicah se je pričela procesija. Prva je korakala „Association des enfants de Marie“ (Družba Marijinih otrok), ali bolje rečeno, še pred to družbo je korakalo par policajev, ki so delali procesiji prostor; načeloval jim je — črn zamorec. Za prvim banderom se je vrstilo drugo: otroci iz neke sirotišnice; za njimi pa še več drugih zavodov in šol, dečki in dekleta v različno pisanih oblačilih. Moški in ženski samostani so bili obilno za-

stopani: usmiljenke, šolske sestre, sionske dame, dominikanke, šolski bratje itd. Za temi so belo oblečena dekleta — patri so jih nazivali „mademoiselle“ — nosila petnajst bander kot 15 skrivnosti sv. rožnega venca: 5 modrih, 5 rdečih in 5 belih. Na prednji strani je bila naslikana dotična skrivnost, na zadnji pa napisana v latinskem jeziku. Dekleta so imela dolge bele pajčolane, okrog glave pa pisane vence. Za njimi je korakala godba. Bili so dečki nekega zavoda. Dirigiral jim je star pater z dolgo, sivo brado. To so jo godli ti muzikantje; ej, da bi bili slišali, kako se je razlegalo po Carigradu! Malo na okroglo je šlo; pa saj se lažje koraka ob veseli godbi! Za godbo so se vrstili verniki, večinoma ženske; moški so stali le oddaleč. Dominikanci so vodili procesijo. Za njimi pa je neslo šest krepkih možakov velik lesen kip rožnivenške Matere božje. Ta kip je posebno zanimal Turke. Nebeška kraljica je imela na glavi veliko, pozlačeno krono, v roki pa je držala dolg rožni venec. Podoba je bila okrašena s cveticami; okrog nje so gorele sveče; kraj nje so korakali možaki z gorečimi svečami.

Korakali smo po ulici Peršembe navzgor do Galatskega stolpa, odtod zavili v Pero in po drugi ulici se vračali v Galato. Ljudstva se je vse trlo; pa saj so ulice že itak zelo ozke. Turčine je zlasti zanimala godba, onih petnajst bander in pa kip Matere božje. Obnašali so se vseskozi dostojno, bolj ko pri nas oni, ki pri procesijah prodajajo zijala in delajo pri tem neslane dovtype.

Po končani procesiji so bile slovesne lavretanske litanije. Pelo je vse ljudstvo po cerkvi, v kateri je gorelo na stotine in stotine lučic. Petje pač ni bilo cecilijansko, ampak je imelo južni, laški značaj. Saj ljudstvo in duhovniki tudi latinščino pri tej cerkvi izgovarjajo po laški navadi: „Ečče sacerdos manjus“, „redžina andželorum“ itd.

XXXV.

Dva momenta delata Carigrad tako zanimiv, namreč njegova krasna lega in pa nad vse pisano prebivavstvo. Kateri narodi

bivajo v Carigradu? — Nekako polovico vseh Carigrajcev tvorijo Turki, pristni verniki izlamovi. Sami se ponosno imenujejo Osmane, potomce Osmanove. „Türk“ pa pomeni kmeta, zarobljenca.

V trinajstem stoletju so pridrli iz Srednje Azije ter v Mali Aziji in na Balkanu ustanovili mogočno turško cesarstvo. Od svojega pravega tipa niso veliko ohranili, ker so se v Evropi pomešali z najrazličnejšimi narodi: s Slovani, Grki in Armenci. Zato se po postavi in obrazu navadno ne razlikujejo od drugih narodnosti. Nakateri, zlasti mladina, imajo tako lep obraz in tako fino belo kožo, da bi jim nikdar ne prisodil, da so Turki, ko bi se ne nosili po turško. Deni mu na glavo drugo pokrivalo, obleci ga v drugačno obleko in ne spoznaš ga več.

Pošteni so moslimi, odkrite, dobre duše. Tako jih uči koran: „Ne goljufajte nikogar; mero in vago imejte vedno pravično; držite dano besedo!“ Če te v Carigradu kdo ogoljufa, gotovo ni moslim, marveč Grk, Armenec ali pa Jud. Tudi do kristjana je Turek v občevarjanju prijazen. Pravega odkritosrčnega prijateljstva pa ne sklepa z njim; zakaj koran jih poučuje: „Ne sklepajte prijateljstva z onimi, ki niso vaše vere!“ Vender pa se ne boj, da bi ti Turek storil kaj žalega!

Z druge strani pa označuje moslime skrajna lenoba. Turek dela le toliko, da se preživi. Za trgovino, obrt, vedo in znanost se ne briga mnogo; saj je vsa učenost nakopičena v koranu; kar je pa ni notri, pa ni nič vredna. Tudi ponosni so čez mero. Turški pregovor pravi: „Lepota pripada Čerkesom, trgovina in bogastvo Grkom in Armencem, veda Evropejcem, ponos pa Osmanom.“ Tudi moralni so in sramežljivi, bolj kot moderni civilizirani narodi.

Za Turki zavzemajo prvo mesta Grki, katerih je v Carigradu okrog 150.000. „Graeca fides nulla fides“, ta pregovor velja tudi o sedanjih novodobnih Grkih. Pečajo se zlasti s trgovino in obrtom. Zviti so in prekanjeni, da te ogoljufajo, kjerkoli te morejo. Imajo najbolj urejene šole; zato so najizobraže-

nejši med prebivalci carigrajskimi. Gledé morale niso posebno natančni. Carigrajske barabe se rekrutirajo večinoma iz Grkov.

Grki turškega cesarstva se imenujejo „Rimljane“ (Ῥωμαῖοι), med tem ko se Grki v svojem kraljestvu nazivajo „Helene“. Govoré vsi novogrško (Ῥωμανικά); po šolah pa poučujejo in pišejo le starogrško (Ἑλληνικά). Starogrško so pisani tudi njih časopisi.

Za Grki pridejo Armenci, katerih je bilo l. 1885. v Carigradu do 150.000. Tudi oni se mnogo pečajo s trgovino. Razen tega so Armenci dobri postrežčki, težaki, delavci itd. Značaj imajo nekako judovski: servilni so in sebični; razlikujejo se pa od Judov po svoji delavnosti, ker opravljajo radi tudi najnižja, najtežavnejša dela. Vere so večinoma vsi armensko-gregorijanske, nezedinjene. Samo nekaj tisoč je katoličanov, ki imajo v Carigradu svojega patriarha.

Bilo je v jeseni l. 1896., ko se je raznesla vest, da so hoteli Armenci z dinamitom pognati v zrak otomansko banko. Od padišaha samega je baje prišlo naročilo, naj pobijejo vse Armence. Streljali so jih kot pse; kjer so našli Armenca, so mu odrezali glavo. V potokih je tekla kri, zlasti po Galati, kjer jih prebiva največ. „V samokolnicah so vozili njih mrtva trupla kot mrhovino“, mi je pripovedoval mož, ki je bil sam priča teh grozodejstev. Takrat se jih je mnogo izselilo, da jih je sedaj v Carigradu samo še okrog 90.000. Tako so divjali Turki proti Armencem tudi v Aziji.

Večni popotnik Ahasver se je nastanil tudi v turškem glavnem mestu: Judov je v Carigradu do 50.000. Priselili so se semkaj iz Nemčije, Rusije, s Poljskega in Španskega. Seveda se bavijo izključno s trgovino, in sicer z malo trgovino: s cunjami in starinami, z branjarijo in z zakotnimi gostilnicami.

To so štirje glavni narodi carigrajski. Razen teh je še brez števila drugih: Albancev, Arnavtov, Bolgarov, ciganov, Čerkesov, Kurdov, Perzov ter nekaj Lahov, Nemcev, Francozov itd. Zares pravi pravcati Babel!

Ne toliko jezik, kolikor vera je vsem tem narodom odločila v mestu lastna stanovališča: mohamedanci bivajo skupaj, kristjani skupaj, le Jud se je zajedel med oba. Stambul je mohamedanski, Pera in Galata sta krščanska, Fanar je grški. Mesto ob Zlatem rogu in Bosporu šteje 891 mošej, 60 grško-pravoslavni, 38 armensko-gregorijanskih, 12 armensko-katoliških, 2 bolgarski, 1 melhitsko, 26 rimsko-katoliških in 5 protestantovskih cerkva ter 36 sinagog. V mestu bivajo mohamedanski šejh-ul-izlam, grško-pravoslavni, armensko-gregorijanski, armensko-katoliški patriarh, rimsko-katoliški nadškof ter veliki rabin.

Pa mi imenujte mesto, kjer še biva toliko narodnosti, kjer je nakopičenih toliko veroizpovedanj!

XXXVI.

Katere jezike govoré v Carigradu? Odgovarjam nakratko: Vse evropske in prednjeazijske.

Prvi občevalni jezik je seveda turški. Že doma sem si kupil turško slovnico, pa nisem proučil niti prvega poglavja. Gorjé mu, kdor se mora učiti turških črk in turške pisave! Doni pa turščina nekako tako kot madjarščina, samo nekoliko prijetneje ti bje na uho. Da bi ne bilo teh *ö*, *ü* in *y*, bi bila še dosti blagoglasna. Pišejo Turki po semitski navadi, od desne na levo, in ne kakor mi, od leve na desno. In kako hitro pišejo tiste svoje čudne kavke! Kaligrafično pisana knjiga ti ugaja, čeprav ne razločiš ničesar. Prva stran turške knjige je po naše zadnja stran. Kar smešno se mi je zdelo, ko sem včasih dal Turku kako knjigo, pa mi jo je odprl na zadnji strani. In še zijal je, ko ni tukaj našel nobenega napisa. No, pa saj tudi mi ne vemo kaj početi s turško knjigo!

Kolikor sem mogel spoznati, se turške besede navadno naglašajo na zadnjem zlogu. Naglašá se torej: Osmán-pašá, Hasán-bej, Meheméd-agá, Stambúl, Alí-eféndi itd. Iz šole smo navajeni napačnega naglasa, pa se nam zato prava izreka zdi čudna, protinaravna.

Drugi glavni občevalni jezik je grški, in sicer novogrški, ki se od starogrškega zelo razlikuje ne samo po oblikah, ampak tudi po novih besedah, katerih Homer, Demosten e tutti quanti niso poznali. Atenam n. pr. pravijo „Afini“. Sicer so pa morebiti že stari Grki *θ* izgovarjali kot *f*, *η* kot *i*, *β* kot *v*, *α* kot *e*. Kaj ko bi po naših gimnazijah naenkrat začeli brati Ἀθήναι kot Afíne, Θήβαι kot Five! Sicer pa ponekod grščino beró drugače kot pri nas. — Otroci se učé samo starogrščine; v tem jeziku so pisani večinoma vsi časopisi, in to je tudi cerkveni obredni jezik. Ko bi vstal od smrti očka Homer, bi večinoma razumel te časopise. Samo čudil bi se, kaj je to Καφενεϊον διεθνές (café international); kakšne zverine so ta τηλεγραφήματα, ki prihajajo iz nekega mesta, Δουδίνον, in pripovedujejo o neki vojski, ὁ ἀγγλο-τραινο-βαλκάνος πόλεμος...

O armenščini, katere je tudi mnogo v Carigradu, vam pri najboljši volji ne vem povedati ničesar, razen to, da so njene črke precéj podobne glagolici.

Od modernih evropskih jezikov moramo omeniti francoščino, ki si je na Balkanu in posebej še v Carigradu priborila prvo mesto. Večinoma vse evropske šole so francoske; tudi Turki se učé tega jezika pred vsemi drugimi. Po večjih hotelih povsod govoré ta jezik; v njem so sestavljeni vsi jedilni listi. Francoščine se poslužujejo turški uradniki; vozni listi so napol turški, napol francoski. Z eno besedo: kar je modernega, evropskega, vse govori in piše lepodonečo „langue d'oui“, katere še danes ne more izpodriniti angleščina.

Napisi po prodajalnicah so v prvi vrsti seveda turški, v drugi grški, v tretji armenski, v četrti francoski. Nekatere imajo naslove v vseh teh štirih jezikih. Kaj pa poulični napisi? Pred vsem je treba vedeti, da je teh napisov zelo malo. Kar jih je, so večinoma v Galati in Peri. Turek pozna celo mesto do zadnjega kotička; tujec naj si omisli pa dragomana, saj ga dobi na vseh voglih! Kar pa je uličnih napisov, so turški, v Peri pa tudi francoski.

Tudi z italijanščino si pomagaš še dosti dobro. Blagoglasna laščina je razširjena zlasti po grških in maloazijskih obmorskih mestih. Zato jo pa tudi v Galati razumejo večinoma po vseh gostilnah in kavarnah. Nemščine ne slišiš mnogo; govoré jo pa v mnogih hotelih in restavracijah po Peri in Galati. Ruščine in drugih

na koncu kratek slovar. Če pa vse to ni izdalo nič, sem si moral seveda pomagati z rokami in nogami, z obrazom in s prsti. In tako sem si kupil vsega, karkoli sem pozelel; nikdar nisem bil ne lačen ne žejen.

V Carigradu izhaja mnogo časopisov, v turškem, grškem, armenskem, francoskem in angleškem jeziku. Turški so n. pr. „Tarik“,

Carigrad: Jildizkiosk in Hamidié.

slovanskih jezikov nisem slišal skoraj nič. Čudno pa je, da v Carigradu ne slišiš angleščine, ki je dandanašnji prvi in najbolj razširjeni svetovni jezik.

Po mestu sem hodil in poizkušal svojo srečo z vsemi mogočimi jeziki, kar jih znam in kar jih lomim. Če ni bilo drugače, sem izvlekel iz žepa turško slovnico, ki ima

„Seadet“, „Terdžuman-i Hakikat“; grški: „Κοσταντινούπολις“, „Νεώλογος“, „Ταχυδρομος“; armenski: „Arevk“, „Terdžuman-i Efkiar“; francoski: „Moniteur Oriental“, „Stamboul“, „The Herald“ pa izhaja v francoski in angleški izdaji. Nemška „Osmanische Post“ je že pred več leti zaspala spanje pravičnega. (Dalje)

Od Save do Bospora.

Potopisni spomini. — Napisal **Ivan Knific.**

(Dalje.)

XXXVII.

Preden odidem iz Carigrada, poberimo še nekatere stvari, ki jih dosedaj nisem omenil!

Osem dni sem bival ob Bosporu. Spremljalo me je na celem potu najkrasnejše vreme. Deževalo je samo en dan. Podnebje v Carigradu je jako milo. Sredi oktobra je vladala skoraj poletna vročina. Zima se začena šele sredi decembra in traja do meseca aprila. Včasih nastopi tudi hud mraz. V dveh tisočletjih je približno desetkrat zamrznil celi Zlati rog in Bospor tako, da so ljudje peš hodili iz Evrope v Azijo in obratno. Nasprotno bi pa vladala poletni huda vročina, ko bi ne pihljali hladni vetrovi od Črnega morja. Najprijetnejši letni čas pa je jesen, posebej še mesec oktober.

Na slabem glasu so orientanci po svojem bakšišu. Predstavljal sem si pa stvar vse huje, kot je v resnici. Res da te semtertja napade strgan berač ali revno opravljena starka, ki vpijeta nad teboj: „Bir bakšiš, čelebim!“ Pa vendar teh „praesta-quaesumusov“ ni preveč in tudi nadležni niso tako, kakor jih navadno slikajo. Na Galatskem mostu pa čepi cela vrsta beračev, večinoma slepcév, ki držé v roki plehnate skledice. Reveži so vsega pomilovanja vredni; zato nehoté sežeš v žep in jim podariš 10 par.

Usiljivi so, kakor povsod, tako tudi v Carigradu, dragomani¹⁾. Komaj se kam zagledaš, že vpije nad teboj. Na obrežju, na Galatskem mostu, pred kolodvorom jih pa kar mrgoli. Govoré ti vse mogoče jezike, seveda ne brez napak, pač pa vsaj toliko, da se razumeta. Precèj dragi so — 8 do 10 frankov zahtevajo na dan in vrhutega še jed in pijačo — zato nisem rabil nobe-

nega. Čemu imam pa Baedekerja? V njem najdem vse, karkoli mi je potreba. Gospod Jovescu je imel tolmača par dni, pa je ravno tisto videl in slišal kot jaz; samo da drago-manove razlage niso toliko zanesljive kot tiskana knjiga.

Preden sem šel na pot, so mi pravili: „Še ubili te bodo tam doli v Carigradu.“ Kaj še! Osebna varnost je v turški stolici ravno taka kot pri nas; še srepo me ni pogledal nihče; pač pa smo se z nekaterimi Turčini prav dobro razumeli in prijazno „razgovarjali“. — Pravili so mi, da je na Balkanu samokres neobhodno potreben. Čemu neki? Da bi z njim streljal vrabce ali kali? — Svarili so me pred žepnimi tativi. Na celem potovanju mi ni zmanjkalo niti vinarja. — Pišejo tudi o draginji in visokih cenah po Carigradu. Moram priznati, da sem izhajal prav po ceni. Naj-elegantnejših hotelov pa seveda nisem iskal.

XXXVIII.

Nekega večera sem jo mahal čez Galatski most proti kolodvoru. Stopim k blagajnici in zahtevam vozni list do Adrianopola. „Ali imate teškeré?“ me vpraša blagajnik. Kdor hoče namreč potovati po Turčiji, si mora za to po svojem konzulatu dobiti od turške policije posebno dovoljenje. „Teškeré“ je torej nekak potni list, pisan seveda samo turško; stane pa 20—30 piastrov. Tako obteženo menda ni potovanje nikjer drugod kakor v Turčiji. Je-li to strah ali pa prevelika skrb, ki jo Turčini gojé ne samo do tujcev, ampak tudi do lastnih podanikov?

„Teškeré? Avstrijski konzul je pripečatil v moj potni list svoj ‚visum‘ in mi dejal, da zadostuje za cel Balkan“, mu odgovorim.

¹⁾ Tolmači.

„Če hočete potovati v Adrianopol, morate imeti teškeré“, nadaljuje oni pri blagajnici. Prepirava se nekaj časa semintja. Izvlečem denarnico, položim na desko 70 piastrov in pravim: „Tukaj je denar za vožnjo v Adrianopol. Dajte mi vozni list!“

Mož nekam izgine; v par trenutkih se vrne in pripelje še nekoga s seboj. „Če nimate teškeré, si ne morete kupiti voznega lista do Adrianopola“, mi razlaga le-ta; „vzeti morate direktno karto do Avstrije.“ — „A jaz bi še rad izstopil v večjih mestih“, ga prosim. — „Saj lahko izstopite, če hočete“,

Carigrad: Arabec igra na dingalo.

mi odgovori; „vozni list velja deset dni; ustavite se lahko, kjer hočete, samo da ste v desetih dneh čez mejo.“ — To je pa kakor nalašč zame! V desetih dneh sem že desetkrat v Avstriji. Kupim si torej listek do Belgrada za dve zlati turški liri, t. j. 45 frankov v zlatu, veljaven za III. razred.

„III. razred orientške železnice mora biti slabši kot hlev!“ si misliš morda. Ne boš, prijatelj! Ne dobiš izlepa tako čednega III. razreda, kakor je na Balkanu. Saj so vozovi narejeni po angleškem ali, če hočete, ameriškem načinu: dolgi so in široki. Počejeni so pa tako, da pri nas ne dobiš tako

lepih vagonov. Tudi razsvetljeni so izborno. Od turških železnic bi ne bil nikdar pričakoval kaj takega.

Proga Dunaj-Carigrad je dolga 1707 km. Ekspresni vlak jo prevozi v 40 urah; „konvencionalni“ vlak, ki na Balkanu nadomešča brzovlak, vozi nekaj ur več. Vedeti je namreč treba, da na Balkanu vlaki vozijo počasneje kot pri nas; sicer bi ekspresni vlak, ki pride n. pr. z Dunaja v London v 29 urah, ne potreboval celih 40 ur, da prevozi to sicer dolgo pot. — Zgradili so železnico večinoma nemški in avstrijski inženirji l. 1873. Oni del, ki spada pod turško cesarstvo, je še sedaj v oskrbi „Akcijske družbe za orientške železnice“, katero imajo v rokah večinoma Nemci. V Bolgariji in Srbiji je proga državna. Pri turški železnici je še sedaj nastavljenih mnogo nemških uradnikov in sprevodnikov. Še sedaj slišiš mimo turškega „tamam“ tudi še nemški „fertig“, in vsled tega imenujejo Turki železniške sprevodnike „fertigči“.

Spravimo se v vagone. Dasi je bil vlak kratek, vendar ni bilo prevelike gneče. Tudi so bili potniki III. razreda vsi opravljeni čedno in lepo. Vlak zapiska, oddrdramo tja v temno noč — proti domu. Z Bogom, divni Carigrad! Mir s teboj: Selam aleikum! „Vidimo li se še kedaj?“

Proga od Carigrada do Adrianopola je menda zelo pusta in dolgočasna. Nizki griči, nerodovitna ravnina, revne hišice: to je vse, kar vidiš, če se voziš podnevi. Tukajšnje postaje pač nimajo nikalih znamenitosti. Izvzeti moramo samo vasico San Stefano, ki je znana vsled svetoštefanskega miru iz l. 1878. To je druga postaja zunaj Carigrada. Leži ob morju in sestoji iz samih vil.

Zleknil sem se po klopi, dejal si pod glavo havelok, potegnil si fes prav do ušes, in sladki Morfej me je sprejel v svoje naročje.

XXXIX.

Solnce še ni priplavalo na nebosklon, tudi zarja še ni naznanjala dneva, ko nas zbudi glas sprevodnikov: „Edirné, Adrianople!“ Pomencam si zaspane oči, vzamem

s police kovčežec, pa hajdi na prosto! Pot mi zabrani policijski uradnik; moral sem se dati popisati: kdo sem, kaj sem, kam grem, zakaj kolovratim po svetu, itd. Sicer je vse to zapisano v potnem listu; pa vendar, ker turški uradniki ne umejo nemščine, se moraš legitimirati ustmeno, in sicer — francosko. No, saj sem se že teden dni izprehajal po pariških bulvardih; zato sva se pogovorila, da je bilo veselje.

Mesto Adrianopol — Turki mu pravijo Edirné, Bolgari pa Odrin — leži dobro uro od postaje, onkraj Marice, na nizkem

Carigrad: Berač na velikem mostu.

hribu. Že od daleč zagledaš visoke minarete Selimove džamije, ki stoji vrh griča.

Solnce se je baš vzdigovalo izza Črnega morja, ko sem korakal po široki cesti proti mestu. Velik kamniten most vodi čez Marico (ne: Márico). Široka je ta slovanska reka, pa plitva. Parobrodí ne morejo voziti po njej, kvečjemu plavi. Kadar naraste, poplavi celo ravnino tako, da ne moreš od postaje do mesta.

Star je Adrianopol, lahko rečemo, že 2000 let. Popraval in olepšal je mesto cesar Hadrijan, po katerem je dobilo tudi svoje ime. Pri tem mestu je cesar Konstantin

premagal Licinija, tukaj so Goti l. 378. pobili cesarja Valenta. V XIV. stoletju so ga osvojili Turki; 100 let je bil Adrianopol stolica turškega cesarstva, dokler ga ni izpodrnil Carigrad; a še dandanašnji ga imenujejo drugo turško glavno mesto.

Prišel sem v Odrin. Bil sem razočaran. To naj bi bilo za Carigradom prvo turško mesto! Ulice ozke, blatne, slabo tlakane; hiše nizke, napol lesene. Veliko je mesto, veliko, saj šteje nad 70.000 duš; pa je tudi umazano, da nikoli tega. „Vodnik“ sam pravi: „Karakterističen za Adrianopol je njegov pristno turško-tatarski značaj; mesto ni pravzaprav nič družega kot iz slabih bajt sestavljeno šotorišče, vsled obilnih vrtov neizrečeno razsežna vas.“ Prepričal sem se, da ima „Vodnik“ čisto prav.

Največja, pa tudi edina znamenitost tega mesta je džamija Selima II. Turki pravijo, da je najlepša v celem cesarstvu. Lepa je v resnici, nič manj kot Aja Sofija. Velika je in krasno opravljena. Sredi mošeje izvira studenec. Mohamedanke, katerih je bilo nekaj v džamiji, so klečé pile iz njega. — Mošejo dičijo štirje minareti, ki so do 60 m visoki, lepo izdelani iz rezanega kamna. Imajo po tri galerije. Cerkevnik mi je odprl, da sem zlezal na enega izmed njih. Trojne stopnice vodijo do vrha; minareti so že sami na sebi ozki; napraviti pa v stolpu troje stopnic tako, da z enih ne moreš preiti na druge, je prava umetnost. 300 stopnic vodi do vrha; razume se, da sem splezal prav na tretjo galerijo. Krasen razgled se ti nudi odtod na mesto in na okolico!

Pravijo, da biva v Adrianopolu 23.000 mohamedancev in do 40.000 kristjanov; pa vendar cerkvá ne vidiš skoraj nikakršnih, mošej in minaretov pa brez števila. Allah ima pač bolj vdane vernike, kot so kristjani!

Nekaj novejših poslopij, par velikih vojašnic, prostoren bazar: to so vse znamenitosti odrinske. Škoda, da sem izstopil v Adrianopolu in s tem izgubil en dan. Pod milim Bogom nisem imel kaj gledati, ničesar delati. Prvikrat v treh tednih mi je postalo dolgčas, in to prav pošteno. Odpeljal bi se

bil naprej; pa kaj, ko vozi samo en osebni vlak na dan. Ni mi kazalo drugega nego počakati do jutra, pa bodi dolgčas še tako velik.

Pozabil sem bil vzeti v mesto svoj turški fes. Vsi so me radovedno ogledovali, češ: Kaj pa ta tujec išče po Adrianopolu? Na cesti se je igrala kopa otrok. Smejali so se mojemu evropskem pokrivalu, češ: Ta-le pa še fesa nima!

XL.

„Mustafa - Paša!“ so vpili „fertigči“, ko smo prijadrali do zadnje turške postaje. Zapuščali smo turško cesarstvo, dospeli smo do prve slovanske države oziroma državice na Balkanu, do kneževine Bolgarije. V lepi cirilici se blesti napis prve bolgarske „stančije“: Харманлий (Harmanlij). Izginile so tiste čudne turške kljuke; po celem Balkanu tja gori do Belgrada nas bo spremljala slovanska cirilica. Počasi izginejo tudi rdeči fesi; njih mesto zavzame siva ali črna bolgarska kučma. Izgineta „fertig“ in „tamam“; sprevodniki kličejo le še: „Gotovo!“ Mladi Bolgarčki ti vpijejo: „Vodica studena!“ na večjih postajah pa ti ponujajo: „Vino, pivo, pugačice!“ Z eno besedo: zašel si med svoje najjužnejše brate Bolgare. Neko veselje občutiš v svojem srcu, da jih moreš pozdraviti v lepodoneči slovanščini. Res, da sta slovenščina in bolgarščina precej različna jezika, vendar pa kmalu razumete Bolgarja. Svoje bratstvo ti pa dokazujeta Bolgar in Srbin s tem, da te — tikata. Vikajo te samo najizobraženejši in najbolj gosposki ljudje; nižje ljudstvo te pa vseskozi tika. Sprejel sem takoj to ponujeno mi bratstvo in jih tudi tikal.

Zavili smo v Vzhodno Rumelijo.

Mnogo let sem trgal hlače po gimnaziji; pa, da me je pri maturi profesor vprašal, čigava je pravzaprav Vzhodna Rumelija, ne bi mu bil dal povoljnega odgovora.

Oni del Bolgarije, katerega loči od prave kneževine visoki Balkan, in katerega pretaka Marica s svojimi dotoki, se imenuje Južna Bolgarija, službeno pa Vzhodna Ru-

melija. Do l. 1878. je bila vedno v turški oblasti. Berolinski kongres pa je določil, da bodi Vzhodna Rumelija samosvoja provincija, seveda pod vrhovnim pokroviteljstvom turškega sultana. Upravlja naj se provincija sama; edinole guvernerja določa in potrjuje visoka porta. Pri tem je tudi v resnici ostalo nekaj let. L. 1885. pa je nastala v Plovdivu, v glavnem mestu Rumelije, vstaja, ki ni stala nikakršnih krvavih žrtev. Ljudstvo, po večini Bolgari, so zahtevali, da se Rumelija združi s kneževino Bolgarijo. Tedanji knez Aleksander se je vdal, in Rumelija in Bolgarija sta se združili.

Carigrad: Kurdski prodajavec sadja.

Sultan je odločno protestiral, in ruski car je nevoljno zmajeval z glavo, češ: „Zakaj rušite mir na Balkanu?“ Toda bilo je zastonj. Od l. 1885. pripada Rumelija v resnici h kneževini. Edini srbski kralj Milan se je čutil žaljenega v svojem pravicoljubju. „Rumelijo nazaj ali pa se bojujva!“ se je glasil njegov „ultimatum“. Prišlo je do bratomorne vojske med Srbi in Bolgari, in ta boj se je, kakor znano, nesrečno obnesel za Srbe. V Rumeliji so sedaj nastavljeni samo bolgarski uradniki, in rabi se izključno bolgarski denar; še celo colninsko mejo so prestavili do postaje Mustafa-Paša.

Mimo več neznatnih postaj se slednjič pripeljemo na prostrano plovdivsko ravnino, ki je menda zelo rodovitna. Prebivavci so oblečeni v rašovnato, večinoma rjavo obleko. Moški nosijo hlače, ki so spodaj zelo ozke, zgoraj pa zelo široke, kratek jopič in širok pisan pas. Na polju raste kuzuza in riž; pasejo se črede ovac, prašičev in bivolov. Le-ti so črne barve in močnejši kot naši voli. Bolgari jih rabijo kot vprežno živino; pravijo, da so bivoli zelo dragi. Vasi ni veliko; hiše so nizke in slabo zidane; prebivavci pa so baje precej bogati.

Mesto je precej veliko; prebivavcev ima do 40.000. Po veri so večinoma pravoslavni; nekaj je mohamedancev, nekaj katoličanov, nekaj pa seveda tudi judov; saj kje se jih ne manjka? Katoličani imajo v mestu svojega škofa in tri cerkve: eno stolno in dve podružnici. To je na Balkanu zelo veliko. Tudi je po Vzhodni Rumeliji več katoliških župnij. Vsekako se katoličanom v Bolgariji bolje godi in več jih je kakor v Srbiji. Mesto je napol evropskega, napol pa še orientskega značaja. Če prideš od Carigrada, napravi mesto nate prav dober vtisk;

Carigrad: Sulejmanova mošeja.

Sredi te ravnine zraste kar naenkrat pred teboj iz tal sedem kamenitih gričev. Težko da bi se kje drugod sredi obširne ravnine dobilo kaj takega. Po teh gričih in njih vznožju pa se razteza mesto P l o v d i v (izg.: Plôvdif). Turki ga imenujejo Filibé, tujci pa Philippople. Že od daleč ga zagledaš, ko se ti smeje raz griče.

Vlak obstane na „stanciji“. Pokličem kočijaža — „faëton“ jim pravijo Bolgari — in z dvema vrancema se peljem v lepi kočiji v dobre četrť ure oddaljeno mesto.

ko bi se vozil obratno, bi bil pa tudi vtisk drugačen. Nekatero ulice so prav lepe; druge zopet so — turške. Bazar je zelo velik; sploh cvete v mestu bogata trgovina. Tudi nekatere stavbe po mestu so lepe, novodôbne,

Sedem gričev torej se vzdiguje iz ravnine; popolnoma pozidani so trije in polovica četrtega: Džambas-tepe, Nebet-tepe, Taksim-tepe in Sahat-tepe; ostali trije so neobljudeni. Na severni strani mesta teče reka Marica.

Staro je mesto Plovdiv. Stalo je že takrat, ko je vladal makedonski kralj Filip II., ki je mesto razširil in olepšal; zato je dobilo po njem tudi svoje ime. Rimljani pa so ga imenovali „Trimontium“, ker je bilo pozidano po treh gričih. Ko so Turki osvojili Rumelijo, je v Plovdivu stanoval rumelijski „beglerbeg“, t. j. beg vseh begov, nekak deželni predsednik.

XLI.

Mesto Plovdiv je nam Slovencem znano posebno vsled tega, ker tamkaj stanuje naš rojak gospod Anton Bezenšek. 23 let že biva v Bolgariji: pet let je poučeval v Sofiji, 18 let pa je že profesor na državni realni gimnaziji v Plovdivu. Znan je kot izvrsten stenograf. Tudi drugače je zelo izobražen. Navadno poučuje modroslovje in stenografijo, včasih pa tudi jezike. On je eden prvih učenjakov v Bolgariji; njegovo ime je znano daleč naokrog. Spisal je že mnogo knjig v bolgarskem jeziku in izdaja „Jugoslovanskega Stenografa“. Pa tudi Slovencem, zlasti še udom „Družbe sv. Mohorja“, je dobro znan po svojih spisih.

Že iz Carigrada sem mu naznanil svoj prihod. Ker nisem vedel njegovega naslova, sem ga poiskal na realni gimnaziji. To je, lahko rečemo, največje in najlepše poslopje v Plovdivu. Sezidal je je prejšni knez Aleksander I. prav ob Marici. Ima sedem razredov. Poučuje se bolgarsko; francoščina je obvezen predmet. Zavod je realka in gimnazija obenem. Do III. razreda učence poučujejo skupno; potem pa jih razdelé na dva oddelka. Šola je opravljena po najnovejših zdravstvenih predpisih. Ves zavod je v najlepšem redu. Za gimnazijo se širi proti Marici lep in velik vrt, kjer se mladi Bolgari poizkušajo v telovadbi.

Dobil sem g. Bezenška v profesorski knjižnici, katero vodi že 16 let. Bil je sila vesel in prijazen. Razkazal mi je knjižnico, seznanil me z nekaterimi profesorji, pokazal mi kemični in fizikalni kabinet in laboratorij,

pogledala sva pevsko dvorano — gimnazija ima tudi svoj orkester — in pregledala sva šolske sobe. Povsodi najlepši red, zbirke velike, profesorji prijazni.

G. profesor me je vodil po mestu in mi kazal njegove znamenitosti. Peljal me je na Sahat-tepe, odkoder je krasen razgled na mesto in okolico. Pod teboj se širi mesto. Starejši deli so še — turški, novejši pa sezidani moderno. Zlasti mnogo vil je zunaj mesta. Na vse strani se širi velika ravnina. Proti severu zreš na visoki Balkan; proti severo-vzhodu zagledaš planine Črne gore. Za njenim hrbtom pa leži mesto Kazanlik, ki slovi po vsem svetu po svojem rožnem olju. Cela polja so ondi posejana s samimi rožami; iz njih se pridobiva rožno olje, ki zelo lepo diši, pa je tudi sila drago. Proti jugu zreš na visoke Rodopske planine, v njih vznožju pa ugledaš prostrane vinograde.

V veliki novi vili zunaj mesta si je gospod Bezenšek izbral lepo stanovanje. Pokazal mi je svoje gorenje prostore, potem pa me je peljal še v svojo „biblioteko“. V njej hrani tri velike folijante pravega pristnega bolgarskega vinca. Kupil si je g. profesor grozdja pod Rodopskimi griči; dobil ga je zelo po ceni; iz njega pa si je sam napravil prav sladko kapljico. Hej, to so vam zveneče čaše, ko smo napivali slovenski slogi in ljubavi, gosp. profesor, jaz in pa g. Ivan Žerovnik, poslovodja knjigarne gospoda Alojzija Bezenška!

Brat našega profesorja je namreč ustanovil v Sofiji in Plovdivu knjigarno, ki prav dobro uspeva. V kratkem bo postala dvorna knjigarna. Razpošilja knjige na Rusko, Nemško, Francosko, Angleško itd. Vse duševne proizvode naših bratov na jugu ti oskrbi knjigarna „Pčela“ v Sofiji. Zato bodi ta tiskarna posebno še zaradi slovanskih del vsem Slovencem toplo priporočena. V odsotnosti lastnikovi jo vodi g. Ivan Žerovnik, Slovenec iz zelene Štajerske.

(Konec.)

Od Save do Bospora.

Potopisni spomini. — Napisal **Ivan Knific.**

(Konec.)

XLII.

Veliko veselje je za vsakoga, če dobi v tujini znanca-rojaka; veliko veselje je pa tudi za onega, ki živi v tujini, če ga po dolgem času obišče rojak iz domovine. Vesela sta bila g. Bezenšek in g. Žerovnik, še bolj vesel sem bil seveda jaz. Pripovedovali smo si o domovini, o naših slovtvenih, gospodarskih in političnih razmerah; slednjič smo se morali pa posloviti. G. Bezenšek je odšel na gimnazijo, predavat logiko, jaz in g. Žerovnik pa na kolodvor, kjer sva pri steklenici vina kramljala toliko časa, da je prišel vlak iz Carigrada. Stisneva si roki, tisoč pozdravov mi izroči na vse znanice, pa hajdi naprej proti Sofiji!

O Plovdivu naj omenim še to, da ima mesto ne samo moško, ampak tudi žensko državno gimnazijo. Razen tega so si Grki sezidali i moško i žensko gimnazijo z grškim, katoličani pa istotako moško in žensko gimnazijo s francoskim učnim jezikom. Mi pa vedno še mislimo, da so Bolgari neomika. i. Šest gimnazij v kakem provincialnem mestu, kje jih dobiš v Avstriji?

Vlak drdra po plovdivski ravnini proti Tatar-Bazardžiku. To mesto so pred več sto leti ustanovili Tatari, odtod njegovo ime. V mestu, kakor tudi proti jugu in zahodu od njega, biva še mnogo Bolgarov-mohamedanov. Imenujejo se *Pomaki* in so zelo bojaželjen narod. V okolici mesta so veliki vinogradi in polja, na katerih raste riž. Obdelujejo pa polje še jako preprosto. Vlada dela na to, da povzdigne kmetijstvo in vinarstvo, pa je zato ustanovila več kmetijskih šol. Na eni izmed takih šol v Plovdivu poučuje tudi g. Ignacij Bezenšek, brat g. profesorja.

Pri postaji Sarambej zavijemo v gorovje. — Kakor že omenjeno, loči Balkan Vzhodno

Rumelijo od prave kneževine Bolgarije. — Orientska železnica ga preseka pri Vakarelskem prelazu. Od Sarambeja dalje se vije železnica ob deroči in šumeči Marici navzgor. Dolina se vedno bolj zožuje; strmi hribi obdajajo železniško progo. Vlak sopiha. Ni čuda; strmina znaša 1:40, to se pravi: na vsak kilometer se dvigne proga za 25 m! Še pri šentgothardskem prelazu v Švici znaša strmina kvečemu 27 m na 1 km. Počasi rijemo navzgor. Visoke neobrasle gore nas obdajajo; najvišja, Sultanica, je visoka do 3000 m. Pri postaji Stambulovo smo slednjič dospeli do gorske planote.

Gorska planota je precej dolga in široka. Na njej izvira reka Marica. Pusta je in nerodovitna. Pastirji pasejo na njej svoje čede. To so vam tekle ovce, ko so zaslišale sopihanje vlaka! Psi so se pa zaganjali vanj, kot v raztrganega berača; omagali so seveda prej kot vlak. Še nekoliko se vzpnemo navzgor, in prekoračili smo mejo Vzhodne Rumelije; pristali smo pri postaji Vakarelu, ki leži 825 m nad morjem in je obenem najvišja točka med Dunajem in Carigradom. Vakarelska gorska planota je razvodje med Marico in Donavo, med Egejskim in Črnim morjem.

Ko se nekoliko odpočijemo od naporne vožnje, jo piskamo veselo naprej. Z isto strmino jo režemo navzdol proti veliki sofijski ravnini. Prekoračimo par viaduktov, med njimi tudi enega, ki je dolg 156 m in visok 44 m in ki vodi čez strm prepad, in kmalu dospemo do ravnine. Proti jugu se nam smeje Rilo-gorovje; proti zapadu nas pozdravlja visoki Vitoš, ob katerega vznožju leži bolgarska stolica; pred nami pa se širi velika rodovitna ravnina. Prišli smo v drugačno podnebje. V Plovdivu je bilo še tako lepo gorko, tukaj pa je uprav hladno.

Kaj bi ne? Saj leži Sofija 550 m nad morjem! Nekaj dni poprej je deževalo; zato je bil visoki Vitoš pokrit z belim snegom.

Vlak se ustavi na lepem in prostornem kolodvoru. София se blesti nad njegovim vhodom. Zopet sem si najel „faeton“ in dva iskra vranca, da sem spravil svoje suhe kosti pod varno zavetje hotela „Odesa“.

Ozrimo se za trenotek v zgodovino Bolgarije!

Kneževina Bolgarska je najmlajša država na Balkanu. Da, bili so časi, ko so v deželi vladali bolgarski carji, kakor car Simeon, car Kalojan itd.; pa kje so že tisti časi! Deželo so si osvojili Turki, ki so jo ohranili do l. 1878. Spomladi tega leta pa je ruski general Gurko prišel v mesto Sofijo, podrl

Bolgarski knez Ferdinand I.

in požgal večino starih turških hiš in v mestu postavil vojaške šatore. Pod pritiskom Rusije je Berolinski kongres določil, da bodi Bolgarija samolastna kneževina; plačuje naj pa vendarle sultanu nekaj davek, da s tem pripozna njegovo nadvlado. Sultan je torej v teoriji še vedno pokrovitelj Bolgarije.

Narodna skupščina je l. 1879. izvolila za svojega vladarja princa Batenberškega, ki je kot Aleksander I. zasedel bolgarski kneževski prestol. Vsled domačih homatij in vsled pritiska od strani Rusije je bil l. 1886. primoran, da je odložil vladarstvo in ga izročil narodu. Odšel je v Avstrijo, kjer je živel pod imenom grof Hartenau in umrl v Gradcu l. 1893. Narodna skupščina pa si je izbrala za vladarja princa Ferdinanda

Koburškega, ki je l. 1887. zasedel bolgarski prestol in si pridrel naslov: „Negovo carsko visočestvo knjaz Ferdinand I.“ L. 1893. se je poročil s kneginjo Marijo Luizo, ki je bila zelo dobra gospa, pa je umrla l. 1898.

Ferdinand I. je torej „knez“ bolgarski; rad bi postal „kralj“, pa tla še niso godna za to. Znana je njegova „kramarija“ z vero. Knez sam je katoličan, in verna katoličanka je bila kneginja Marija Luiza. In vendar je dal svojega sina, prestolonaslednika Borisa, „prekrstiti“ in ga vzgaja pravoslavno. Srečna Bolgarija! Aleksander I. je bil protestant, Ferdinand I. je v krstno knjigo vpisan kot katoličan, Boris pa bo pravoslaven! Morebiti bo naslednik Borisov prestopil v židovsko ali celo v mohamedansko vero.

Šestletnega Borisa imajo, kakor se vidi, Bolgari zelo radi. Povsodi vidiš njegovo fotografijo. Potlačili so mu srajco za hlače, obuli mu visoke škornje, opasali mu bridko sabljico, lepo ga počesali in mu dejali na glavo bolgarsko narodno kapo. Bog ga ohrani še dolgo časa pri življenju in mu daj boljši um in pamet, kot jo ima njegov oče Ferdinand!

XLIII.

Vprašate me, kakšna je Sofija (izgovori: Sófja). Pri bradi Mohamedovi, lepa je bolgarska stolica, da nisem pričakoval kaj takega. Da se bolje razumemo, pogledjmo nekoliko v njeno zgodovino.

Ustanovil, oziroma razširil je mesto cesar Trajan, ko je užugal uporne Dake. „Ulpia Serdica“ je bilo glavno mesto tukaj bivaajočih Serdov. Tudi cesar Konstantin, ki je bil doma iz Niša, je rad prebival v tem mestu; rekal je ponosno: „Moj Rim je Serdika.“ Pozneje je bil „Sredec“ stolica bolgarskih knezov in carjev. Tudi za turške vlade so tukaj stolovali turški paše. L. 1878. so Rusi razdejali stare „barake“. Ko je knez Aleksander Batenberški prišel v Sofijo, (edino to ime je sedaj oficielno; „Sredec“ so zavrgli) je bilo mesto grozno razrušeno. Prvi knez je vse storil, da bi povzdignil in olepšal

svojo stolico. Tudi Ferdinand je že marsikaj storil v tem oziru. Podrli so stare bajte, ki so bile ali lesene ali pa zidane z ilovico. Planirali so mesto; zato se vse ulice križajo pravokotno.

Tako širokih cest vidiš malokje, kakor jih ima Sofija. Načrt je uprav visokoleteč: Sofija bodi najlepše in najmodernejše mesto. Žal, da še napol ni dodelano. Po vsem mestu in daleč vunkaj v predmestja vozi električna železnica; vse ceste so preprežene z njo. Razsvetljeno je mesto z elektriko;

Boris, bolgarski prestolonaslednik.

tudi ima dobro kanalizacijo in dober vodovod. Izkratka: mesto bo kar mogoče lepo in elegantno, pa šele tedaj, ko bo dodelano.

Sofija ima do 50.000 prebivavcev. V zadnjem času raste neverjetno hitro; l. 1880. jih je imelo šele 20.000. Vse hiše so zidane novodobno. Mesto ima marsikaj monumentalnih stavb že sezidanih; veliko jih je pa šele projektiranih.

Lepa je zlasti knežja palača; seveda je zastražena z domobranci. Lepi so javni na-

sadi v njeni okolici. Še dokaj lepa je poslanska zbornica, „sobranje“. Nad njenim pročeljem se sveti narodovo geslo: Съединението прави силата. ¹⁾ Isti napis bereš tudi na kovanih novcih, bolgarskih „levih“. Kot siten človek sem jo vlomil v zbornico, ne da bi koga vprašal za dovoljenje; pa me niso postavili na cesto. Dvorana je dokaj lepa; seveda se z dunajsko ne more kosati. Prostora ima za 200 poslancev, če se ne motim; tako nekako mi je vsaj pripovedoval vratar, ki je pritekkel za menoj.

Lepa poslopja so: narodna banka, gimnazija, državna tiskarna; lepa so ministrstva; lep je narodni muzej, kakor tudi mavzolej kneza Aleksandra, čigar truplo so po smrti prepeljali v Bolgarijo. Preprosta stavba je vseučilišče, ki ima samo dve fakulteti: juridično in filozofično; medicinci se morajo vežbati bodisi v Rusiji, Avstriji ali pa v Parizu. Lepi sta pravoslavni cerkvi: stolnica bolgarskega patriarha in „sveti Spas“. Tudi Bolgari imajo namreč lastno narodno cerkev s sedežem v Sofiji.

Mesto Sofija leži v ravnini, dobro uro od vznožja neobraslega Vitoša. Sredi mesta je nizko-vzvišen prostor; vrhu njega stoji cerkev, oziroma razvaline nekdanje cerkve sv. Sofije. Bila je to njega dni lepa stolnica s tremi ladjami. Samo ena stranska ladja se še rabi za (pravoslavno) službo božjo. Po tej baziliki je dobilo celo mesto svoje ime. Po lestvah lahko splezaš na vrh cerkve. Seveda sem zlezal vrh najvišje kupole, odkoder sem imel zelo lep razgled na mesto in okolico. Blizu teh razvalin so že l. 1882. postavili temeljni kamen za novo stolnico. To bo nekaka zaobljubljena cerkev, posvečena v čast sv. Aleksandru, v spomin osvobojenja kneževine bolgarske izpod turškega jarma.

Drugih znamenitosti vam ne bom našteval; dolgočasil bi vas. Ponovim naj kratko: Mesto bo prav elegantno in moderno, ko bo enkrat dodelano. Sedaj pa ima še vse polno praznega prostora, na katerem

¹⁾ Edinost tvori moč.

nameravajo postaviti lepe palače in monumentalne stavbe. Morebiti bo delo dovršil šele mali Boris, ali pa še ta ne. Počakajmo torej še nekoliko!

XLIV.

Recimo dve tri o Bolgarih!

V 6. stoletju po Kr. so pridrli v sedanjo kneževino Bolgari, narod, ki je pripadal finsko-uralskemu plemenu. Podvrigel si je na Balkanu živeče Slovane; v zameno pa je sprejel njih jezik. Bolgari so torej neka mešanica finskega plemena s slovanskim. Seveda so sedaj Slovani z dušo in s telesom. Za časa sv. Cirila in Metoda so pod knezom Borisom prestopili h krščanstvu.

Bolgarščina spada med jugoslovanske jezike in je za nas Slovence težje razumljiva od hrvaščine in srbščine. Bolgari rabijo cirilico, pa nekoliko različno od srbske. Po ruskem načinu rabijo še polglasni *ѣ*; od Rusov so povzeli tudi *я* (ja); na staroslovenščino pa nas spominja nosnik *а* (on), ki rabi Bolgarom mesto srbskega *у* (u). Posebnost bolgarščine je ta, da rabi člen: *тъ, та, то*, katerega pa ne postavlja pred samostalnik, marveč mu ga obeša zadaj. Odpočetka se ti zdi nekoliko čudno, ko vedno in vedno bereš ta nazadek: *князьтъ* (knez), *политиката, станцията* (kolodvor), *следението* (edinost) itd.; pa slednjič se navadiš tudi tega.

Kakor je jezik več ali manj soroden ruskemu, tako pa tudi ljudstvo simpatizira z Rusi. In kako bi tudi ne? Saj edino le Ruse ima zahvaliti za svojo samostojnost; Rusi so l. 1878. obudili staro kneževino bolgarsko. V spomin hvaležnosti so Bolgari postavili lep spomenik v rusko-turški vojski padlim ruskim zdravnikom; na odličnem mestu v Sofiji pa stoji obelisk, postavljen na čast ruskemu „carju osvoboditelju“, Aleksandru II. z napisom: „Въ царствованіи Александра II.го, императора всеросійскаго, волею и любовью его, освобождена Болгария 19. февраля 1878. года.“ (Za vladanja Aleksandra II., ruskega carja, je bila po njegovi volji in ljubavi osvobodjena Bolgarija dne 19. februarja l. 1878.)

Na vse balkanske slovanske države vpliva mogočna Rusija, ki jih je takorekoč vzela pod svoje okrilje. Zlasti pa se pozna njen vpliv v Bolgariji. Vsa zunanja, pa več ali manj tudi notranja politika se vodi vedno tako, kakor je po godu „vserosijskemu imperatorju“.

Gorje, da bi knez kaj storil na svojo pest, ali pa še celo proti Rusiji! Prejšnji, Aleksander I., je hotel nastopiti samostojno, pa je moral iti v pokoj. Simpatije Bolgarov nasproti Rusiji pa niso prisiljene, marveč le izraz hvaležnosti. S kolikim veseljem so lansko pomlad pozdravljali ruskega velikega kneza Aleksandra Mihajloviča!

Tudi vojaščina je opravljena po ruski modi. Vojaki nosijo široke, nizke ruske kape, nekake krožnike.

Bolgari so vrlo izobražen narod. Časopisov imajo brez števila. Omenjam samo nekaterih političnih listov kakor: „Večerna pošta“, „Blgarija“, „Svobodna дума“, „Mir“, „Narodni prava“, „Reformi“, „Slovo“, „Napred“. Koliko pa je razen tega še gospodarskih, leposlovnih, vednostnih! Na Balkanu niso toliko zaostali, kakor si mislimo na zapadu. Ko bi se izkušali, v marsikateri stvari ne vem, kdo bi zmagal.

Za politiko se zelo zanima tudi nižje ljudstvo; saj so bolgarske volitve znane kakor srbske ali ogrske. Več strank se bije za mandat; najmanj tri volivce morajo ubiti. V deželi vlada tiskovna svoboda, zato se časopisi lasajo po volji. Karavelov, vodja ljudske stranke, je prišel agitirat v plovdivsko okolico. Nasprotniki so pisali: „Črna krava se je prišla past na plovdivsko polje.“¹⁾ Tudi svetlega kneza ne ščiti vedno njegovo „carsko visočestvo“; samo mali Boris je v milosti pri vseh.

XLV.

Nekaj časa se še vozimo po rodovitni sofijski ravnini. Kmalu pa se prične svet vzdigovati; zašli smo med gričevje, pot nas vodi proti soteski dragomanski.

¹⁾ Kara (turško) = črn, karava = krava.

Pri postaji Slivnica se pričinja ono bojno polje iz l. 1885., ki je oskrunjeno z bratovsko krvjo. Ker je bil Milan na boj že pripravljen, so izprva zmagovali Srbi. Podili so Bolgare od Dragomana proti Sofiji. Pri Slivnici so se jim junaško postavili po robu Bolgari. Vnela se je krvava bitka. Vojna sreča se je zaobrnila: Srbi so zbežali proti Dragomanu in Caribrodu ter so se ustavili šele pri Pirotu. Bolgari seveda za njimi. Bitka pri Pirotu je zopet nesrečno izpadla za Srbe. Le-ti so sicer pognali v zrak pirotsko trdnjavo, pa so vendarle tekli naprej. Vmes je posegla Avstrija, in boja je bilo konec; Srbi so bili za poraz bogatejši. Kralj Milan jih je spravil v škodo.

Vlak sopiha navzgor; strmina je velika. Slednjič dospemo do vrha prelaza, kjer leži selo *Dragoman*. Okolica je pusta, nerodovitna, malo obljudena; samo pastirji pasejo tod svoje čede. Ob deroči Nišavi se spuščamo navzdol. Soteska je ozka, romantična. Večkrat prekoračimo rečico, dokler se slednjič ne ustavimo na zadnji bolgarski postaji, *Caribrodu*. Zapusté nas bolgarski sprevodniki in sprejmejo srbski. V *Caribrodu* smo pridobili eno uro. *Bolgarija*, kakor tudi *Rumunija* in *Turčija*, računa po vzhodnoevropskem času, ki je za celo uro pred zahodnoevropskim, po katerem šteje *Srbija*, kakor tudi *Avstrija* in *Nemčija*. Na kolodvoru v *Caribrodu* ima ura dvojno lice: na bolgarski strani je ravnokar odbila štiri, na srbski pa tri. Tisti dan sem preživel celih 25 ur! Ko sem stopil v *Rumunijo*, sem bil pa eno uro na izgubi.

Ločimo se od *Bolgarije*. Kakor se glasi kneza *Ferdinanda* deviza, zakličimo še mi: *Боже пази България!*¹⁾

Prvo srbsko mestece se zove *Pirot*. Ker tukaj pregledujejo prtljago in potne liste, stopim v „gostionicu“ na kolodvoru, kjer se okrepčam z ruskim čajem. Prišel je v sobo tudi srbski razkolni pop v širokem talárju, z rdečim pasom in z ono značilno popovsko štulo na glavi. Sede za mizo in si naroča „*rákija*“, kozarček za kozarčkom.

¹⁾ Bog čuvaj *Bolgarijo*!

Veste, kaj je to „*rákija*“? Pristni srbski sli-vovec, ki ga v kraljevini pridelujejo na vedre, in je zato zelo po ceni. „En glažek al' pa dva, to nam korajžo dá!“ si je mislil pop in ga zvrčal, da je bilo veselje. Ni bil to prvi pop in tudi ne zadnji, ki sem ga zasačil pri — žganju. Tudi sicer so ti popje prav preprosti ljudje; najbrže njih finančno stanje tudi ni najsijajnejše.

Med *Crveno reko* in *Sičevim* je dolina najkrasnejša; ta proga je najromantičnejša od *Dunaja* do *Carigrada*. Griči se stisnejo popolnoma; samo *Nišava* dere po dolini, in pa železnica teče zraven nje; tir je izsekan iz skale. To je ena najlepših sotesk. Visoko navpik štrlé strme skale; nekatere so baje visoke do 300 m. Pet predorov prevozi železnica, preden pride do *Sičeva*.

Ko smo prevozili to divjeromantično sotesko, smo se kmalu ustavili na postaji *Niš*. Mesto leži na mali ravnini. *Rečica Nišava* se tukaj steka v *Moravo*, ki prihaja od juga in je glavna reka kneževine srbske. Železnična proga, ki prihaja od *Belgrada*, se cepi v *Nišu*: en del vodi proti *Bolgariji*, proti *Sofiji*, odkoder smo ravnokar prišli; drugi del pa vodi v *Skoplje*, na *Kosovo polje* in še dalje proti jugu v *Makedonijo*, v *Solun*. Tudi v zgodovini se večkrat imenuje mesto *Niš*; saj je bil tukaj rojen sam cesar *Konstantin Veliki*; pri tem mestu so se premnogokrat vojskovali *Turki* in kristjani.

Niš leži pol ure oddaljen od postaje, kamor smo dospeli že o mraku. Nisem ga videl; najbrže nima posebnih znamenitosti.

Vprašujete me: Kakšna je *Srbija* od *Niša* do *Belgrada*? Boga mi, brate, da ne vem. V železniškem vozu sem legel na trdo klop in spal celo noč, kakor se pač spi na železnici sploh. Sprevodniki so klicali sicer: *Aleksinac*, *Stalac*, *Čuprija*, *Jagodina* itd.; pa kdo se bo menil za nje? Pravijo, da so ti kraji precej enolični, torej dolgočasni. Tudi obljudena ni dežela preveč; menda ne more rediti svojih prebivavcev ali kaj.

Zarja se je svitala na nebu, ko smo obstali na *belgrajskem kolodvoru*, kjer smo morali par ur čakati na ogrski vlak. Tam-le gori

iznad klanca pa se nam smeje belgrajski „konak“, kjer bivata mladolični Aleksander in krasnomična Draga . . .

XLVI.

Mesto Belgrad mi je znano že od zadnjič, zato mi ga sedaj ni bilo treba ogledavati. Sedli smo na brzovlak in pohiteli čez Savo.

moraš pokazati. Če zapuščaš kako državo, in teh je na Balkanu veliko, ga moraš oddati; ko prideš na prvo postajo prihodnje države, ti ga vidirajo iznova. Ta ceremonija s prtljago in potnimi listi se vrši na postaji Mustafa-Paša, v Harmanliju, Caribrodu, Pirotu, Belgradu in Zemunu. Potolaži te samo to, da ti v potni list zapišejo slovanski:

Carigrad: B u j u k d e r é.

„видѣнь“ in „виђен“. Moja knjižica je že vsa pisana samih pečatov. Ko mi še „kr. glavna carinara u Zemunu“ na kovčeg pritisne svoj listič, se spravimo v vagon nazaj.

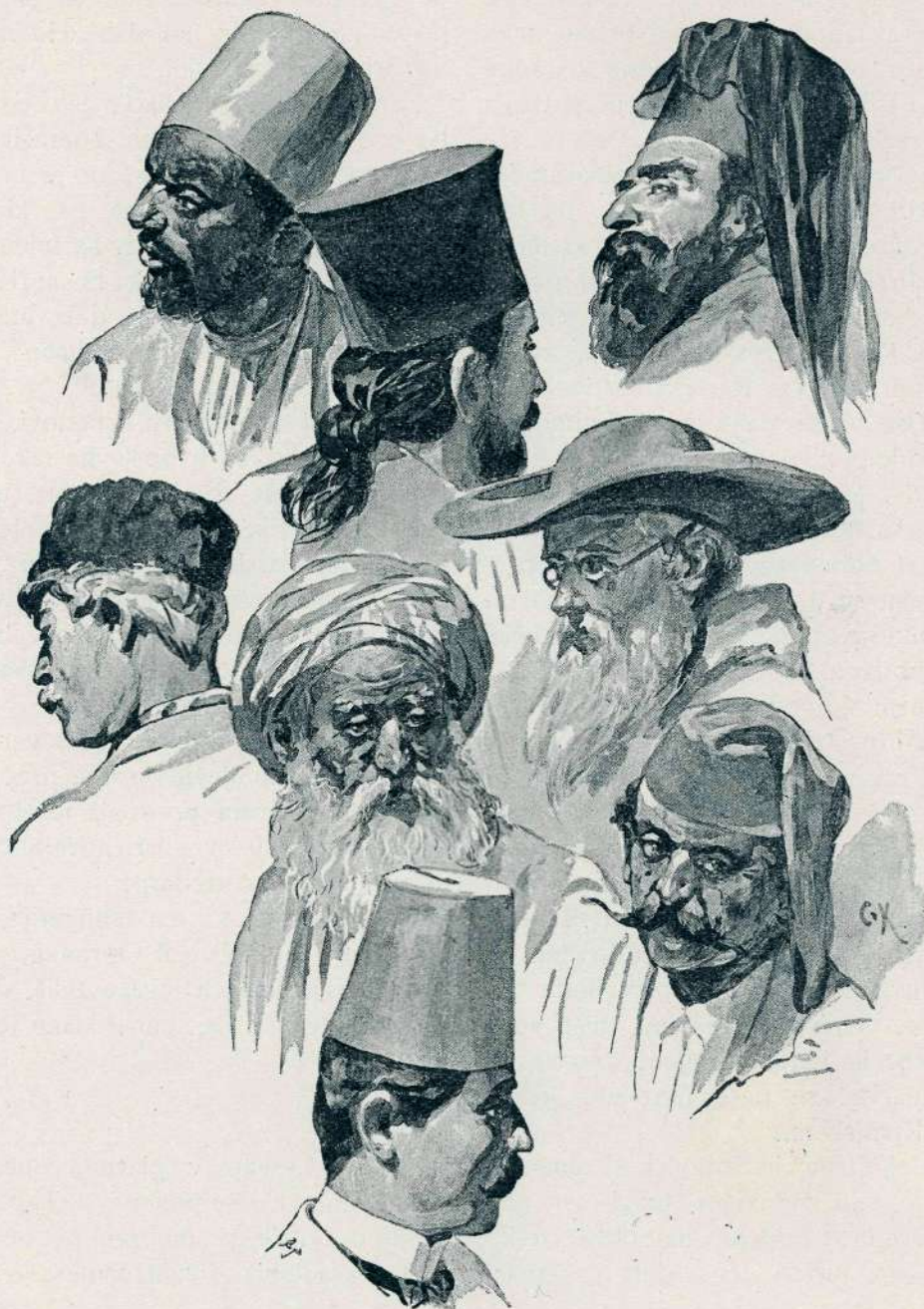
Balkanske države sem si, žal, ogledal samo površno, večinoma samo iz železniškega voza. In vendar, koliko zanimivega je prikritega našim očem, zlasti še v balkanskem gorovju, čez katero so l. 1877. lezli Rusi in se bili pri Plevni! Ko bi imel čas, bi si ga kdaj pozneje ogledal natančneje.

V Slavoniji smo. Zopet gledamo oni milenijski spomenik v Zemunu, zopet drdramo čez polja in ravnine, pa sedaj ne več proti Zagrebu, marveč proti severu, proti Budimpešti. Srem je v svojem južnem delu ravnina, severni del pa pokriva gorovje, takozvana Fruška gora. Griči so pokriti z

Še en pogled na mesto in njega utrdbe, in že smo v Slavoniji, kjer v par minutah obstanemo na postaji v Zemunu. Stopili smo z voza, odprli kovčege, oddali potne liste. Hvala Bogu! zadnjikrat brskajo po naši prtljagi, zadnji pečat pritisnejo v naše potne knjižice. Velika sitnost na Balkanu je pregledovanje potnih listov; povsodi, kamor prideš, ga

vinogradi in s sadnim drevjem. Tukaj se prideluje najboljši slivovec; saj je s slivami pokrit velik del te okolice.

slavnih kristjanov; tukaj imajo Srbi svojo katedralo in svojega nadškofa; tukaj je bogoslovno semenišče za avstrijske Srbe. Tukaj

Carigrad: Razni obrazi.

	Derviš	Pravoslavna popa
Dalmatinec	Staroturek	Katoliški redovnik
	Mladoturek	Grk

Ob vznožju Fruške gore leže čedna mesta in vasi. Največje mesto ob železniški progi so Karlovci. Tukaj je sedež pravo-

je pokopan tudi rajni srbski kralj Milan. — Srbi prebivajo v naši monarhiji ne samo v vzhodnem delu Slavonije, marveč se raz-